

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

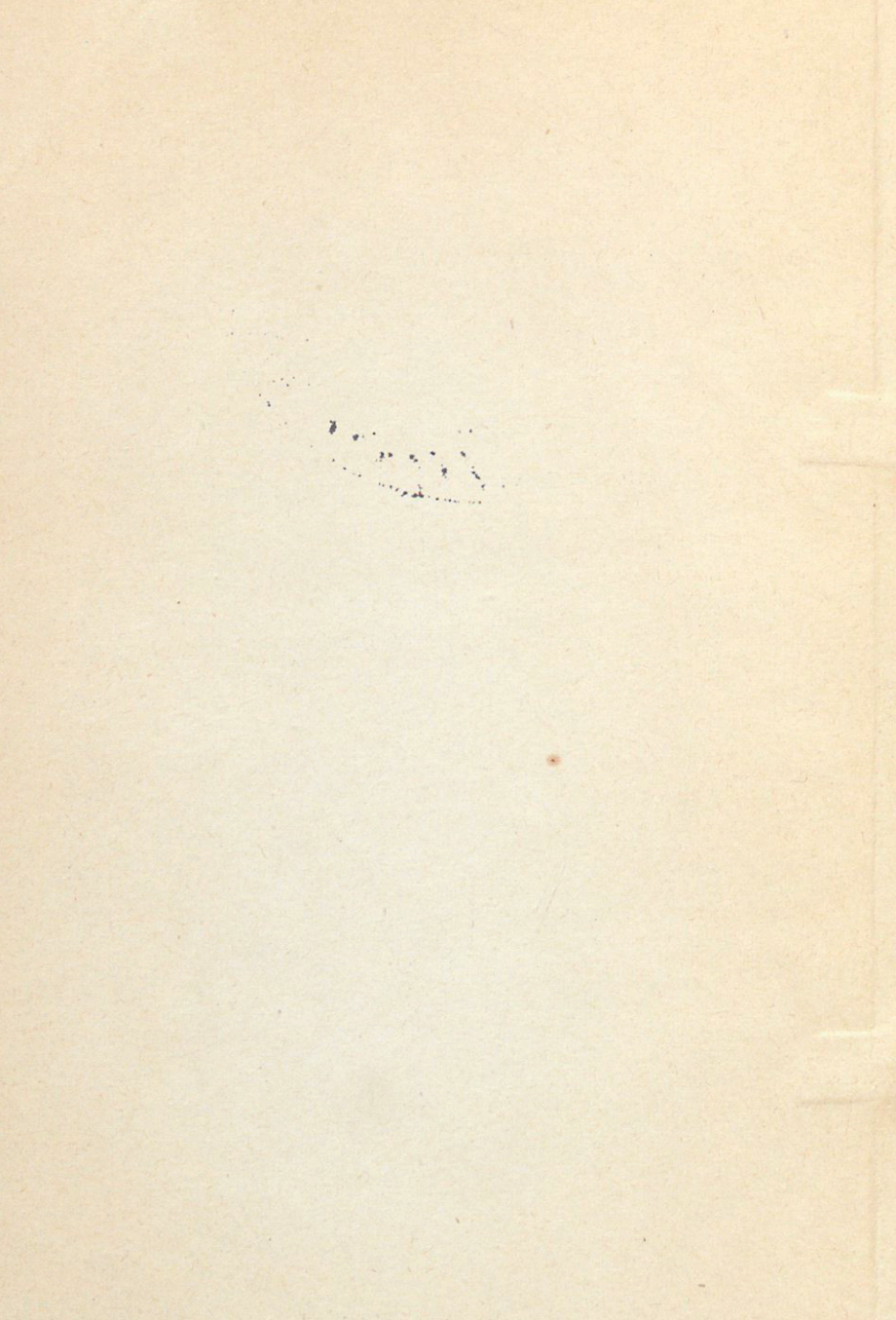
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

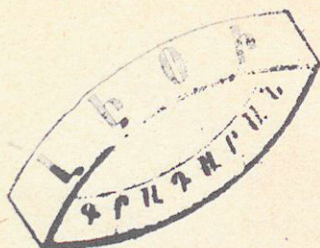
Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ltn

✓ 62.5

1999

ԸՆԹԵՐՑԱԲԱՆ

Հ Ա Յ

ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

աշխատասիրուքիս

Մեր - Մեծ և փոքր և փոքր -

Գ. Տ. Ա. ԵՒ Ա. Ե.

Դրոշմաւ Մեծ և փոքր

Երրորդ տիպ:

1873

Թ Ի Յ Լ Ի Ս

ՅԵՐԱՆ ՀԱՄԱԸՆԴՐՈՒՄԸ ԵՆՅԵԱԶԵԱՆՑ ԵՒ ՂԵԿ

43781-4-2

Доволено цензурою. 5 Марта 1873 г. Тифлисъ.

28-625

(625-60)

28241-62

Յ Ա Ն Կ:

Երեւ.

Պատմաբան	1
Երեւանի դաշտում	9
Խաղաղության շներ	10
Օրինաւոր գործածած փողեր	11
Բարեփոխութեան երեւոյթ	12
Տխրութիւն	13
Ինչի համար են հարկաւոր փողերը	14
Վարկիկի աղջիկ	16
Պապն ու թոռը	18
Անհնազանդ աղջիկ	20
Ճանապարհորդ	20
Քաղաքաւարութիւնը ամենի համար զարդ է	22
Երկու խնձորի ծառ	22
Մեխակներ	24
Տանձի ծառ	25
Կառնուներ հարստութեանց առաւել է	26
Գիւղացին և նաղառատակը	28
Ծառերը և կաքաղ	29
Երկաթի կտոր	30
Երբ և երեւանները	31
Ձին և էշը	32
Թանգաղին խոտ	33
Աղաւ	33
Էշը և սոխակը	34
Աղուէքը և կառնակը	35
Երեւն ու երեւանները	36
Մարմնի արատների վրայ չափաք է ծիծաղել	37
Շներ	39
Բաղեր	40
Ծիծեռնակներ	42
Երեւան և շերամը	43
Սեղոն և ճանձերը	44
Տաք և սառն արին ունեցող կենդանիները	45
Ինչով են զանազանում բոյսերը կենդանիներով	46
Ինչով են զանազանում բոյսերը հանքերով	47
Այլագալ	48
Ինչոք որդը	49
Տաքուսան կղանակները	52

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ:

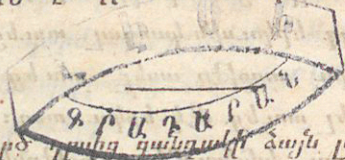
ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ:

Երկուշաբթի առաւօտը Գէորգն ու Աղէքսանդրը վաղ վերկացան, աղօթք արին ու քիչ հաց ու պանիր կերան: Վաղուց սպասում էին այդ երեխաները, թէ երբ պէտք է վերջապէս ուսումնարան գնան սովորելու: «Սյնպէս կացէք, ինչպէս որ կը վայելէ խելօք և լաւ երեխաներին, խեցէք ձեր վարժապետին և լաւ ուշք ու մշտութիւնով սովորեցէք», ասաց մայրն իւր այդ երկու որդերանց ճանապարհ գցելիս: Հայրը տարաւ Գէորգին ու Աղէքսանդրին մէկ մեծ տուն: Երբ որ ներս մտան, դրանց տաքն եկաւ մէկ մարդ, որին ասում են վարժապետ և քաղցրութեամբ ընդունեց նրանցը: Իմացաւ որ հայրը իւր որդերանցը բերել է ուսումնարան գիր սովորելու ու խելօք մարդիկ շինելու և շատ հաւանեց, ձեռք քրտեց նրանց գլխին ու տարաւ մէկ սենեակում նստեցրուց երկուսին միասին: Սյնտեղ լիքն էին Գէորգի ու Աղէքսանդրի հասակի երեխաներով, որոնք ուրախացան իրանց երկու նոր ընկերներ աւելանալու համար:

Դեռ վաղէր ու վարժապետը չէր դաս տալիս աշակերտներին: Նրեխաները վարժապետի դուռս գնալուց յետոյ հաւաքուեցան Գէորգի ու Աղէքսանդրի գլխին և ամենքը սկսեցին հարցնել, թէ ո՞ւմ որդիքն են, քանի՞ տարեկան են, որտեղ են կենում, անուններն ի՞նչ և այսպիսի շատ բաներ: Գէորգն ու Աղէքսանդրն այս առաջին անգամն էին տեսնում այսքան երեխաներ միասին ժողովուած ու սովոր չէին այդքան հարցմունքներին միասին պատասխան տալու, այդ պատճառով էլ շփոթուեցան, կարմրեցան ու չէին խմանում, թէ ումը պատասխան տան, ումը չէ: Գլխներին ժողովուած աշակերտներէից մէկ քանիսը մինչև անգամ ծիծաղեցան այդ երկու եղբայրներէի վրայ:

Երբ որ Գէորգն ու Աղէքսանդրը փոքր ինչ սովորեցան աշակերտներէ հետ վարուիլը, սկսեցին նայել իրանց չորս կողմը. տեսան որ այն սենեակը, որի մէջ որ էին, բաւական մեծ սենեակ է, պատերը մաքուր ներկած. սենեակի մէկ անկիւնումը բարձր բազմեցրած է պատկեր. դրանից քիչ այս կողմը դրած են պատի տակը՝ մէկ սեղան և մէկ աթոռ. սեղանի վրայ կան թանաքաման, աւազաման ու զրիչներ: Գէորգի ու Աղէքսանդրի մօտ նստող աշակերտները հասկացրին սրանց, որ այդ վարժապետի նստելու տեղն է: Իրանք աշակերտները նստած էին երկար աթոռների վրայ ու առաջներին դրած էին հէնց այնչափ երկար սեղաններ, մինչև անգամ ամեն մէկ սեղանն ու աթոռը միմեանց կպած էին: Սեղանների վրայ կային շինած թաւաքամանների դնելու տեղեր, իսկ նրանց մէջը սնդուկների

նման բայ էր զըբերի ու գտակի դնելու համար Մին-
չե վարժապետի գալը մէկ աշակերտ, որ միւսներինց ու-
ւելի մեծ և խելօք էր երևում, կանգնած էր ոտի վը-
րայ ու խնդրում էր բարձր խօսող աշակերտներին ցած-
րացնել ձայնը, կամ թէ պատրաստել դասը, որ վար-
ժապետի հարցնելիս դիտենան ու երեւները պարզ դուրս
դան:

Յանկարծ դասը զանգակի ձայն լսուեցաւ ու բո-
լոր երեխաները դնացին հանդարտ իրանց տեղերը նստե-
ցան: Մէկ աշակերտ, որ շատ բարեկամացաւ Գէորգի հետ
ու մօտն էր նստած, հասկացուց նրան, թէ այդ զանգակի
ածելը վարժապետի գալու նշանն է. այդ պատճառով էլ
ամենքը, որ լսեն զանգակի ձայնը թէ չէ, պէտք է ի-
րանց տեղը դնան, նստեն հանդարտ ու պատրաստուին դաս
ասելու: Փոքր ժամանակից յետոյ սենեակի դռները բաց-
ուեցան ու ներս եկաւ գիրքը ձեռին վարժապետը. բա-
րովեց աշակերտներին. աշակերտներն էլ նրան տեսան թէ
չէ, ամենքը տեղերիցը վերկացան, քաղաքավարի կերպով
բարովեցին վարժապետին ու յետոյ միասին դարձան
պատկերի կողմը և աշակերտներինց մէկը բարձր ձայնով և
հանդարտ աղօթք ասաց ու խնդրեց մեր Յտեղծող Աս-
տուծուց, որ իրանցը շնորհք տայ լաւ սովորելու և խե-
լօք ու բարի մարդիկ դառնալու, որ կարողանան Աստուծու
բոլոր հրամանները կատարել:

Աղօթքի ժամանակը Գէորգն ու Աղէքսանդրը միւս-
ներին պէս ոտի վրայ կանգնեցան ու տաք սրտով խնդ-

բում էին Աստուծուն, որ օրհնէ իրանց և շնորհք ապա
լաւ սովորելու: Աղօթքից յետոյ ամենքը նստեցան ի-
րանց տեղերը, իսկ վարժապետը դուրս կանչեց իրա մօտ
այս նոր աշակերտներին: Նա հարցրուց զրանց անուն-
ները, թէ քանի տարեկան են, թէ դիտո՞ն կարդալ ու
գրել, թէ ո՞վ են զրանց ծնողները և թէ ճիտե՞ղ են կե-
նում: Յետոյ այդ երկուսին կարդալ տուեց մէկ գրքից,
անգիր մէկ երկու աղօթք ասել տուեց և տախտա-
կի վրայ էլ գրել տուեց մէկ երկու տող: Գէորգը գի-
տէր կարդալ, լաւ խմանում էր աղօթքներ և բաւա-
կան լաւ էլ գրում էր: Վարժապետն այդ բանին շատ ու-
րախացաւ: Աղէքսանդրն իւր եղբօրից թոյլ էր թէ կար-
դալումն ու թէ գրելումը: Վարժապետն այս երկու ա-
շակերտի անուններն էլ գրեց մէկ գրքի մէջը, որտեղ
գրուած էին միւս բոլոր աշակերտների անունները և որին
ասում են ցուցակ:

Վարժապետը յետոյ ասաց Գէորգին և Աղէքսանդ-
րին, թէ ես շատ ուրախ եմ, որ դուք գոնեա կարդալ
ու գրել դիտէք. փոքրիշատէ, երևում է որ դուք ձեր
տանը ժամանակը դուր չէք անցկացրել: Շարունակե-
ցէք լաւ սովորել այստեղ եղած ժամանակը, ուշք ու
մտքով լսեցէք միւս աշակերտների կարդացածը, լսե-
ցէք նմանապէս, թէ ի՞նչ եմ ես հարցնում և ի՞նչ պէս եմ
հասկացնում, մտածեցէք ձեր կարդացածի վրայ և մէկ
խտրով ամեն բան, ինչ որ լինում է այստեղ, մի՛ թող-
նէք առանց ուշադրութեան:

Դաւր սկսուեցաւ կարգալուց: Վարժապետը պատահանջում էր, որ աշակերտներն ասեն իրանց դասը բարձր և հանդարտ. երբ որ աշակերտներից մէկը սխալվում էր, վարժապետը ուրախութեամբ ուղղում էր նրա սխալը. բայց, ինչպէս երևում էր, վարժապետին միեւնոյն բանի երրորդ և չորրորդ անգամ ուղղելը հաւանքի չէր: Ամեն դժուար բառ վարժապետը խօսոյն մեկնում էր և շատ ուրախանում էր, որ իրանց հարցնում էին աշակերտները չըհասկացած բառերը:

Երբ որ աշակերտներից մէկը կարգաց մէկ քանի տող, վարժապետը հարցրուց և պահանջեց, որ այդ կարգացածն ինքը յետ պատմէ: Այլ որ լսում էր և կարգում ուշադրութեամբ, նա լաւ էր պատասխան տալիս. բայց ո՞վ որ չէր լսում, նա չէր խմանում թէ ինչ ասէ: Գիտացողներին վարժապետը դովում էր, բայց չը դիտացողների վրայ բարկանում էր: Երբ որ կարգալը վերջացրին, աշակերտները հանեցին իրանց տետրակները և գրիչները: Վարժապետը դրեց մեծ սե տախտակի վրայ մէկ քանի հարցեր և հրամայեց աշակերտներին, որ պատասխանները գրեն իրանց տետրակներում: Գէորդը և Աղէքսանդրն իրանց հետ թուղթ և գրիչ չէին բերել. այդ պատճառով էլ նրանք չըկարողացան գրել: Աշակերտներից մէկը մեծ տախտակի վրայ էր գրում պատասխանները կախձով: Վարժապետն ուղղեց մէկ աշակերտի գրութիւնը և հրամայեց որ բոլորն էլ այնպէս ուղղեն: Գովեց այն աշակերտներին, որոնք որ մարտը ունէին պահած տետրակները և գրքերը, բայց նեղացաւ

այն աշակերտներն վրայ, որոնք կամ տնտեսները կամ լաւ չունէին կամ զրգերը կեղտոտել էին:

Երբ որ գրեւ մերձացրին, վարժապետը հարցրուց նրանց այն օրուան դասը: Մէկ առակ էր այն օրուան դասը: Շատերը շատ լաւ պատասխան տուին անսխալ, սխալ և բարձր և ամէն բառ մեկնում էին, ինչոր վարժապետը հարցնում էր: Նրեում էր, որ աշակերտները լաւ լսել էին վարժապետի ասածը և լաւ էլ սերտել էին անգիր առակը: Այդպէս լաւ դաս ասող աշակերտներին վարժապետն ասում էր աշխատասէր: Բայց այնպիսի ծոյլեր էլ կային, որոնք որ ոչինչ չէին դիտի: Գէորգն ու Սդէքսանդրը նկատեցին, որ այն աշակերտները չէին իմանում դասը, որոնք ուշադրութենով չէին լսում վարժապետին:

Փոքր ժամանակից յետոյ զանգակի ձայն եկաւ: Նոր աշակերտները չիմացան էլ, թէ այնպէս շուտ ինչպէս մերձացաւ դասը: Շատ նոր բան իմացան նրանք և որովհետեւ լաւ ուշք ու մտքով էին լսել վարժապետի ասածը, այն պատճառով էլ շատ հեշտ էր երևում նրանց դասի պատրաստելը: «Ահա ի՞նչ է նշանակում դասատուն մէջ ուշադրութիւնը», ասացին Գէորգն ու Սդէքսանդրն իրանց մտքում և ահա ինչի համար է պահանջում մեր վարժապետը, որ մենք ուշադրութենով լսենք նրա ասածը:

Դասից յետոյ վարժապետը կանչեց իրա մօտ Գէ-
որգին ու Աղէքսանդրին և հարցրուց թէ ինչ նկատե-
ցին նրանք դասի ժամանակը: Գէորգն ու Աղէքսանդրը
պատմեցին իրանց տեսածն ու լսածը: Վարժապետը դո-
վեց երեսմաներին, որ ուշք ու մտքով են լսել ամեն
բան և ասաց նրանցը, թէ ամեն ժամանակ այնպէս ու-
շադրութեամբ կը լսեն իրա ասածը, շատ կարճ ժա-
մանակումը կարող են լաւ աշակերտ դառնալ:

Միւս դասին եկաւ քահանայ: Նա պատմեց երե-
խաներին մեր Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի ծնունդը, թէ ինչ-
պէս Աստուծու Հրեշտակն իմաց արաւ հովիւներին
Նրա ծնունդը, թէ ինչպէս այն հովիւները գնացին, տե-
սան ակառօի մէջ Սուրբ Կոյս Մարիամին, Յովսէփին և
Երեխային: Գէորգն ու Աղէքսանդրը մեծ ուշադրութե-
ամբ լսում էին քահանայի պատմածները: Սրբազան պատ-
մութեան դասից յետոյ վայելչագրութեան դասն էր: Գէ-
որգի և Աղէքսանդրի բնկերներից մէկը տուեց նրանց
մէկ թերթ թուղթ և մէկ մէկ հատ գրիչ: Նրանք թէ-
պէտ շատ լաւ էլ չէին գրում, բայց վարժապետը տե-
նելով նրանց աշխատութիւնը, ասաց որ շուտով կա-
րող են լաւ գրել:

Աւերջին անգամ խմբին դանդաղ և դասերն էլ
աւարտուեցան: Աշակերտները շատագով վեր քաղեցին ի-
րանց գրքերն ու տետրակները, դարսեցին հարգելի մէջը
և գնացին իրանց տները: Գէորգն ու Աղէքսանդրն էլ ի-

բանց հարևան աշակերտներն հետ գնացին դէպի իրանց
տունը: Տանը սպասում էր նրանց մայրը ճաշի: Նստե-
ցան հաց ուտելու և այն օրուան աշխատանքից յետոյ
շատ դուր եկաւ նրանց հացը: Երեկոյեան մայրը հար-
ցրուց նրանցը, թէ ի՞նչ շինեցին նրանք դաստան
մէջը, ի՞նչ ասացին վարժապետները և ի՞նչ դասեր
տուին նրանցը միւս օրուան համար: Մայրը խոստացաւ
հէնց միւսը օրը առնել նրանց համար բոլոր հարկա-
ւոր պրքերը, գրիչները և թուղթը: Մոմերը վառեցին
թէ չէ, երեսաները նստեցան դասը պատրաստելու և
կէս ժամումը բոլորովին դիտէին գասը, որովհետեւ շատ
լաւ լսել էին իրանց վարժապետի ասածը:

Գէորգն ու Աղէքսանդրը մէկ շաբաթ գնում էին
դաստանուն և սովորում էին վարժապետի տուած դու-
սերը: Ախրակին որ եկաւ, նրանք շատ ուրախ անցկացրին
օրն այն մէկ շաբաթուան աշխատելուց յետոյ: Շատ
ուրախ էին երեսանները դեռ շաբաթ երեկոյեան, երբ
խմացան որ միւս օրը չըպէտք է գնան ուսումնարան:
այն պատճառով ուրախացան, որ ողջ օրը կարող էին
տեսնել իրանց մօրը: Երկուշաբթի առաւօտը, թէպէտ
փոքր ինչ ծանր էր թվում նրանց ուսումնարան գնալը, բայց
Գէորգն ու Աղէքսանդրը, որովհետեւ խելօք երեսաններ էին,
շատով գնացին իրանց դասի. նրանք սորվորեցան շու-
տով այն բանը, որ ամեն օրինաւոր մարդ պէտք է աշ-
խատանքից առաջ հանգստանայ և հանաճանալուց յե-
տոյ նորից աշխատէ:

ԵՐԵՒԱՆ ԴԱՇՏՈՒՄԸ:

Մէկ փոքր երեխայ կար: Հայրն ու մայրն ուղարկեցին նրան ուսումնարան: Շատ սիրուն առաւօտ էր: Արեգակը նոր դուրս էր եկել ու աշխարհը լուսաւորում, թռչուններն ուրախ ուրախ երգում էին իրանց գեղեցիկ երգերը, երեխայի սիրտը փոխուեցաւ. այս բաները որ տեսաւ, կամեցաւ խաղալ ու չլքնալ ուսումնարան: Այս կողմն այն կողմը նայեց, տեսաւ որ մեղրաճանձը թռչոտում է ծաղիկների վրայ:— Մեղրաճանձ, ասաց երեխան, արի, խաղանք միասին:— Չէ, պատասխան տուեց մեղրաճանձը, խաղալու համար ժամանակ չունիմ, ես մեղր պէտք է ժողովեմ:

Անցկացաւ երեխան ու մէկ շուն տեսաւ:— Ա՛յ շուն, ասաց նրան երեխան, արի, փոքր ինչ խաղանք:— Չէ, պատասխան տուեց շունը, ես ժամանակ չունիմ, պէտք է գնամ իմ տիրոջ տունը պահեմ, որ գողերը ներս չբխեն:

Փոքր ինչ որ հեռացաւ այն տեղից երեխան մէկ փոքր թռչուն տեսաւ, որ կտուցով խոտ էր տանում:— Ա՛յ թռչուն, ասաց նրան երեխան, թող այդ խոտերը, գընանք, խաղանք:— Չէ, պատասխան տուեց թռչունը, ես այժմ խաղալու գլուխ չունիմ. գեռ շատ խոտ, բուրդ ու ցեխ է հարկաւոր իմ բունը շինելու համար:

Երեխային պատահեցաւ յետոյ մէկ եղ:— Ա՛յ սիրուն եղ, ասաց երեխան, արի, փոքր ինչ խաղանք:— Չէ, պատասխան տուեց եղը, խաղալու ժամանակ չունիմ, ես պէտք է գետինը վարեմ, որ յետոյ մարդիկ ցորեան ցանեն և ուտելու հաց շինեն իրանց համար:

— Ուրեմն, ոչոր չէ կամենում խաղալ ինձ հետ,
ասաց ինքն իրան երեխան, երեւի ինձ համար էլ լաւ չէ
ժամանակ կորցնելը, այժմ ամենքը բան են շինում, ես
ինչի՞ եմ ծուլանում, ասաց ու գնաց ուսումնարան:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ:

Այս օրդան դործն եղուցուան մի' թողնիլ:

Աշխատողը քաղցած չի մնալ:

Աշխատութիւնը լեռներ է հաւատարում:

Ժամանակն արծաթ է:

ԽԱՂԱՅՈՂ ՇՆՆԵՐ:

Տիղրանը կանգնած էր պատուհանի մօտ և նա-
յում էր դուրսը բախում իրանց մեծ շանը: Այս մեծ
շան մօտ եկաւ մէկ փոքր շուն ու սկսեց հաջել նրա
վրայ, բռնում էր նրա ոտները, ականջը, պոչը ու մէկ խօս-
քով շատ անհանգիստ էր անում մեծ շանը: — Համ-
բերէ փոքր ինչ, ասաց Տիղրանը, դա ցոյց կը տայ քեզ: Բայց
փոքր շունն էլ իրանն էր անում և մեծ շունը
հանդարտ հանդարտ նայում էր նրան:

— Տեսնում ես, ասաց հայրը Տիղրանին, որ մեր մեծ
շունը քեզանից բարի է: Երբ որ քեզ հետ սխտում են խա-
ղալ քո փոքր եղբայրներն ու քոյրերը, միշտ այնպէս է
վերջանում բանը, որ դու նրանց վրայ բարկանում ես
ու անպատիւ անում: Բայց մեր մեծ շունը գիտէ, որ մե-
ծի և ուժեղի համար ամօթ է փոքրի ու թոյլի ան-
պատիւ անելը:

ԱՌԱՅ:

Վատ ասողին լաւ լսող:

ՕՐԻՆԱԻՈՐ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾ ՓՈՂՆԵՐ:

Մէկ աշխատասէր դարբին, թէպէտ շատ լաւ աշխատանքի մէջն էր, բայց չափաւոր էր ապրումը. թէ ինքը և թէ նրա որդիքն ու կինը հասարակ շորեր էին հագնում ու շատ հասարակ կերակուրներ ուտում:

— Ի՞նչ ես անում քո փողերը, հարցրուց այս դարբինն մէկ անգամ նրա հարեան վաճառականը:

— Ի՞նչ պէտք է անեմ, պատասխան տուեց դարբինը, փողերիս կէտը շահով եմ տալիս, կիսովն էլ պարտքերս եմ վճարում:

— Ի՞նչ ես ասում, կարապետ, խօսքը կտրեց վաճառականը, ես իմացել եմ, որ դու ոչ պարտքեր ունիս, ոչ էլ շահով տուած փողեր:

— Սխալվում ես, պատասխան տուեց դարբինը, ես երկուսն էլ ունիմ: Ահա պատմեմ, դու լսէ: Այն փողերը, որ ես տալիս եմ իմ ծեր հօրն ու մօրը, իմ պարտքն է, որ վճարում եմ, և այն փողերը, որ միտում եմ որդեկերանցս ուտում տալու համար, իմ շահով տուած փողն է: Երբ որ ես կը ծերանամ և որդիքս էլ հասակը կառնեն, այն ժամանակը կըստանամ ես ոչ թէ միայն նրանց վրայ միտած փողերս, այլ շահն էլ հետը, որովհետեւ գիտեմ, որ որդիքս կը կարողանան իրանց պարտքը վճարել: Ինչպէս իմ ծնողները փող չընծայեցին իմ ուսման համար, ես էլ նմանապէս չեմ խնայում որդեկերանցս համար: Եւ որովհետեւ ես իմ պարտականութիւն եմ համարում ծնողներիս միտածը վճարել, այնպէս էլ, յոյս ունիմ, որդեկերանցիցս ստանալ իմ վարձըն այն ժամանակ, երբ որ նրանք կատարեալ մարդիկ կը դառնան և դործի կը կանգնեն:

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Պարտքը տալով, մեղքը լալով :

Ապրի որդատէրը, չապրի դրամատէրը :

Ասել են՝ առ ու տուր, ոչ թէ՝ առ ու կուլ :

Որդին որ բռնումը ձուածեղ շինէ, մօր պարտքի.

բիցն էլ չի կարող դուրս գալ :

Ինչ որ բրդեա սյն կը գայ գդալը :

ԲԱՐԵՍԻՐՏ ԵՐԵՒԱՑ :

Ջրօրհնէքի օրը, ճաշի ժամանակին, մէկ հարուստ փաճառականի որդի Պետրոսը խօսում էր դուրսն իրանց հարեան խեղճ գիւղացու որդու հետ: Ծառան դուրս եկաւ ու Պետրոսին ճաշի կանչեց:

— Գնաս բարով, ասաց Պետրոսին իւր աղքատ ընկերը, ես այստեղ կըսպասեմ քեզ :

“Բայց մի՞թէ դու չես գնալ հայ ուսուցիւ, հարցրուց Պետրոսը:

— Ոչինչ չունենք ուսուցիւ մեր տանը, ախ քաշելով պատասխան տուեց գիւղացու որդին:

Պետրոսը գնաց իրանց տուն, փաթաթուեցաւ հօրը և ասաց — սիրելի հայր իմ, խնդրում եմ ատէք ինձ, ի՞նչ արժ են այն շորերը, որ խոստացաք ինձ համար առնել: — Երեսուն մանէթ, պատասխան տուեց հայրը:

— Սիրելի հայր, ես խնդրում եմ, եթէ կարելի է շորերիս փոխանակ փողերը տաք ինձ, որովհետեւ շատ հարկաւոր է. իսկ շորեր ես շատ ունիմ:

Հայրը, որդու բնութիւնը գիտենալով, համաձայնե-

ցաւ: Պետրոսը ստացաւ փողերը թէ չէ, ճաշը չը կերած
դուրս վազեց, տարաւ այն փողերը և տուեց իւր խեղճ
ընկերոջ ծնոգներին:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Տո՛ւր ոսկէ գոտկաւորին, մի՛ քննիր:

Կուշտը քաղցածին կամաց կը բրդէ:

Ինչտեղ փորդ չի կշտանալ անօթութիւնդ մի՛ յայ-
նիր:

~~~~~

ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ:

ՍԱՐԳԻՍ: Ստեփան, ի՞նչ էիր շինում՝ երեկ:

ՍՏԵՓԱՆ: Ոչինչ, ես շատ ախուր էի:

ՍԱՐԳԻՍ: Ինչի՞ էիր ախուր:

ՍՏԵՓԱՆ: Միայն էի մնացել, այն պատճառով:

ՍԱՐԳԻՍ: Ուրեմն դու ինքդ ես եղել քո տխրաւ
թեան պատճառը միայնութեան ժամանակը:

ՍՏԵՓԱՆ: Ի՞նչ շինեմ ես միայն մնացած ժամա-
նակս: Ի՞նչպէս անցկացնեմ ժամանակը:

ՍԱՐԳԻՍ: Ժամանակի անցկացնելու հետ քո կեան-
քըն էլ հետն է անցկիւնում: Ինչի՞ ես ուզում դուր
տեղը անցկացնել ժամանակը, անբան, անդործ. չե՞ս գի-
տի, որ մեր կեանքը շատ կարճ է:

ՍՏԵՓԱՆ: Ի՞նչ անեա, երբեմն ժամանակը շատ եր-
կար է թվում:

ՍԱՐԳԻՍ: Այդ բանի պատճառն այն է, որ մենք
չենք իմանում ժամանակի օրինաւոր գործածելը:

ՍՏԵՓԱՆ: Ի՞նչ ես ասում, խնդրեմ ատն ինձ, տես-
նեմ, ի՞նչ շինեմ ես այն ժամանակը, երբ որ միայն տա-
նըս նստած եմ և սիրտս չէ տալիս բան շինելու:

ՍԱՐԳԻՍ: Վեր առ մէկ դործ և սրարապիր:

ՍՏԵՓԱՆ: Շատ բարի, եթէ սէր ունենամ բան շի-
նելու:

ՍԱՐԳԻՍ: Բանը սկսելն է: Որքան կարող ես շուտով
և սրտով սկսէ՛ բան շինելը. իհարկէ առաջ փոքր ինչ
կընեղանաս, բայց ոչինչ: Սիրտդ մի՛ կոտրիր: Գանձի եր-
կար սրարապիս, այնքան կըթեթեանայ դործդ և այնքան
լաւ կըշինես: Այդպէս դործով սրարապիւումն այնպէս
կանցկենայ ժամանակը, որ դու էլ չես խմանալ: Բացի
այն որ դործ շինեցիր, սիրտդ էլ կուրախանայ: Դու փոր-
ձէ՛ և կըտեսնես, որ ճշմարիտ եմ ասում քեզ: Տխրու-
թիւնը միայն աշխատանքով և դործ շինելով կարելն
է փախցնել:

ԱՌԱՄ.

Պարապ մնալու ցը դատարի աշխատելը լաւ է:

ԻՆՉԻ՞ ՀԱՄԱՐ ԵՆ ՀԱՐԿԱԲՈՐ ՓՈՂՆԵՐԷ:

Մէկ ուսումնարանումը բաւական հասակով աշա-
կերտ կար, որ շատ սաստիկ փող էր սիրում: Ու-
սումնարանումը նա միշտ փողերի վրայ էր մտածում
և խօսում: Շատ անգամ նա փողեր էր բերում ու-
սումնարանումն, իրա ընկերներին ցոյց տալիս: Վերջն այս
փոքրիկ ժլատը զանազան բաներ էր ծախում: Ամեն բան
նա պատրաստ էր վաճառելու. նրա խելքն ու միտքը փո-

դուքն էր: Այս աշակերտի փողատիրութիւնն իրա վարժապետին էլ յայտնի էր:

Մէկ տօն օր կանչեց վարժապետն այս աշակերտին և առաւօտը դուրս գնացին նրանք անտառների ու դաշտերի կողմն մանդարու: Կէսօրին նրանք նստեցան ծառի տակը հանգստանալու: «Նս քաղցած եմ, ասաց աշակերտը:— Այստեղ ոչինչ չըկայ, պատասխան տուեց վարժապետը. դնանք մէկ ուրիշ կողմ»:

Դառաւ երևիոյետն հինգ ժամը: Ճանապարհին տեսան նրանք մէկ հին մօտուռ: Մատուռի դռանը նստած էր մէկ աղքատ և ողորմութիւն էր խնդրում: Աղքատը դրած ունէր իւր մօտ իրա պարկը, որի մէջ մէկ քանի կտոր հաց կար: Վարժապետը տուեց աղքատին մէկ քանի կուլէկ, նայեց աշակերտին և հարցրուց թէ. «դու ոչինչ չես տալ աղքատին»:

— Նս իմ բոլոր փողերը զլան կըտամ, ասաց աշակերտը, թէ դա ինձ մէկ կտոր հաց կըտայ: Այս խօսքերն որ լսեց աղքատը, վերառաւ իւր պարկը, տուեց երկսային և ասաց. «վեր առ, որդի, եթէ քաղցած ես: Կեր, ինչքան էլ կամենաս, ես փող չեմ առնիլ քեզանից. ես գիտեմ, փորձել եմ թէ ի՞նչ դժուար բան է քաղցածութիւնը»: Երկսայի աչքերն արտասուքով լցունջան. թէպէտ շատ քաղցած էր, բայց ամօթից չուզեց ուտել հացը:

Յետոյ վարժապետը վերառաւ, տարաւ աշակերտին դէպի տուն: Ճանապարհին վարժապետը հանդարտ հանդարտ ասաց իրա աշակերտին:— Այժմ տեսնում ես, որդի, թէ ինչի համար է հարկաւոր փողը: Ի՞նչ օգուտ, որ փողերդ պահած ունենաս սնդուկումդ. կամ ծոցու-

միտ: Քաղցած ժամանակդ դու իհարկէ չես կարող փողերդ ուտել: Ահա՛ դու փորձեցիր, որ քո բոլոր փողերը տալիս էիր մէկ կտոր հացի փոխարէն, բայց աղքատը չը վերառաւ փողերդ. նա քեզ խղճաց և առանց փողի տալիս էր քեզ հացը: Կարո՞ղ ես դու սրանից յետոյ անգուժ լինիլ աղքատների ու հացի կարօտների վրայ: Քաղցածութիւնը շատ դժուար է: Գու Եթէ ժխատը լինես, կարող ես շատ անգամ նեղացածներին քաղցածութենից ազատել: Ժխատը նա է, ով որ իր ունեցածիցն օգուտ չէ քաղում, բայց անդադար աշխատում է շատացնել իրա հարստութիւնը: Ժխատներն տառիչ են Սատուծուն էլ և մարդկանց էլ:

Երեւայի վրայ մեծ աղղեցութիւն ունեցան այս բառերը: Հանեց նա իւր բոլոր փողերը և տալիս էր վարժապետին, որ նա բարի գործերի վրայ գործածէ այն փողերը: Բայց վարժապետը չը վերառաւ և ասաց աշակերտին:— Դու ինքդ գործածա՛ քո փողերը բարի բաների վրայ և սրանից յետոյ փողերին մեծ նշանակութիւն մի՛ տար: Բանի շատ փող ունենաա, այնքան աւելի բարերարութիւն պէտք է անես:

ԱՅՍԷ:

Իւր դպրած ու իւր կերած:

ԿԱՐԵԿԻՅ ԱՂԶԻԿ:

ՄԱՅՐ: Ի՞նչ արիր փողերդ:

ՇՈՒՇԱՆ: Ես ուրիշին տուի, մայր իմ:

ՄԱՅՐ: Ո՞ւրն տուիր:

ՇՈՒՇԱՆ: Մէկ չար երեխային:

ՄԱՅՐ: Որ էլ չարութիւն չանէ:

ՇՈՒՇԱՆ: Հրամբերես, մայր իմ, որ էլ չարութիւն չանէ: Մայր իմ, թռչուններն էլ Աստուծունը չեն:

ՄԱՅՐ: Իհարկէ, որդի, թռչուններն էլ Աստուծու ստեղծած են, ուրեմն նրանք էլ Աստուծունն են:

ՇՈՒՇԱՆ: Բայց այն չար երեխան բռնել էր մէկ փոքր թռչուն և ուզում էր ծախել: Խեղճ թռչունը Լալիս էր, ծփում էր, բայց երեխան կտուցը հուպ էր տալիս և խեղդում: Երեւի այն երեխան վախենում էր, որ Աստուած չիմանայ նրա ձայնն ու իրան չըպատժէ:

ՄԱՅՐ: Յետոյ դու ի՞նչ արիր:

ՇՈՒՇԱՆ: Ես երեխային փող բաշխեցի. վեր առայ թռչունն ու թողի: Աստուած իհարկէ կըհաւանէ իմ արածը:

ՄԱՅՐ: Իհարկէ կըհաւանէ քո կարեկցութիւնը:

ՇՈՒՇԱՆ: Շատ կարելի է, որ այն երեխան կարիք ունէր և այն պատճառով ծախեց թռչունը:

ՄԱՅՐ: Ես էլ այդպէս եմ կարծում:

ՇՈՒՇԱՆ: (Իւր քոյր Մարթային) Ուրեմն շատ լաւ եմ արել, որ իմ բոլոր փողերը տուի նրան:

ՄԱՐԹԱ: (Իւր մօրը) Գիտէ՞ք, մայր իմ, մենք վէճ ունենք: Շուշանն այն երեխային տուեց իւր բոլոր փողերը. մէկ չըհարցրեց, թէ ի՞նչ արժէ թռչունը: Ես ասում եմ, որ սա գինը պէտք է հարցրել էր անպատճառ:

ՇՈՒՇԱՆ: Սեզանից որի՞ վէճը ուղիղ է, մայր իմ:

ՄԱՅՐ: Դու բոլորովին ուղիղ չես, որդի: Եթէ ցետոյ մէկ ուրիշ այնպիսի երեխայ էլ էր պատահել, քեզ թռչունը ձեռին, ի՞նչ պէտք է անէիր. կուզէիր թրջ չունն ազատել, բայց փող չէիր ունենալ:

ՇՈՒՇԱՆ: Այն ժամանակ ես քեզանից կուզէի,
մայր իմ:

ՄԱՅՐ: Ես էլ որ չէի ունեցնէ:

ՇՈՒՇԱՆ: Յետոյ չեմ գիտի:

ՄԱՅՐ: Պէտք է չարիաւոր լինիս, որ կարողանաս ա-
ւելի բարերարութիւն անել: Պէտք է զինք հարցրել էիր
ուսմանդէս էիր առել թուշունը: Ի՞նչ տեսակ թուշուն
էր այն թուշունը:

ՇՈՒՇԱՆ: Ես չը հարցրի, մայր իմ: Զէ՞ որ դուք ա-
սացիք ինձ, որ հարկաւոր չէ հարցնել եւ խմանալ նրա
անունը, ու մի որ բարերարութիւն եմք անում: Այն
պէս չէ:

ՄԱՅՐ: (Ուրախանալով համբուրում է Շուշանին)
Այդպէս է, իմ հոգեակ:

ՇՈՒՇԱՆ: Ար տեսել էիր թուշունին թողած ժամա-
նակը: Իսեղձն ուրախութենից չէր կարողանում թըռ-
չել: Ես այն չար երեխային խնդրեցի, որ էլ թուշուն
չըբռնէ, մեղք է:

ՄԱՅՐ: Միշտ, իմ սիրելի, այդպէս բարի եւ կարե-
կից կացիր: Աստուած էլ քեզ չի մոռանալ, այլ մէ-
կի փոխանակ տասնով կը վարձաարէ:

ԱՌՍԵՆԵՐ:

Պատիկ է ու չափիկ է:

Ինքը չկայ թիզ ու կէս, արարմունքը զապ ու կէս:

ՊԱՊՆ ՈՒ ԹՈՌԸ:

Մէկ ծեր մարդ կար մէկ քաղաքումը: Այնպէս

ծերացել էր, որ ոչ աչքն էր կտրում և ոչ ծնկներումն էր ոյժ մնացել. խեղճի ականջներն էլ ծանրացել էին: Ճաշին կերակուր ուտելիս ծերը չէր կարողանում զգալն օրինաւոր բերանը դնել և ամեն անգամ կեղտոտում էր սեղանը: Այս ծեր մարդու որդին ու հարսը (որպէս կինը) միշտ զգուշով էին նայում նրան կերակուր ուտելիս: Վերջը նրանք չհամբերեցին և այն ծերին առանձին տեղ տուին անկիւնումը հաց ուտելու համար: Նա մէնակ անկիւնումը նստած հաց էր ուտում, իսկ միւսները սեղանի վրայ: Մէկ անգամ հաց ուտելիս ծերի ձեռիցը վէր ընկաւ խաւեայ ամանն ու կտրուեցաւ: Շատ անպատիւ խօսքեր ասաց հարսն այն ծերին, բայց նա համբերեց, պատասխան չըտուեց: Բետոյ կաւեայ ամանն փոխանակ փայտեայ աման առան ծերի համար և նրանով էին կերակուր տալիս խեղճին:

Մէկ քանի օրից յետոյ այն ծերի ութը տարեկան թոռը նստած էր դուրսը և փայտ էր տաշում:

Նրա ծնողները որ տեսան, հարցրեցին, թէ ի՞նչ ես շինում, որդի: Նա, թէ ես փայտեայ աման եմ շինում իմ հօր ու մօր համար, որ նրանցը ծերացած ժամանակը կերակուր ուտեցնեմ նրանով: Նրեխայի հօրն ու մօր վրայ մեծ տպաւորութիւն արեցին այս բառերը. նրանց լացն եկաւ և այն օրից յետոյ ծեր մարդուն միշտ իրանց հետ անբաժան ունէին թէ ճաշին և թէ ամեն ժամանակ և շատ պատուով էին պահում մինչև մահը:

ԱՌՄԾ.

Քանի փոքր էի՝ մեծիցն էի վախենում, երբ որ մեծացայ՝ փոքրից:

ԱՆՀՆԱԶԱՆԻ ԱՂԶԻԿ:

Մէկ տան մէջ կենում էր մէկ որբեայրի կին: Նա մէկ սիրուն աղջիկ ունէր, անունը Մարիամ: Մէկ առաւօտ մայրը պէտք է դուրս գնար տանիցը: Դուրս գնալիս նա ասաց իրա աղջկան, թէ «որդի, այս սնտուկին ձեռքը չտաս. բանալիքն այստեղ եմ թողնում, փորձելու քո հնազանդութիւնը, տեսնեմ կրկատարես խօսքս, թէ չէ»: Մարիամը, թէ «ի՛նչ էք հրամայում, մայր իմ, ի՛նչպէս չեմ կատարի ձեր հրամանը, միամիտ կացէք»: Մայրը որ դուրս գնաց թէ չէ, աղջկայ սիրտը սկսեց թռթռալ: Բանալիքն այնտեղ, սնտուկն էլ այնտեղ. սիրտը չհամբերեց և կամեցաւ տեսնել, թէ ի՛նչ կայ սնտուկումը:

Սնտուկը բաց արեց թէ չէ, մէկ թռչուն դուրս թռաւ. այն տեղից. այս կողմն այն կողմն ընկաւ, ինչ որ կար սեղանի վրայ, բոլորը վերածեց, կոտորեց, պատուհանը կոտրեց ու դուրս թռաւ: Մարիամը մեաց տարակուսած, բայց էլ ի՛նչ կօգնէր:

ԱՌԱՅ.

Ասողին էլ լսող պիտի:

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴ:

Մէկ հարուստ մարդ քաղաքիցը հեռու ճանապարհի վրայ շատ մեծ ու գեղեցիկ պալատի նման տուն ունէր. այդ շինութեան զարդարելու համար ոչինչ չէր խնայում, բայց աղքատներին ողորմութիւն չէր տալիս:

Մէկ անգամ մէկ խեղճ ծեր մարդ դադրած եկաւ այդ շինութեան մօտ և էլ ոյժ չունենալով իր ճանապարհը շարունակելու, խնդրեց այն հարստին, որ իրան իրաւունք տայ գիշերն այնտեղ քնելու: Հարուստը հպարտութենով աղքատին պատասխան տուեց, թէ իւր տունը ոչ իջեան է և ոչ էլ հիւրանոց: Երկն ասաց, որ կամենում է երեք բան հարցնել այն հարստին, խնդրելով, որ նա պատասխան տայ: մտադր զմայ

Մեծատունը համաձայնեց:

Երրորդ հարցրեց — Ո՞վ էր քեզանից առաջ այս տանը կենում:

— Իմ հայրը, պատասխան տուեց մեծատունը:

— Քո հօրից առաջ:

— Իմ պապը:

— Իսկ քեզանից յետոյ ո՞վ պէտք է կենայ այս տանը:

— Յոյս ունիմ որ իմ որդիքը:

— Ուրեմն, ասաց ծերը, եթէ դուք ամենքդ էլ այստեղ բնակուել էք և կընակուիք մէկգմէկուց յետոյ մէկ քանի տարի, ապա հիւրեր չէ՞ք դուք. ձեր տունն էլ իսկապէս հիւրանոց և իջեան չէ՞. մի՛ փշաղջի իզուր այս տանդ զարդարանքի համար ահագին փողեր, որ քեզ համար կարճ ժամանակուան բնակարան պէտք է լինի, այլ օգնութիւն տուր չունեցողներին ու աղքատներին և նստուած քեզ կվարձատրէ այն կեանքումը:

Մեծատունն ամաչեց. տեղ տուեց այն դիշերը ծերին քնելու և այնուհետեւ օգնութիւն էր տալիս չքաւորներին:

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Աշխարհից ով, ինչ է տարել:

Աշխարհի կայքը աշխարհում կը մնայ:

Ով որ չի մեռնի, թող նա պարծենայ:

ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՆԻ ՀԱՄԱՐ ՉԱՐԴԷ:

Մէկ իշխանի որդի պատահեցաւ մէկ ուրիշ իշխանի որդուն և երկուքը միասին խօսում էին: Այս ժամանակ նրանց մօտով անց կացաւ մէկ խեղճ գիւղացի և շատ քաղաքավարի կերպով դուրս տուեց նրանց: Իշխաններից մէկը, ծանօթ լինելով նրան, պատասխան տուեց նրան, նմանապէս գլուխ տալով:

Միւս իշխանը նեղանալով ասաց իւր ընկերոջը.

— Դուք, իշխան, այնքան տեղը ձեր պատիւը ցած ձգեցիք, որ պատասխան տուիք մէկ խեղճ ու չնչին գիւղացուն:

— Ինչի՞ պատասխան չըտամ, ասաց առաջինը. ես չեմ կամենում, որ բոլորովին լուսաւորութիւն չունեցող և չըկրթուած գիւղացին ինձանից աւելի քաղաքավարի լինի:

ԱՌԱՅ.

Ծառը քանի որ բար (պտուղ) շատ ունենայ, գլուխը կտիւ կրղցէ:

ՅՐԿՈՒ ԽՆՁՈՐԻ ԾԱՌ:

Մէկ այգեպան երկու որդի ունէր: Մայիս ամսին նա ընծայեց նրանց մէկ մէկ խնձորի ծառ: Երկու ծա-

որն էլ մէկ տեսակիցն էին և շատ նման էին միմեանց
թէ բազմութեամբ և թէ գեղեցկութեամբ : Միայն մի-
մեանցից շատ հեռու էին տնկած այն ծառերը :

«Որովիք, ասաց այգեպանն իր որդիներանցը, ձեզ լի-
նին այս ծառերը բայց գիտացէք, որ շատ աշխատանք
ու հոգացողութիւն պէտք է քաշէք այս ծառերի կար-
գով պահելու համար» :

Մեծ որդին շատ աշխատասէր և խելօք տղայ էր :
Ստացաւ ծառը թէ չէ, այն օրից սկսեց աշխատանքը :
Ինչ որդեր որ կային ծառի վրայ, բոլորը ոչնչացրեց,
ծառի տակի հողը փափկացրեց, օր աւելի լաւ անցկե-
նայ ջուրը դէպի նրա արմատը և մէկ խօքով ինչ որ
գիտէր ու կարողացաւ, չինայեց իրա խնձորի ծառի
լաւացնելու համար : Բայց փոքր որդին շատ ծոյլ էր :
Նա բոլորովին մոռացաւ, թէ իրան խնձորի ծառ են պահ-
տուել : Մայիսը, յունիսը, յուլիսն ու օգոստոսն անցկացան,
սեպտեմբերին միայն միան եկաւ իրա ծառն և շտապով
զնաց պտուղների քաղելու, որովհետեւ միւսներն էլ այդ
ժամանակը պտուղներ էին ժողովում ծառերիցը : Բայց
խեղճը տեսաւ որ մէկ հատ խնձոր էլ չըկար իրա ծա-
ռի վրայ, որը որդերն էին կերել և որն էլ քամին էր
չորացրել ու վերածել : Տխրած զնաց նա իրա եղբոր
ծառը տեսնելու, տեսաւ և դարմացաւ : Ծառը բաւա-
կան մեծացել էր և զեղեցիկ կարմիր խնձորներով դար-
դարուել : Շատ նեղացաւ փոքր որդին, նրա նախնանք
շարժուեց և զնաց հօրը դանդաղուեց, թէ իմ «սիրե-
լի հայր, ինչե՞ք էք իմ եղբորը սիրուն պտուղներով լի-
քը ծառ տուել, իսկ ինձ անպիտան, անպտուղ ծառ» :

Ես, իմ աչքիս լոյս, երկու միջ էլ մէկ տեսակ ծառ
եմ գուռել, պատասխանեց նրան հայրը. ո՞վ ինչ մեղ
ունի, որ դու ծուլացար, ծառիդ համար հող չը քաշե-
ցիր. բայց եղբայրդ այս չօրս հինգ ամսուան մէջ հան-
գարտութիւն չէ ունեցել. ամեն օր իւր ծառի համար
էր մտածում: Այդպէս է՝ «ինչ որ կցանեց, այն էլ կը
հնձես»:

ԱՌԱՏ.

Մարդ մէկ ձեռք տան վրայ պէտք է ունենայ:

Մ Ե Ն Ա Կ Ն Ե Ր:

«Մայր իմ», պատգ Սննան իրա մօրը, խնդրեմ որ ինձ,
Քրիզորին ու Սարգսին մեր փոքրիկ պարտիկումն եղած
մեխակներից մէկ քանիսը բաշխէք. մենք ինքներս կաշ-
խատենք և կը հողանք այն ծաղիկների համար: Մայրը
կատարեց իւր փոքր աղջկայ խնդիլքը և տուեց իրա
երեք որդեքերանցը բաւական մեխակներ: Հատ ուրախա-
ցան երեխաները և միմեանց ասում էին, թէ «տեսնե՞ք,
ինչպէս բաց կը լինին մեր մեխակները»:

Մեխակների կոկոմները դեռ նոր էին երևում:
Բայց Սարգիսը, շատ անհամբեր լինելով, կամեցաւ որ
իւր մեխակներն ամենից առաջ բացուին: Անդադար զը-
նում էր ծաղիկների մօտ, բռնում էր կոկոմներն ու ծրը-
քում, բաց էր անում, որ տեսնէ, թէ ի՞նչ կայ մէջը:
Մէկ երեկոյ էլ որ նա բաց արաւ կոկոմը, տեսաւ որ
ծաղիկի թերթերի ատերը կարմրել էին: Միւս օրը շուտով
վաղեց դէպի պարտեզ, տեսնելու թէ արդեօք բաց են
եղել մեխակները, թէ չէ: Տեսաւ որ շատ ծանր է բանն

առաջ գնում. անհամբերութենով վեր առաւ, բայց արեց ուժով կոկումը և երևեցան թերթերը: Ուրախ ուրախ կանչեց յետոյ իրա եղբօրը և քրոջը, թէ «եկէք, եկէք, շուտով, իմ մեխակները բաց են եղել»:

Գնացին Աննան և Գէորգը և շատ զարմացան, որ այդպէս շուտ բացուել էր իրանց եղբօր մեխակը: Բայց արեւը բարձրացաւ թէ չէ, Սարգսի մեխակները գլխները քաշ գցեցին և թառամեցան:

ԱՅՈՒՆՆԵՐ.

Ուշ ու նուշ:

Ով որ տուն չէ շինել, սիւները բսնովի գիտէ:

Տ Ա Ն Ձ Ի Ծ Ա Ռ :

Մէկ ծեր մարդ նստած էր մեծ տանձի ծառի տակը, ստուերումը, իրա տան առաջ: Նրա թոռները քաղում էին տանձերը և ուտում: Շատ քաղցր և ջրալի էին տանձերը:

Պապն ասաց իրա թոռներին: — «Ես պէտք է պատմեմ ձեզ, թէ ինչպէս է առաջ եկել այս ծառն այստեղ:» Յիսուն տարի առաջ ես մէկ անգամ կանգնած «էի այստեղ. այս ծառը չը կար այն ժամանակը: Տխրած «դէմքով դանգատվում էի հարեանիս իմ խեղճութան մասին: Ես ասում էի այն ժամանակը, թէ, «ախ, երանի կը լինի ինձ, որ մէկ հարիւր մանէթ ծարեմ. այն ժամանակը բոլորովին հանգիստ կը լինեիմ»:

«Հարեանս խելօք մարդ էր. այս խօսքերը որ լսեց, «ասաց ինձ, — հարիւր մանէթի ծարելը շատ հեշտ է,

«Թէ միայն կարողանաս լաւ գործի կանգնել: Կանգ-
նած տեղդ հարիւր մանէթից աւելի կայ թաղած, աշ-
խատէ և հանէ:

«Ես այն ժամանակն անփորձ էի. այն պատճառով
«էլ, կարծելով իբր թէ գետնի տակը գանձ կայ, մէկ
«ողջ զիշեր սկսեցի փորել այն տեղը. փորիրեցի, բայց
«մէկ մանէթ էլ չգտայ:

«Միւս օրը հարեանս տեսաւ իմ փորած տեղը:
«Մեծ փոս էր, շատ խորը, և նստեալ թէ չէ, ծիծա-
«ղեց: Ես չէի կարծում, ասաց նա, թէ դու այդպէս
«յիմար կը լինիս. բայց ոչինչ, վնաս չունի, կորած չէ
«աշխատանքդ: Ես կը բաշխեմ քեզ մէկ տանձի ծառ,
«տնկէ այն փոսումը և մէկ քանի տարուանից յետոյ
«մանէթներն իրանց իրանց կը գան քեզ մօտ:

«Տանձի ծառը տնկեցի, մեծացաւ և այսպիսի գե-
«ղեցիկ ծառ դառաւ: Այսօրն տարուան մէջ ես շատ
պտուղներ եմ քաղել, ոչ թէ մէկ հարիւր մանէթի,
«այլ մէկ քանի հարիւր մանէթի:

«Հարեանս միշտ ասում էր ինձ, թէ աշխատան-
«քով և խելքով է ստացվում հաստատ արդիւնքը»:

ԱՅՈՒՆԵՐ.

Բանը շննելով, էջը քշելով:

Աշխատութիւնը լիռներ կը հաւատարէ:

ԼԱԻ ԱՆՈՒՆԸ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵՆԻՑ ԱՌԱՒԵԼԷ:

Մէկ զիւղումը կենում էր մէկ խեղճ մարդ, տ-
նուրը Մարկոս: Նրա կինը վաղուց մեռել էր և մէկ փո-

քըր որդի էր թողել նրա համար: Գնում էր այս Բարեկոսն ամեն օր բանում էր, փող աշխատում և կառավարվում էր իրա որդու հետ միասին. բայց մէկ անգամ, բանելիս, խեղճ Մարկոսը մրսեց ու մէկ շաբաթ պառկեց անկողնումը: Մէկ շաբաթից յետոյ Մարկոսի տանն էլ կերակուր չըկար և երեխան մնում էր քաղցած, ծարաւ: Մարկոսը ստիպուած էր դիւղումը ողորմութիւն խնդրելու, որ կառավարուէր, որովհետեւ դեռ բանել չէր կարող: Հիւանդ, տխրած Մարկոսը դուրս եկաւ իրա խրճից ողորմութիւն ժողովելու: Բայց շատ ամաչում էր և վախենում այս բանիցը:

— Այս, ի՞նչ դժուար է ողորմութիւն խնդրելը, ասում էր ինքն իրան Մարկոսը: Տուն յետդառնալիս ոտին մէկ բան գիպաւ և փողի ձայն հանեց: Կռացաւ և տեսաւ, որ փողով լիքը պարկ է ընկած գետնի վրայ: Ուրախ ուրախ վեր առաւ պարկը և շտապում էր տուն: «Այժմ, ասաց նա ինքն իրան, փառք Աստուծոյ, էլ քաղցածութենից ու ծարաւութենիցն ահ չեմ ունենալ. ամեն բան կառնեմ, կըլցնեմ տունս ու հանգիստ կապրեմ»: Բայց յետոյ խղճմտանքն իրան տանջեց, թէ «այ՛ մարդ, այդ փողերը քո աշխատած են, որ ուզում ես տիրանալ դրանց. դու պէտք է յետ տաս այդ փողերն իրա տիրոջը»: Մարկոսը պարկը մինչև անգամ բաց չարած, միւս առաւօտը շուտով վաղեց գիւղի տանուտիրոջ մօտ և յայտնեց թէ փող է գտել: Հարց ու փորձ արին և փողերի տէրը գտնուեցաւ: Մէկ հարուստ վաճառական էր, որ բերել էր այն փողերը ոչ խարնեք առնելու: Շատ ուրախացաւ հարուստ մարդը

իւր կորուստի դտներով և Մարկոսի բարի մարդութեան համար բաւական փող բաշխեց նրան: Բոլոր զիւզն իմացաւ Մարկոսի արարմունքն ու ամենքն իրանց ձեռներից եկածը չէին խնայում Մարկոսին օգնելու համար:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Մարդու աչքը դուրս դալ լաւ է, քան թէ անունը:

Գտաւ — չրկերաւ:

Արդար ապրանքը դայլը չի տանիլ:

ԳԻՒՂԱՅԻՆ ՈՒ ՆԱԳԱՍՏԱԿԸ:

Մէկ խեղճ գիւղացի մէկ օր անց էր կենում դաշտի վրայ և տեսաւ այնտեղ մէկ թփի տակը նապաստակ: Ուրախացաւ և իւր մտքում այսպէս ասաց ինքն իրան՝ «այս նապաստակը որ իրապանեմ, կրճախեմ երեք ապաստով, յետոյ այն փողերով մէկ խող կառնեմ: Խողը տասներկու հաւ որդի կունենայ: Խողի որդիքը կը մեծանան և յետոյ ամեն մէկը տասներկու որդի կը բերէ: Զմեռուան համար կըմորթօտեմ խոզերս, կըմախեմ և այն փողերով մէկ տուն կառնեմ ինձ համար: Քիչ ժամանակից յետոյ կըսպակուեմ. կինս երկու որդի կը բերէ, մէկի անունը կըդնեմ Տիգրան, միւսինն Արշակ: Որդիքս գետինը կը վարեն, կը հնձեն և ես իմ տան պատու հանից բարձր ձայնով կ'ասեմ նրանց. «Տիգրան, Արշակ, որդիք, աշխատեցէք, նայեցէք մշակներին»:

Այնպէս բարձրաձայն գոռաց գիւղացին վերջը, որ նապաստակը վախեցաւ և փախաւ: Գիւղացու տունն էլ գնաց և կինն ու որդիքն էլ հետը:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Դեռ չճնաժ երեխային շոր մի՛ կարի:

Ջուրը չըտեսած մի՛ բորիկանալ:

ԾՏԵՐԸ ԵՒ ԿԱՔԱԻԸ:

Գիւղացին ցանցով ծառեր բռնեց իր դաշտի վրայ և ասաց նրանց. «անպիտաններ, եկել էք իմ դաշտը սինուս ուտելու, ես ցոյց կըտամ ձեզ: Երկար չեմ խօսի ձեզ հետ, կըմորթեմ ամենքիդ և կեփեմ: Բայց դու, կաքաւ, որ տեղից ընկար այստեղ»:

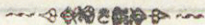
— Պարոն գիւղացի, պատասխան տուեց ցանցի տակից կաքաւը, ահա՛ ասեմ քեզ ճշմարիտը. ես թրուչում էի այս ծառերի հետ և հաւատացնում եմ քեզ, որ քո սինսուին ձեռք չեմ տուել: Թող ինձ, ես քեզ վնաս տուող չեմ բոլորովին: Մի՛թէ ինձ էլ այս գող ծառերի պէս կըմորթես»:

— Իհարկէ քեզ էլ կըմորթեմ. մեղաւորը դու ինքրդ ես. ո՞վ ինչ անէ, ինչե՞ էիր այս գողերի հետ ընկերութիւն անում»:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Գողն և գողակիցն ՚ի միում պատժի են:

Ամեն փորձանքին մէկ մէկ խրատ:

ՆՐԿԱԹԻ ԿՏՈՐ:

Մէկ զիւգացի գնում էր զիւղիցը քաղաք իւր փոքրը որդի Ստեփանի հետ: «Տե՛ս, ասաց հայրը, ահա ճանապարհի վրայ բաւական մեծ երկաթի կտոր է ընկած, վեր առ, պահէ»:

— Է՛հ, հայր իմ, արժ է այդ անպէտք բանի համար կռանալը:

Հայրը պատասխան չըտուեց և ինքը վերառաւ այն երկաթը: Ճանապարհին նա այն երկաթը ծախեց դարբնին մէկ քանի կոպէկով և այն փողերով բալի առաւ:

Գնացին առաջ: Ամառուան շոգը շառնեղացրուց նրանց: Ճանապարհին ոչ տուն կար, ոչ անտառ և ոչ աղբիւր: Ստեփանը շատ ծարաւ էր և հագիւ կարողանում էր գնալ իր հօր հետ:

Հայրն այն բալերից մէկը վէր դցեց ճանապարհին Ստեփանն ուրախ ուրախ վեր թուցրուց գետնիցը և կերու: Փոքր ինչ զովացաւ նրա բերանը: Քիչ անցկացաւ, հայրն էլ մէկ բալի վէր դցեց: Ստեփանը նմանապէս վէր առաւ, կերաւ:

Այսպէս արեց հայրն երեսուն, քառասուն անգամ: Երբ որ բալին հատաւ, հայրն ասաց որդուն ծիծաղելով. թէ «տեսնո՞ւմ ես, որդի՛, եթէ այն երկաթի կտորի համար մէկ անգամ կ'ոացել էիր, այսքան անգամ չէիր կռանալ բարու համար: Այս քեզ խրատ, որ միւս անգամ չըծուլանաս»:

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Հուտ աղքատը լաւ է, քան թէ կամաց արհեստաւորը:

Ով ալարի, ոչ դալարի:

ԾԵՐԸ ԵՒ ԵՐԵԽԱՆԵՐԸ:

Ծովն ափին մանգալիս ծերը և երեխաները տեսան մէկ փոքր նաւ ափի մօտ կապած: Երեխաները կամեցան նստել մէջը և ծովումը փոքր ինչ մանգալ: Խընդրեցին ծերին, որ նա էլ նրանց հետ նստի նաւակի մէջը: Ծերը չէ թէ միայն չըհամաձայնեց, այլ նրանց էլ սկսեց համոզել, որ թողնեն նաւակը, որովհետեւ մէկ փորձանք կարող է պատահել ծովումը: Երեխաները չըլսեցին նրան, ասելով թէ ինչ որ կըլինի կըլինի: Քանի ծերը խրատում էր նրանց, նրանք աւելի կատաղում էին և անպատճառ կամեցան փորձել: «Հաւատացէ՛ք ինձ, ասաց վերջը ծերը նրանց, որ նաւակը ձեր գլխին լաւ բան չի բերիլ, ես ձեզ համար եմ ասում, մի՛ անէ՛ք, լաւ չէ:» — «Դատարկ բաներ է, ասացին միասին երիտասարդները. ի՞նչ էք լսում սրան»: Ասացին ու նստեցան նաւակի մէջը: Նաւակը հեռացաւ ծովն ափիցը: Նղանակը առաջ շատ հանդարտ էր, բայց յետոյ փոխուեց, մեծ քամի վեր կացաւ և ամպերով ծածկուեց երկինքը: Ալիքները խաղացնում էին նաւակը փոքր տախտակի կտորի պէս: Երիտասարդները կամեցան յետ դառնալ, բայց քամին չթողեց: Յանկարծ մէկ սաստիկ քամի փչեց, նաւակը շուռեկաւ և երիտասարդները ջրի տակովն եղան:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Եւծի աւած, փոքրի լած:

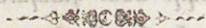
Մտնելուց առաջ միտք արա՛, թէ ի՞նչպէս դուրս գաս:

Խելօքին մէկ, յիմարին քանի կուգես:

Սէին սապոնը, խէին խրատն ի՞նչ կանէ:

Հորթը որ կովի առաջն ընկնի, դայը կուտէ:

Ո՛վ կըխաղայ, նա կը կաղայ:

ԶԻՆ ՈՒ ԷՆԸ:

Մէկ անգամ ճանապարհին միասին գնում էին էշը և ձին, ձին անբեռը, բայց էշը մեծ ահագին բեռնով, այնպէս որ խեղճ էշը հազիւ կարողանում էր ոտները փոխել: Եւ չեմ կարող շարունակել, ասաց էշը ձիուն, վէր կընկնեմ, չեմ կարող հասնել անդը: Խեղճը խնդրում էր, որ բեռնի մէկ մասը ձին շալակէ. բայց ձին ականջ չարեց նրան և կողիտ պատասխանեց իշուն, թէ՛ ի՞նչպէս կարելի է իշու բեռը շալակեմ և իզուր տեղը նեղանամ: Խեղճ էշն որ ուժիցն ընկաւ, վէր ընկաւ, մեռաւ: Վերառան յետոյ տէրերն իշու բեռն էլ և մեռած իշու կաշին էլ միասին բարձեցին հրպարտ ձիու վրայ: Նոր իմացաւ ձին իւր վատ արարմունքը, բայց էլ ուշ էր, օգնել չէր կարելի:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Լաւ ձին իր պատիւը կաւելացնէ, վատ ձին մշտրակը:

Էշը դադէ, ձին ուտէ

ԹԱՆԳԱԳԻՆ ԽՈՏ:

Երկու ջահիլ աղջկերք մէկ մէկ մրդով լեքը քը-
թոց ուսերու վրայ դրած իրանց գիւղիցը բերում էին քա-
ղաք ծախելու: Մէկ աղջկայ անունն էր Մարիամ, միւ-
սինը Թագուհի: Մարիամը քիթ ու պռունգը վէր թո-
ղած շուտ շուտ ակն էր քաշում, բայց Թագուհին ու-
րախ ուրախ ծիծաղում էր և հանաքներ անում:

«Ջարմանում եմ, ասաց Մարիամը Թագուհուն, որ
դու այդպէս ուրախ ես. քո բեռն էլ իմ քթոցի պէս
ծանր է ու դու էլ ինձանից շատ ուժով չես. ասա՛,
խնդրեմ, ինչպէս ես դիմանում ու հեռն էլ ուրախ
ուրախ ծիծաղում:»

— Ես իմ քթոցումը մէկ այնպիսի խոտ ունիմ պա-
հած, որ նա հեշտացնում է ամեն դժուար բան, պա-
տասխան տուեց Թագուհին:

— Այդ շատ թանգագին խոտ է, ասաց Մարիամը,
ես էլ ուզում եմ թեթեւցնել բեռս, խնդրեմ այդ խոտի
անունն ինձ էլ սովորացրո՛ւ:

Թագուհին պատասխան տուեց. — այդ խոտի ա-
նունը հ ա մ բ ե ռ ու թ ի լ է ն է, որից, իմ սիրելի Մա-
րիամ, դու զուրկ ես:»

ԱՌԱՅՆԵՐ.

ՈՎ որ շտապի, նստի, հանգչի:

Համբերութիւնը կեանք է:

Ա. Գ. Ռ. Ա. Ի:

Արծիւը, որ թռչունների թագաւորն է, բարձրի-

ցը թուաւ ոչխարների վրայ և մէկ գառը թռցրուց չանգերով: Այնտեղ մօտիկ ծառի վրայ նստած էր ագռաւը և տեսաւ այս բանը: Ագռաւը մտածեց ինքն իրան, «ինչե՞ր արծիւն այսպիսի փոքր գառը վեր առաւ, մեծն էր տարե՛լ, արծիւների մէջ էլ երևի յիմարներ են եղել, այժմ թող ինձ նայէ արծիւը և տեսնէ, թէ ինչպիսի գառն եմ թռցնում»:

Այս խօսքերն ասաց, բարձրացաւ երկինքը, նայեց գառներին և ամենից մեծն ու գեղեցիկն ընտրեց ու թռաւ վերեւից նրա վրայ: Բայց այնպէս սաստիկ դիպաւ. այն գառին, որ ագռաւի ոտները և թևերը բոլորովն խճճուեցան գառնի բրթի մէջը. ոչ այս կողմը կարողացաւ շարժուիլ և ոչ այն կողմը: Մնաց մեղաց պատուհաս:

Եկան հովիւները, բրդից դուրս հանեցին ագռաւը, թևերը կտրեցին և տուին երեսաներին խաղաղնելու:

ԱՌԱՅ.

Բանն արաւ. յետոյ պարծեցիր:

ԷՇՆ ՈՒ ՍՈՒԱԿԻԸ:

Մէկ անգամ էլը պատահեցաւ սոխակին և ասաց նրան, թէ «ես լսել եմ, պատուական բարեկամ, որ դու շատ լաւ ես երգում. խնդրեմ մէկ ինձ մօտ երգէ, տեսնեմ հաւատալով ե ժողովուրդի գովասանքը, թէ չէ»:

Սոխակը բխեց երգել իշու առաջ գեղեցիկ ձայ-

նով : Յուսաց ու շուեցրուց հազար տեռակ, երբեմն բարձր ձայնով և երբեմն հանկարտ Ամենքն սկսեցին լսել նրա քողջը երգը զարմանքով . քամին դադարեց, հովիւների ուշքը զնաց նրա ձայնից :

Արջացրեց երգը : Էշը բարձացրեց իրա յիմար գլուխը եւ ասաց . — « վառ չէ, տուտ չեն եղել տատմ, որ չես ձանձրացնում լսողներիդ : Միայն մէկ բան կայ, սիրելի, որ եթէ դու մեր աքաղաղի հետ ծանօթանաս և նրանից էլ փոքր ինչ սովորես երգերի եղանակները, ես քեզ հաւատացնում եմ, որ քո հասն երգող էլ աշխարհի երեսին մէկը չի լինիլ : » Նեղացաւ խեղճ սոխակը . շուտով թռաւ ծառիցը, որ էլ չըտեսնէ իւր անխղճ մտանք դատաւորին :

ԱՌԱՅՆՈՒՄ.

Էշն ի՞նչ գիտէ, նուշն ի՞նչ է :

Իշու քացուցը մի՛ նեղանալ :

ԱՂՈՒՔԱՆ ՈՒ ԿՈՒՆԿԸ :

Աղուէնն ու կուռնկը բարեկամացան և շատ սիրում էին միմեանց : Աղուէսը կամեցաւ պատիւ տալ իւր բարեկամին և հրաւիրեց մէկ անգամ կուռնկին իրանց տուն : Գնաց կուռնկն աղուէսի մօտ : Աղուէնն եփել էր կերակուր և ածել էր մէկ տափակ ամանի մը : Մօտ բերեց և ասաց կուռնկին . « կեր, սիրելի բարեկամ . այնպէս լաւ եփել եմ, որ կը հաւանիս » : Կուռնկը շատ չարչարուեց, բայց իհարկէ ի՞նչ կարող էր փր առնել իւր մեծ և երկար կտուցով այն տափակ ամանից . խեղճը մնաց քաղցած : Բայց աղուէսը, գլուխը քաշ դրած,

կերաւ բոլորը: — Խնդրեմ ներեա, ասաց վերջն աղուէսը
կռունկին, սրանից աւելի ուրիշ կերակուր չունիմ:»
— Շնորհակալ եմ, եղբայր, ինչի՞ ես նեղանում: Խընդ-
րեմ եգուց ինձ մօտ համեցէք ճաշի:»

Միւս օրը գնաց աղուէսը կռունկի մօտ ճաշ ու-
տելու: Կռունք նմանապէս խորամանկութիւն էր բա-
նեցրել: Նփեւէր կերակուր և ածել էր մէկ նեղ բեր-
նանի ամանի մէջ: — Համեցէք, ասաց կռունկն աղուէսին,
կեր, բարեկամ, պատուական կերակուր է:» Շատ չար-
չարունց աղուէսը, բայց ոչինչ չըկարողացաւ հանել այն
խոր ամանից. իսկ կռունկը գլուխը քաշ գցած, ու-
տում էր կերակուրը: Երբ որ վերջացրուց ուտելը, ասաց
աղուէսին: — Ներէ, եղբայր, սրանից աւելի ուրիշ կե-
րակուր չունիմ:»

Նեղացաւ աղուէսը և բարկացած գնաց տուն: Նա
երեւի չէր իմացել, որ ասած է թէ, կարասին ինչ ձայն
որ կտաս, նա էլ այն ձայնը կը հանէ:

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Ինչ կասես, այն կը լսես:

Ինչ կը ցանես, այն կը հնձես:

Հիւրը տանտիրոջ էն է:

Հարեանիդ մէկ կով ուզէ, որ Աստուած քեզ
երկուսը տայ:

ԾԵՐՆ ՈՒ ԵՐԵԽԱՆԵՐԸ:

Յովսէփն երկու որդի ունէր, մէկը տառնեղիւ տա-
րեկան էր, միւսը տառնուչորս տարեկան: Մէկ անգամ

Հարեաններն ասացին նրան, թէ որդիքդ ծիծաղում են մէկ պառաւ կնոջ վրայ: Հայրը բարկացաւ նրանց վրայ և հասկացրուց, որ լաւ չէ պառաւների ու ծերերի վրայ ծիծաղելը: Որդիքը խոստացան էլ չանկու: Բայց մէկ քանի ժամանակից յետոյ երեխաները մոռացան իրանց խոստումները և պատահելով մէկ ծերունուն ըսկսեցին նրան ծաղրել: Հայրն իմացաւ այս բանը և սկսեց հոգ տանել իր երեխաների թեթեւամտութեան ուղղելու վրայ:

Եւստով հասաւ նոր տարին: Տարեմօտի օրը որդիքն եկան, շնորհատրեցին հօրը նոր տարին, խնդրելով Աստուծուց նրա համար բաղդաւորութիւն և երկար կեանք: — Որդիք, ասաց հայրը, ես չեմ ուզում երկար ապրիլ. լաւ է շուտով մեռնեմ, որ ծերացած ժամանակս ինձ էլ կըծաղրեն վատ երեխաներն այնպէս, ինչպէս մօտ ժամանակներումս ծաղրում էիք մէկ ծեր մարդուն: Երեխաները կարմրեցան ամօթից և չըզիտէին ինչ անել: Նրանք շատ սիրում էին իրանց հօրը, հասկացան իրանց յիմարութիւնը և այնուհետեւ ծաղրելու փոխանակ միշտ յարգում էին ծեր մարդկանցը:

ԱՌԱՅ.

Մերանաս, ծերի պատիւն իմանաս:

ՄԱՐԲՆԻ ԱՐԱՏՆԵՐԻ ՎՐԱՅ ԶԸՊԵՏՔ Է ՄԻՄԱՂԻԼ:

Գայանէն շատ հանդարտ և աշխատասէր աղջիկ էր, միայն խեղճի աչքերը շէլ էին և այն պատճառով էլ սրա վրայ շատ էին ծիծաղում ուրիշ աղջիկները,

մանաւանդ մէկը, որի անունն էր Մարթա: Մարթան իրան շատ գեղեցիկ էր կարծում և մէկ օր ծաղրելով հարցրուց Գայանէին. — ինչե՞ր դու ինձ վրայ ուղիղ չես նայում, երբէի չես սիրում ինձ:» Գայանէն հասկացաւ, որ իր վրայ ծիծաղում էր Մարթան և հանդարտ կերպով պատասխան ատեց նրան, թէ «ես չեմ կարող իմ մարմնի բնական պակասութիւններն ուղղել. ինձ մընում է միայն աշխատել ուղղել իմ միւս պակասութիւնները:»

Եւտով Մարթան ծաղիկ բնկաւ և աստօրիկ հիւտեմէր: Բայց երբ որ առողջացաւ, խեղճին էլ չէր կարելի ձանաչել. նրա բոլոր երեսը ծաղկատար էր եղել:

Հիւանդութենից յետոյ, երբ որ Մարթան առաջին անգամ եկաւ ուսումնարան, չէր կարողանում ամօթից համարձակ այս կողմն այն կողմը նայել և անդադար ծածկում էր ձեռով երեսը:

Մէկ իր նման շար երեխայ մօտեցաւ նրան և ասաց. — ինչե՞ր ես լայն ու երեսդ ծածկում:

Մարթան հասկացաւ, որ նա իր վրայ էր ծիծաղում և սկսեց սրտանց դառնապէս լալ, բայց ոչ թէ ծաղկատար լինելու պատճառով, այլ միտք բերեց, որ մէկ օր ինքն էլ այդպէս ծաղրում էր Գայանէին, շիւ աչք ունենալու համար:

ՍՈՍԵՆՆԵՐ.

Երկնքի պարտքը դեռնին չի մնալ, դեռնի պարտքը երկնքին:

Մինչև չըզայ յետինը չի յիշուիլ առաջինը:

Կոյրը ինչպէս նայում է Աստուծուն, այնպէս էլ
Աստուած նայում է նրան:

Շ Ն Ե Ր:

Լօնգոնուամը շները շատ պատիւ ունին, որովհե-
տե այնտեղի շները մեծ օգուտ են բերում մարդուն
հրդեհների ժամանակը: Որ տանը որ կրակ կպչի ու
սկսի այրուիլ, մէկ էլ տեսնես զինուորներէից առաջ
ներս են վազում շներն ու սկսում են դուրս կրել այնտեղից
ամեն կենդանի բան, ինչ որ պատահի նրանցը այրվող սե-
նեակներումը: Դուրս են բերում՝ երեխաներին, փոքր շո-
ներին, կատուներին, հաւերին, խոզերին և այլուելուց
ազատում են: Մէկ անգամ պատահեցաւ, որ հրդեհի
ժամանակը մէկ այգիւսի ազատող շուն ներս մտաւ
այրուող սենեակը, որի մէջ մէկ փոքր շուն, դուրս գա-
լու ճանապարհը չգտնելով, շէկուել էր ու ահից դող-
դողում: Աեծ շունն իսկոյն բռնեց փոքր շան վկիցն ու
դուրս քաշեց, կրակիցն ազատեց, շնայելով որ փոքր
շունն իր ահիցն անդադար կծում էր իր ազատողին:

Զվեցերիայումը Ան-Գոտարդ սարի վրայ էլ կան
մէկ ուրիշ տեսակ շներ: Այն սարի վրայ համարեա թէ
միշտ սառուցն ու ձիւնն անպակաս է լինում և մեծ
ֆնասներ է տալիս այն սարի վրայ անցկենող ճանա-
պարհորդներին: Այնտեղ մէկ հիւրանոց կայ շինած և
նրա տէրը շատ շներ է պահում, ճանապարհորդներին
օգնութիւն հասցնելու համար: Շների վկից կախ է
արած զինով լեքը շեշ, և որովհետեւ շատ հեշտ ու
արագ վազվելով են այս շներն այն սարի նեղ ու ծու-

ուր ճանապարհներովը, անդադար գտնում են ձնումը
Թաղուած մարդկանց և տալիս են դինին. ճանապարհորդ-
ներն ուշքի են գալիս և ապատվում են սառչելուցը:

Մէկ անգամ այն շներինց մէկը նեղ ճանապար-
հի վրայ տեսնում է ձնումն ընկած մէկ վեց տարեկան
երեխայ: Խեղճը համարեա թէ սառել էր և քիչ էլ որ
մնար, ցրտիցն ու քաղցածութենից անպատճառ պէտք
է մեռել էր: Շունը մօտ է գնում երեխային և սկսում
է լեզու նրա սառած ձեռները: Երեխան փոքր ինչ ուշ-
քի է գալիս, ուզում է վերկենալ, բայց չէ կարողանում
և ընկնում է շան մէջքի վրայ: Շունը կանգնում է և
սպասում է մինչև որ երեխան նստում է նրա մէջքի վը-
րայ ու նրա մազերիցը բռնում է: Շունը մեծ զգուշու-
թենով տանում է նրան հիւրանոցը և այնպէս ազա-
տում է նրան մահիցը:

Բ Ա Դ Ե Ր:

Գէորգը նայում էր բարձր և տեսաւ որ բաւական
վայրենի բադեր են թռչում երկնքումը:

Գէորգն ասաց հօրը—հայր, մեր տանու բադերը
չե՞ն կարող սրանց պէս թռչիլ:

ՀԱՅՐ.—Ձէ, չեն կարող:

ԳԷՈՐԳ.—Ո՞վ է տալիս այս վայրենի բադերին կե-
րակուր:

ՀԱՅՐ.—Իրանք են գտնում իրանց համար կե-
րակուր:

ԳԷՈՐԳ.—Բայց ձմեռն ի՞նչ են անում:

ՀԱՅՐ. — Զմեռը գալիս է թէ չէ, վայրենի բաղերը
զնուամեն տաք երկիրներ և յետոյ դարնան ժամանակը
յետ նն գալիս մեզ մօտ:

ԳԷՈՐԳ. — Յետոյ մեր բաղերն էլ ինչի՞ չին կարո-
ղանում դրանց պէս լաւ թռչել և ինչի՞ սրանք էլ չեն
զնուամ ձմեռը տաք երկիրներ:

ՀԱՅՐ. — Այն պատճառով, որ տանու կենդանիներ-
ըն իրանց ոյժը կորցրել են և կոպտացել:

ԳԷՈՐԳ. — Ինչի՞ նն այդպէս դառնէ:

ՀԱՅՐ. — Ահա, ասեմ՝ քեզ պատճառը, այս տանու
բաղերը տեսնում են, որ մարդիկն են սրանց համար հո-
գում և կերակուր ապիս, իրանք էլ չեն աշխատում
իրանց համար, իրանց ոյժը չեն գործածում և սրանից
է, որ դրանք այդպէս կոպտացել են: Սրանից դու տես-
նում ես, որ մարդիկն էլ իրանց ձեռքով պէտք է շինեն
իրանց գործերը: Ուրիշի ձեռով, ասած է, փուշ քաղէ:
Եւ այն երեխաները, որոնք որ ուրիշի օգնութեանն են
սպասում և իրանք չեն աշխատում իրանց ձեռքով շինել
իրանց բանը, միշտ թոյլ կը լինին, ոչ ոյժ կունենան
և ոչ մեծ խելք ու զիաութիւն:

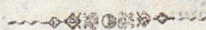
ԳԷՈՐԳ. — Զէ, հայր, այդ լաւ բան չէ: Ես կաշխա-
տեմ ինքս իմ ձեռքով շինել իմ ամեն բաները, ինչ որ
կարող եմ, թէ չէ ես էլ կը կորցնեմ իմ շնորհքներն
այնպէս, ինչպէս որ այս տանու բաղերը կորցրել են թըռ-
չելու շնորհքը:

ԱՌԱՅՆՆԵՐ.

Ուրիշի ձեռով փուշ քաղէ:

Ուրիշէ կերի վրայ մի՛ նստիր:

Հաց ու պանիր, կեր ու բանիր:

ԾԻԾԵՈՒՆԱԿՆԵՐ:

ԱՆՆԱ: Սիրելի մայր իմ, մեր ծիծեռնակը, տես, էլի եկել է. հերոս էլ սա չէ՞ր այստեղ:

ՄԱՅՐ: Դա էր: Բայց դու տեսա՞ր ինչքան մոծակներ էլ էին թռչում այստեղ:

ԱՆՆԱ: Տեսայ, ի՞նչպէս չէ. բայց ես ծիծեռնակների վրայ եմ խօսում, մայր իմ, դուք մոծակների վրայ ինչը փոխեցիք բանը:

ՄԱՅՐ: Այն պատճառով, որ եթէ մոծակները չը լինէին, ծիծեռնակներն էլ չէին գալ այստեղ:

ԱՆՆԱ: Ուրեմն թռչունները գալիս են մեզ մօտ այն ժամանակը, եւք որ նրանց համար այստեղ պատրաստ է կերակուրը:

ՄԱՅՐ: Այդպէս է. բայց ո՞վ սովորեցրեց թռչուններին ամառք գալ մեզ մօտ, ձմեռը գնալ տաք երկիրները: Ո՞վ տուեց ծիծեռնակին այնքան շնորհք, որ սա կարողանում է ամեն տարի գտնել իրա բունը:

ԱՆՆԱ: Իհարկէ, մայր իմ, այդ բաներն Աստուած է սովորեցրել դրանց:

ՄԱՅՐ: Աստուած ամեն անասունին շնորհք է տուել: Երբ որ դու տեսնես, որ ծիծեռնակները գալիս են այստեղ. միտդ բեր, որ Աստուած մինչև նրանց գալը պատրաստում է նրանց համար կերակուր: Մարդկանց համար էլ նմանապէս Աստուած է հոգում: Մինչև քո աշխարհ գալը, Աստուած քեզ համար կաթը պատրաստ-

տեց իմ ծծերի մէջ, որ դու անկերակուր չըմնաս: Ի՞նչ պէս ես կարծում, որ քեզ պէտք է վճարես Աստուծուն քո պարտքը:

ԱՆՆԱ: Ես ոչինչ չունիմ, մայր իմ, ի՞նչ կարող եմ տալ նրան: Ես միայն կարող եմ այս բանն անել. կրտսերեմ Աստուծուն և կաշխատեմ այն բաներն անել, որ նրան հաճելի է:

ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ՇԵՐԱՄԸ:

Ի՞նչ անպիտան և տգեղ որդն է, գոչեց բարձր ձայնով Մարթան, առաջին անգամ շերամի տեսնելիս. քանի՞ սրա պէս անպիտան և գզուելի ծիծուներ կան, որոնք բանի պէտք չեն, ծառերին վնաս են տալիս և մեզ էլ վախեցնում: — Շատ մի՛ խօսիր յիմարաբար, ասաց աղջկան շերամը: Դու գիտես, որ այս մետաքսեայ շորերն իմ շնորհքով է շինած. ես եմ տուել դրա համար մետաքս:

Աղջկայ հայրը պատահեց այս խօսակցութեանը և յանդիմանեց աղջկան այս կերպով: «Մի՛ նայիր միայն արտաքին ձևին, ամեն բան գովելու է ոչ թէ իրա արտաքին գեղեցկութենով, այլ միայն ներքին արժանաւորութենով: Տեսա՞ր ինչպէս սաստիկ սխալուեցար այս որդն: Իմասին: Սրանից յետոյ, սիրելի Մարթայ, բոլորովին մի՛ խօսիր այն բանի վրայ, որ լաւ չըգիտես:»

Տասը չտիէ՛, մէկ կտրէ՛:

ՄԵԴՈՒՆ ՈՒ ՃԱՆՃԵՐԸ:

Երկու ճանճ՝ մտքումը դրել էին գնալ հեռու աշխարհներ ճանապարհորդութիւն անելու: Գնացին մեղուի մօտ և նրան էլ ուզում էին իրանց ընկեր շինել: — Այստեղ, ասում էին ճանճերը, մենք բոլորովին պատիւ չունենք. ուր որ գնում ենք, ամեն տեղից դուրս են անում. թէ մեծի և թէ փոքրի աչքի փուշն ենք: Մեծ մեծ աներումը թաղցնում են քաղցր կերակուրները մեզանից, խրճիթներումն էլ աւելի սաստիկ թրշնամիներ ունենք, սարդերը, որ խճճում են մեր ոտները և մեզ սպանում: Գնանք, մեղրաճանճ, գնանք, այնտեղ ասում են ամենքն էլ բաղդաւոր են, մենք էլ բաղդաւոր կը լինինք:»

— Աստուած բարի ճանապարհ տայ ձեզ, պատասխան տուեց նրանց մեղուն. ես այստեղ էլ բաղդաւոր եմ: Մեծ մարդիքն էլ ու փոքրերն էլ սիրում են ինձ և պատուում իմ տուած մեղրի և մամի համար: Գուք գնացէ՛ք ուր որ կամենաք, բայց ես կասեմ ձեզ, որ դուք ոչ մէկ տեղ պատիւ չէք ունենալ մարդկանցից, որովհետեւ ոչ մէկ բանի պիտանացու չէք. ամեն տեղ միայն սարդերը կուրախանան ձեզանով:»

ԱՌԱՅՆԵՐ.

Յուպոպն ինքը հոտած է, հենց գիտէ իրա բունն է հոտած:

Ինձ տես, քեզ լաց. որտեղ ես, զայլմ կաց:
Քարն իրա տեղը ծանր կը լինի:
Զտեղակի ձայնը հեռուից լաւ է զայլիս:

ՏԱՔ ՈՒ ՍԱՌՆ ԱՐԻՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԿԵՆԳԱՆԻՆԵՐԸ:

Ամեն կենդանի արիւն ունի, միայն մէկ քանիսի արիւնը կարմիր է, միւսներինը սպիտակ և կամ դեղնագոյն: Մարդու, անասունների, թռչունների և ձկների արիւնը կարմիր է, բայց եթէ կորեւս բզէզը կամ որդը, կըտեսնես որ սպիտակ ջրի պէս բան դուրս եկաւ. այդ սպիտակ ջուրը նրանց արիւնն է:

Մէկ քանի կենդանիների կարմիր արիւնը տաք է լինում, միւսներինը սառը: Մարդու, ոչխարի, ձիու, գաղանների և թռչունների արիւնը տաք է: Գորտերի և ձկների արիւնը կարմիր է, բայց սառն է: Սպիտակ արիւնն էլ միշտ սառն է լինում:

Տաք արիւն ունեցող կենդանիները կարող են ցրտումն էլ ապրել, միայն մէկ քանիսն աւելի ցրտին չեն կարողանում զիմանալ: Գուք տեսնում էք, որ ձմեռը մեր երկիրներումը չեն մնում ծիծեռնակները, սոխակները և կռունկներն այն պատճառով, որ նրանք ցուրտ չեն սիրում, և դրա համար ձմեռը գնում են աւելի տաք երկիրները: Այնպիսի թռչուններ էլ կան, որոնք լաւ զիմանում են ցրտին, օրինակ՝ ագռաւները և կաքաւները:

Սառը և կարմիր արիւն ունեցող կենդանիները, օրինակ՝ օձերը և գորտերը չեն կարող ապրել ցրտումը:

Այս կենդանիները ցրտի սկսուելիս պառկում են հողում, քարի տակը, կամ իրանց բնի մէջը և սառչում են: Գարնան ժամանակը տաքանում են և էլի կենդանանում: Սպիտակ արիւն ունեցող կենդանիները ձմեռը բուրն էլ մեռնում են: Միայն մեղուները կարողանում են դիմանալ ձմեռը, իհարկէ այն պատճառով, որ մարդիքն աշխատում են նրանց տաք տեղ պահելու: Ցանձերը, մոծակները և բզեզները ձմեռը մեռնում են: Բայց գիտէ՞ք թէ ի՞նչ տեղից են առաջ գալիս յետոյ: Ահա լսեցէք: Այդ կենդանիներն իրանց մեռնելուց առաջ ձու են դնում լաւ ապահով տեղերումք. քարերի տակը, ծառերի արմատների մօտ, կամ թաղում են գետնի մէջը: Գարնան ժամանակն այդ ձուերից նոր կենդանիներ են առաջ գալիս:

ԻՆՉՈՎ ԵՆ ՉԱՆԱՋԱՆՎՈՒՄ ԲՈՅՍԵՐԸ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻՑ:

Բոյսերն ինչտեղ որ ցանկեա կամ տնկել, այնտեղ էլ մնում են մինչև չորանալը և իրանց տեղը չեն կարող փոխել, մինչև մարդ չըմբռանէ և մէկ ուրիշ տեղ չըտանէ: Բայց կենդանիները կարող են իրանց կամքով փոխել իրանց տեղը. մարդիքն ու անասունները շրջում են, թռչունները թռչում, ձկները լողում են և որդները սողում:

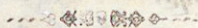
Չին շարժում է իրա ոտները, ականջները, պոչը, երբ որ կամենում է. նմանապէս միւս կենդանիները կարողանում են շարժել իրանց անդամները: Մառի ճիւղերն ու տերևներն էլ շարժվում են, բայց միայն այն ժամանակը, երբ որ քամին փչում է, իսկ եթէ չէ, ան-

շարժ կան իրանց համար: Իրա կամքով ծառը չի կարող
շարժել ոչ իրա ճիւղերը, ոչ տերեւները, ոչ ծաղիկները
և ոչ արմատը:

Կենդանիները լսում են մարդու ձայնը, բայց ծա-
ռը և խոտը չէ. կենդանիները տեսնում են աչքով, իսկ
բոյսերը, աչք չունենալով պատճառով, ոչինչ չեն տես-
նում:

Բոյսերն էլ կենդանիների պէս չեն կարող անկե-
րակեւր ապրել, միայն նրանք իրանց կերակուրը ծծում
են արմատով և տերեւներով. կենդանիներն էլ կերա-
կրով են ապրում, միայն կենդանիները ոչ արմատ ու-
նին և ոչ տերեւներ. նրանք կերակուրը բերանն են դը-
նում, ծամում են ատամներով և յետոյ այն կերածը
մարսում է ստամոքսը. բայց բոյսերը ոչ բերան ունին,
ոչ ատամներ և ոչ ստամոքս:

ԻՆՉՈՎ ԵՆ ԶԱՆԱԶԱՆՎՈՒՄ ԲՈՅՍԵՐԸ ՀԱՆՔԵՐԻԾ:

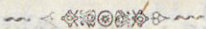
Հանքերը սրանք են՝ հողը, քարը, երկաթը, ու-
կին, ալմաթը, պղինձը, աղը և այլն: Ի՞նչով են զանա-
զանվում այս բաները բոյսերից: Վեր առնենք մէկ ծառ
և մէկ էլ քարի կտոր:

Ծառը բուսնում է, մեծանում է. բայց քարը կայ,
ինչպէս եղել է. չէ մեծանում: Ծառի վրայ ամառը տե-
րեւներ, ծաղիկներ և պտուղներ են երևում. բայց քա-
րի վրայ այդպէս բան ոչ մէկ ժամանակ չէք տեսնիլ:
Ամառ ձմեռ մէկ տեսակ է քարը:

Ծառի տերեւը նման չէ ճիւղերին, արմատը նման

չէ ծաղիկներին և ծաղիկները նման չեն պտուղներին։
բոլորն էլ զանազան են։ Բայց որ վեր առնես, կոտորես
քարը, կրտսնես, որ ամեն կտորն էլ քար է և նման է
այն մեծ քարին, որից կտարուել է։ Ծառը որ կտրես ա-
մառը, միջից հիւթ է դուրս գալիս, քարը որ կտրես,
ոչինչ չէ դուրս գալիս միջիցը։ Ծառը որ կտրես, կամ
արմատով հանես տեղիցը, կըսկսի չորանալ։ յետոյ չո-
րացած ծառը որ տնկես հողումը, էլ չի ծաղկի, կը-
փախ։ Բայց որ քարը վերառնես իրա տեղիցը և ինչ-
տեղ ուզենաս տանես, էլի այն քարը կը լինի, ամենևին
չի փոխուիլ։ Սրանից երևում է, որ ծառն ապրում է,
բայց քարը չէ, և որովհետև չէ ապրում, կեանք չու-
նի, մեռնել էլ չէ կարող։ մեռնում են միայն ապրող-
ները։

Քարի պէս են նմանապէս, հողը, երկաթը, ոսկին,
արծաթը, պղինձը և աղը։

Ա Ր Ե Վ Ա Կ:

Երկու երեխաներ՝ Տիգրանն ու Սահակը բարձրա-
ցան մէկ սարի դուռն և, խափ վրայ պառկած, արեգա-
կի վրայ դատողութիւն էին անում։ Ս, յետեղ քահա-
նայի որդին էլ, որ ուսումնարանումն աշակերտ էր, մօտ
գնաց և լսում էր նրանց խօսակցութեանը։ — Չէ, ես լաւ
զիտեմ, ասաց Տիգրանը, որ այստեղից մինչև արեգակը
քսան վերստ է։ Սահակը չէր համաձայնում, ասելով
թէ «Բնչպէս կարելի է, որ այդքան հեռու լինի։»
Քահանայի որդին, որ այս բանը սովորել էր, ծի-

ծաղելով ասաց—ինչ էք կարծում, արեգակը մեծ է թէ փոքր: Սահակը առանց մտածելու ասաց, թէ մէկ թխած հացի չափ է:—Չէ, մէկ տան չափ կը լինի, ասաց Տիգրանը:»

Պառք երկուստէլ չըզիտէք, ասաց քահանայի որդին. արեգակը մեր երկրիցն էլ շատ ու շատ մեծ է: Երկու երեխաներն էլ զարմացան:—Ուրեմն ինչի՞ պէս պէս փոքր է երկուստէլ, ասաց Տիգրանը:»

—Այն պատճառով, որ նա մեզանից շատ հեռու է, ասաց քահանայի որդին: Եթէ թնդանօղի գետակը, որ ինչպէս շուտ է թռչում, թռչելով գնար այս մեր երկրիցը դէպի արեգակը, էլ կը քաշէր այդ ճանապարհորդութիւնը քսան տարի:»

Երկու երեխաներն էլ բերանները բաց մնացին:—Ապա լուսինն ի՞նչքան տեւի մեծ կը լինի, զուգը թափառելով ասաց Սահակը:

—Ինչի՞ ես այդպէս կարծում, ասաց քահանայի որդին. լուսինն այն պատճառով է մեզ մեծ երեւում, որովհետեւ նա արեգակի պէս հեռու է մեզանից: Յետոյ քահանայի որդին սկսեց սրանցը պատմել ինչ որ գիտէր արեգակի և լուսնի վրայ:

Խ Ե Լ Օ Ք Ո Ր Դ Ը:

Մէկ սարդափումն օձոռքից կախ էր արած մեծ կտոր բոլորակաձև պանիր, որ մկները չուտեն, բայց մրկաների փոխանակ պանրի մէջ արդէն որդերն էին բռն

դրել: Այդ որդներէից մէկը շատ խելօք էր: Մէկ օր
դառնալէն իմանալ թէ այն պանիրը, օրի վաղ ինքը գը-
տնդում էր, ի՞նչ ձև ունէ: Սարգաթումը կային էլ կախ
արած մէկ քանի կտոր պանիրներ ու սրանք բոլորն էլ
բոլորակաձև էին, բայց որդներն այնպէս կարծեցին,
թէ իրանց պանիրը ապիակ է. որովհետեւ երբ որ պան-
րի երեսն էին գուրս դալիս, նրանցն այդպէս էր թը-
վում. այդ պատճառով էլ խելօք որբը ճանապարհ
ընկաւ, սկսեց գնալ ուղիւ մէկ կողմը և մէկ քանի օ-
րից յետոյ զիմացի կողմիցը եկաւ էլն այնտեղ, որտե-
ղեց որ ճանապարհ էր ընկել: — «Այժմ ես գիտեմ, տ-
ապց որբը, որ մեր պանիրը բոլորակաձև է: Ես ճա-
նապարհին միշտ գնում էի ուղիղ և ուղղակի յետ ե-
կայ էլն այնտեղ, որտեղեց էլ որ գուրս էի եկել. թէ-
պէտ երբեմն տեղ անդ պատահէ ցան ինձ փոսեր, որ
մենք փորել ենք ու կերել, երբեմն պատահէ ցան ինձ
փոքրիկ սարեր, մեր գուրս կրած փշրանքից փշացած,
բայց այդ փոսերն էլ ու սարերն էլ, համեմատելով պան-
րի մեծութեան հետ, ոչինչ են որ սրանից է, որ մեր
պանրի ձևը չէ փոխվում:»

Այն սարգաթումը կախ էր արած մէկ կանթեղ,
որ գիշերները վառ էր ընտում: Երբ որ մեր խելօք որբը
յայտնեց իրա գիտը միւս որդներին, սրա ընկեր-
ներէից մէկը նմանապէս ուզեց ճանապարհորդութիւն
անել, որ ինքն էլ իմանայ պանրի բոլորակաձևու-
թիւնը: Այս իրա գիտաւորութիւնը յայտնեց խելօք
որդներին:

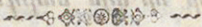
— Իդուր կըլնի այդ ճանապարհորդութիւնը, պա-

տապխան տուեց նա. եթէ ուզում ես իմանալ մեր պոնրի բոլորակաձևութիւնը, ահա, նայէ՛. այն ստուերին, որ պատի վրայ է. այդ մեր պանրի ստուերն է. տես ստուերը բոլորակաձև է, և երբ որ այս սարդափի տէրը գայ ու ճրագն այս կողմն այն կողմը տանէ, դու նայէ՛, որ կողմից էլ լինի ճրագի լոյսը, մեր պանրի ստուերը բոլորակաձև կը լինի. ուրեմն դրանից հետևում է, որ ինքը պանիրն էլ բոլորակաձև է: Ես շատ ժամանակ է, որ նկատում եմ այդ: Մէկ գիշեր սարդափի տէրը ներս եկաւ այս տեղ ձեռին մէկ թեփշի. այդ թեփշու ստուերը երբեմն բոլորակաձև էր և երբեմն տափակ, երբեմն նման էր լինում մէկ բարակ խաղին, նայելով թէ ինչպէս ունէր նա բռնած ձեռին: Այս բանը թեփշու տապխանութենիցն է: Բայց մեր պանրի ստուերը միշտ մնում է բոլորակաձև. ուրեմն մեր պանիրն ինքն էլ բոլորակաձև է, ինչպէս ձմերուկը կամ ինչպէս մէկ գունդը:

Այս բոլոր տեղեկութիւնները շուտով միւս սրդների հետաքրքրութիւնը շարժեցին. նրանք էլ ըսկսեցին ուշք ու մտքով քննել և շուտով էլի նոր տեղեկութիւններ ստացան իրանց պանրի գնտաձև լինելու մասին: Թրինակ, նրանք նկատեցին, որ երբ իրանք մօտ են գնում թուկին, որից կախ էր արած պանիրը. թուկը երկարանում էր, իսկ եթէ հեռանում էին, թուկը կարճ էր թվում: Նմանապէս տեսան, որ սարդափումը վառած կանթեղը չէ թէ բոլոր պանիրն էր լուաւորում, այլ, միայն պանրի մէկ կողմը. իսկ երբ որ սարդափի տէրը ճրագը այս կողմն այն կողմն էր տանում, այն ժամանակ ճրագի լոյսը մէկ քանի որդներն առաջ էին

տեսնում, միւսները ուշ: Այս բոլոր տեղեկութիւններից նրանք հասկացան, որ իրանց բնակարանը պանիրը գնտաձե է:

ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ:

ՈՐԴԻ. Հայր իմ, ինչե՞ր ամառն արեգակն այրում է մեզ, իսկ ձմեռը՝ չէ. երեւի ամառն աւելի մօտիկ է մեզանից արեգակը:

ՀԱՅՐ. Զէ, որդի', ձմեռն աւելի մօտիկ է մեզանից արեգակը քան թէ ամառը, բայց նրա հեռու և մօտիկ լինելուց չէ կախուած նրա ջերմութեան աստիճանը. բանը նրա դրութիւնն է երկնքումը: Վեր առ ձմեռուան մէկ պարզ օր ու կէսօրին նայէ դէպի երկինքը. միւսնոյնն արեւ ամառուան մէկ պարզ կէսօրին. կրտսենես, որ ամառուան արեգակն աւելի բարձր է կանգնած երկնքումը, քան թէ ձմեռուանը. բայց քանի որ բարձրը է արեգակը, այնքան նրա ճառագայթները մեզ վրայ ուղղակի են ցած գալիս և այդ պատճառով աւելի շոգ է լինում: Այս բանը դու կարող ես նկատել առ մէկ առաւօտ և երեկոյ. որովհետեւ այդ ժամանակներն այնքան չեն այրում մեզ ճառագայթները, ինչքան ճաշի ժամանակ, երբ ուղղակի ցած է գալիս մեզ վրայ լոյսն ու աւելի շոգ է լինում: Բացի դրանից ամառը տեսնում ենք, որ արեգակն աւելի վաղ է ծագում և ուշ մայր մտնում, ուրեմն աւելի շատ ժամանակ ունի երկրի տաքացնելու: Այդպէս ահա ինչքան բարձր է արեգակը մեզ վրայ կանգնած, ինչքան աւելի ուղիղ են գա-

իս մեզ վրայ նրա ճառագայթները և ինչքան երկար է նա մեզ լուսաւորում իրա ծագելուց սկսած մինչև մայր մոնելը, այնքան աւելի տաքութիւն է տալիս նա ու այնքան աւելի շոգ է լինում:

Զմեռն արեգակն աւելի մօտ է դէպի մեզ. այս պատճառով էլ նրա ճառագայթները փափում են և ուղղակի չեն վեր գալիս մեզ վրայ ինչպէս ամառը և չեն կարողանում ամառուան պէս տաքացնել երկիրը: Բացի սրանից, ձմեռն արեգակն ուշ է ծագում և վաղ մայր մոնում. հազիւ թէ մէկ տեղ նոր սկսում է տաքացնել, որ ահա մայր է մոնում, այսինքն գնում է ուրիշ երկիրների տաքացնելու: Այս պատճառով էլ ձմեռը կարճ ու ցուրտ օրեր են լինում: Այդպէս ահա ինչքան կարճ ժամանակ է նա լուսաւորում երկիրը, այնքան աւելի ցուրտ է լինում մեր երկրումը:

Դու նկատած կը լինես, որ ամառուան տաքութիւնը յանկարծ չէ փոխվում ձմեռուան ցրտի: Այլ ձմեռուան ցրտից յետոյ կամաց կամաց օրերը տաքանում են և յետն ու յետը մօտկանում են ամառուան տաք օրերին: Ամառուան տաք օրերն էլ, յետն ու յետը սառչելով, դառնում են ձմեռուան օրեր: Զմեռուան ցուրտ օրերից դէպի ամառուան տաք օրերն անցկենալուն աւսում ենք Գարուն, իսկ ամառուան շոգերից դէպի ձմեռուան ցուրտն անցկենալուն ասում ենք Աշուն: Չորս ժամանակները՝ Գարունը, Ամառը, Աշունը և Ձմեռը կազմում են մէկ ամբողջ տարի և կոչվում են տարուան չորս եղանակներ:

ԱՄՍՈՌՈՒՄՆ ՇՈՂԵՐ:

Ամառուան շոգ օրերից մէկն էր: Երեխան քրր-
տինքը սրբելով, լալով դանդատուեց մօրը, որ շոգից
դժուարանում է մինչև անգամ շունչ քաշել:

— Թէ ինչի՞ է այժմ այսպէս շոգ, ի՞նչ է սրա օգու-
տը, ես քեզ մէկ ուրիշ ժամանակ կասեմ, պտտասխան
տուեց մայրը, բայց առ այժմ այսքանը գիտացիր, որ
Նա, ով որ հրամայում է այսպէս շոգ լինիլ, կոչվում է
Աստուած և այդ բարի Հայրն այնպիսի բան է անում,
որ մեզ համար վատ լինի:»

Երեխան լռեց հաւատալով մօր ասածին, որով-
հետեւ մայրը նրան միշտ ճշմարիտ բաներ էր սովորեց-
րել: Երեխան միայն աշխատում էր առանց տրոնջալու
համբերութեամբ տանել ամառուան շոգին:

Անցկացաւ Օգոստոս ամիսն ու շոգերն էլ վեր-
ջացան: Աշնան հով օրերը կասես թէ հրաւիրում էին
երեխային դէպի այգին: Այգումը մրգերը հասել էին
ու խաղողն քաղելու ժամանակն էր:

Երեխան չափիցը դուրս ուրախութեան մէջն էր,
երբ տեսաւ կարմրած խնձորները, սև ու սպիտակ խա-
ղողի ձթերը, դեղնած ու կարմրած դեղձերը, սև թը-
զերն ու հասած հիւթալն տանձերը:

— Մայր իմ, ի՞նչ գեղեցիկ մրգեր է տուել մեզ
Աստուած: Ի՞նչպէս բարի է Նա, որ այսպէս սիրում է
Նա մեզ:»

«Սիրելիդ իմ, միտդ բեր որ մէկ ամիս առաջ, շո-
գերի ժամանակը, դու ինչպէս էիր նեղանում, թէ ին-
չի՞ է շոգ. ահա այն քո նեղացնող շոգերն էին, որ այս

պտողներին տուին այս գեղեցիկ գոյնը և անոյշ համը :
Ահա շոգերի տուած օգուտը , որ առաջ գու չէիր հաս-
կանում :

ԱՌԱՅ .

Մենք եհք շտապում , Աստուած չէ շտապում :

ԱՐԵՎԱԿԻ ՓԱՅԼՈՒՄՆ ՈՒ ԱՆՁՐԵԻՐ :

« Ա՛խ , երանի թէ միշտ փայլէր արեգակը , » ասում էին մէկ օր երեխաները , երբ որ դուրսն ամպած էր և անձրև էր գալիս : Երեխաների ցանկութիւնը շուտով կա-
տարուեց . երկու ամիս շարունակ երկնքումն ամպ չե-
րևեց . շոգից դաշտերն ու այգիներն սկսեցին չորանալ ,
վերջապէս այն գիւղը փոքրիկ աղբիւրն էլ , որից որ ջուր
էին խմում , նա էլ սկսեց ցամաքիլ : Երեխաներն ի-
րանց ծնողների հետ միասին յուսահատութեան մէ-
ջըն էին :

« Տեսէ՛ք , ասաց մայրը , ահա անձրևն էլ այնքան օգ-
տաւէտ է լինում , որքան և փայլուն արեք : »

ԱՌԱՅ .

Ամեն բանն իրա տեղն ունի :

ԾԻՏՆ ՈՒ ԵՐԵՒԱՆ :

Մէկ ցուրտ օր սաստիկ քամի էր դուրսը , երկն-
քումը մէկ թռչուն էլ չէր երևում , ամենքն իրանց բը-
ներն էին մտել : Մէկ փոքրիկ ծիւս ցրտիցն ու քամու-
ցը նեղացած ու իր բոյնը կորցրած , եկաւ նստեց Ստե-
փանեանց տան պատուհանի առաջը : Ամեն մարդ , ով

որ տեսնէր, կըխղճար ու ողորմելի թռչունին ձեռից եկած օգնութիւնը կտար. բայց Ստեփանն ընդհանառաւ կը, ոչ միայն չըզթաց թռչունի վրայ, այլ տեսնելով որ նեղ դրութեան մէջն է ու հեշտ բռնելու է, բռնեց ու սկսեց հետն այնպէս խաղալ, ինչպէս կատուն մկան հետ: Ծիտն սկսեց ծվծուալ. այս կողմն ընկնիլ, այն կողմն ընկնիլ. վերջը շունչը տուեց և փայտի պէս չորացաւ:

Այն քանի օրից յետոյ Ստեփանը մտաւ անտառ, որ, որ իրանց տանից հեռու չէր. փոքր ինչ հեռացաւ անտառի մէջն ու երբ որ ուզեց յետ դառնալ, ճանապարհը կորցեց: Որքան աշխատում էր դուրս դալ մութն անտառից, այնքան ավելի խորն էր մտնում և իրանց տանից հեռանում: Կամաց կամաց սկսեց մութն ընկնիլ ու ցրտիլ: Ստեփանը լաց էր լինում, բարձր գոռում էր, բայց բոլորն անօգուտ անցկացաւ: Այս ժամանակ մօտովը մէկ գիւղացի էր անցկենում. սա լսելով երեսայի ձայնը՝ եկաւ, վեր առաւ. համարեա թէ սառած Ստեփանին, փաթաթեց իրա շորերումը և տարաւ նրա հօր մօտ:

Լաւ կըլինէր եթէ Ստեփանի հետ էլ այնպէս վարուէր գիւղացին, ինչպէս Ստեփանը վարուեց ծտի հետ:

ԲԱՐԻ ՀԱՅՐ:

Այն քարի մարդ թողել էր իրա կինն ու որդիքը գիւղումը և ինքը գնացել էր մեծ քաղաքումն էր կե-

նում. այնտեղից ուղարկում էր նրանց համար ապրուս-
տը: Մէկ անգամ հայրն ուղարկեց իրա ընտանիքի հա-
մար մէկ հակը զանազան թանգազին բաներով: Լիբը,
մէջն էլ մէկ նամակ էր գրել: Նամակումը գրած էր,
թէ « սիրելի որդիք, միշտ խոնարհ և բարի եղէք և
շուտով կըգաք ինձ մօտ: Ուրախացէ՛ք, որովհետեւ այն
տունը, որ պատրաստում եմ՝ ձեզ համար այստեղ, ա-
ւելի մեծ և թանգազին պարգևներով լիքն է: »

Որդերանցը շատ ուրախացրեց այս նամակը և
ստացած պարգևներն ու խօսք տուին միմեանց կատա-
րել իրանց հօր կամքը: « Ի՞նչ ուրախութիւն կըլինի, ա-
սացին երեխաները, մեր բարի հօր տեսնելը: »

Երեխաների մայրը լսում էր այս բաները: Նա ա-
սաց իրա որդերանցը, թէ « Իմ սիրելի զաւակներ, դուք
գիտէ՞ք, որ մեր Երկնաւոր Հայրն էլ ձեր հօր պէս է
վարվում մեզ հետ: Իհարկէ մենք, մարդիքս, դեռ չենք
տեսնում Աստուծուն, բայց Նա տալիս է մեզ ամեն
օր իրա պարգևները. արեգակը, լուսինը, աստղերը, ծա-
ղիկները և պտուղներն ու սրանով ցոյց է տալիս Նա
մեզ իրա սէրը: Աստուածաշունչն էլ մեր Ստեղծողի
մեզ մօտ գրած նամակն է: Այդ նամակով Աստուած
մեզ յայտնում է իրա կամքը և խոստանում է մեզ ար-
քայութիւն: »

« Ուրեմն սիրենք Աստուծուն, կատարենք նրա հը-
րամանները և միշտ արքայութիւնը միտներս բերելով
ուրախանանք: »

ԱՌՅԾՆԵՐ.

Աչքէն հեռու, սրտէն էլ հեռու:

ինքն այստեղ չէ, իրա փայ Աստուածն այստեղ է:

Ե Կ Ե Ղ Ե Տ Ի:

Երբ որ մէկ գիւղ ես մտնում, ամեն բանիցն առաջ ի՞նչ ես տեսնում: — Եկեղեցին: Եկեղեցին ամեն տներից բարձր է շինած այնպէս, որ նրա զանգակատունը շատ հեռուից կարող ես տեսնել: Եկեղեցին միւս տներից մեծ է և նրանցից հեռու է շինած, նա միւս տների նման չէ: Ոչ մէկ տուն չէ մտնում գիւղի բոլոր ժողովուրդը, բայց եկեղեցուն ամեն մարդ անդուն է՝ մեծըն էլ, փոքրն էլ, հարուստն էլ, աղքատն էլ, հիւանդն էլ և առողջն էլ: Ամենքը հաւատարմ են Աստուծու առաջը:

Քեզ երեխայ ժամանակ եկեղեցուն եմ մկրտել եկեղեցունը կրպակեն քեզ, երբ որ մեծանաս: Երբ որ մեռնես՝ նմանապէս եկեղեցին կրտսնեն քեզ և եկեղեցու մօտ կը թաղեն: Եկեղեցու մօտն են լինում թաղած նմանապէս բոհայրը, մայրը և պապերը: Եւ

Ուրեմն եկեղեցին և հասարակ տները միեւնոյն չեն և հասարակ տանը դու կարող ես բարեկամ էլ ունենալ, թշնամի էլ: Բայց եկեղեցունը, Աստուծու տանը, թըշնամին էլ հանում են իրանց սրտից ոխը և ատելութիւնը, մոռանում են չարութիւնը և բարեկամանում են քեզ:

ՀԱՆԱՏԱՐՄԱՌԹԻՒՆ
 Կռապաշտների թագաւորը կանչեց իրա մօտ մէկ
 քրիստոնեայ եպիսկոպոս և հրամայեց նրան, որ թողնէ
 իր հաւատը և կուռք պաշտէ: Եպիսկոպոսը խոնար-
 հութենով պատասխան տուեց նրան, թէ « թագաւոր,
 ես չեմ կարող կատարել ձեր հրամանը:» Բարկացաւ
 թագաւորը և գոռաց նրա վրայ, թէ « Խնչպէս կը հա-
 մարձակուիս ինձ ընդդիմանալ, դու չե՞ս իմանում, որ
 քո կեանքն իմ ձեռին է, ես այս րոպէին սպանել կը-
 տամ քեզ:»

«Գիտեմ, պատասխան տուեց եպիսկոպոսը, որ այդ
 բանը կարող էք անել: Բայց խնդրում եմ խառը լսեցէք
 խօսքս և յետոյ վճռեցէք գործը: Ասենք, թէ քո հա-
 ւատարիմ ծառաներից մէկն ընկնի թշնամու ձեռք և
 նրան հարկադրեն, որ քեզ թշնամութիւն անէ: Բայց
 քո ծառան իրա հաւատարմութիւնը չթողնէ և թո՛ղ
 նա միտքներդ այդ բանի համար հանեն նրա շորերը և
 մերկացրած գոլրու անեն ծաղրելով: Երբ որ այն ծառայ
 քեզ մօտ գայ, Խնչպէս կը հանդիպիս նրան, չե՞ որ կը-
 տաս նրան լաւ շորեր ու թշնամութիւն էլ կը պատժես:»

— «Իհարկէ պատասխան տուեց թագաւորը, այդպէս
 կը լինի: Բայց այս գործի հետ Խնչ կապ ունի սաւառիկ:»

Այն ժամանակը եպիսկոպոսը հանդարտ կերպով
 պատգ նրան, թէ « թագաւոր, դու կարող ես իմ այս աշ-
 խարհի շորերը հանել: Կեանքս խել, բայց իմ թագաւորը
 կը տայ ինձ այն աշխարհումն աւելի լաւ շորեր: Խնչ
 ափսոսալու է այս աշխարհի շորերս:» քեզ լինի թո՛ղ,
 եթէ կուզես, խել ինձանից, ես ուրախ եմ կը լինեմ:»

Թագաւորը զղջաց ու ասաց եպիսկոպոսին, թէ
«գնա, պաշտէ քո Աստուածը, ես չեմ դիպչում այս
աշխարհի շրթերիդ. ազատ ես»։

ԱՌԱՅ.

Աստուած կանչողը մաղբուն չի մնալ։

ՄԱՐԴՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ։

Մէկ հայր իրա որդեւերանցը պատմեց այս առա-
կը. թէ «մէկ Թագաւոր ուղարկել էր իրա Թագաւորու-
թեանը պատկանած կղզին կառավարելու համար մէկ
կուսակալ։ Այս կուսակալը շատ տարի կառավարելուց
յետոյ, պէտք է գնար իրա Թագաւորի մօտ հաշիւ տա-
լու։ Այն բարեկամները, որոնց վրայ սա աւելի յոյս ու-
նէր, տեղիցն էլ չըշարժուեցան, չըգնացին նրան դոնեա
մինչեւ նաւը ճանապարհ զցելու։ Միւս բարեկամները, ո-
րոնք սրան միշտ ատում էին, թէ ամեն տեղ պատրաստ
են նրա հետ գնալու, ճանապարհ զցեցին մինչեւ նաւը։
Բայց այն բարեկամները, որոնց վրայ շատ քիչ յոյս ու-
նէր, գնացին նրա հետ մինչեւ Թագաւորի պալատը և
այնտեղ խօսում էին նրա կողմը և բարեխօսութիւն էին
անում Թագաւորի առաջ նրա համար։

Որդիքը չըհասկացան այն առաւելի զօրութիւնը։
Հայրը յետոյ մեկնեց նրանց, թէ այս աշխարհումը
մարդս երեք տեսակ բարեկամներ ունի և նրանցը ճա-
նաչում է միայն այն ժամանակը, երբ որ այս աշխարհից
գնում է միւս աշխարհ, Աստուծուն հաշիւ տալու։ Մար-

դու առաջին բարեկամը փողն է և կայքը. այս բարեկամները մարդու հետ չեն գնում բոլորովին: Միւս բարեկամները ազգականներն են և ծանօթները, որոնք որ ճանապարհ են գցում մարդուն մինչև գերեզմանատունը: Երրորդ տեսակ բարեկամները մարդու բարի գործերն են, որ գնում են նրա հետ ու Երկնաւոր Թագաւորի առաջ բարեխօսութիւն են անում մարդու համար: »

ԱՌԱՅ.

Այստեղ խտիր (ճիւղք) տուր, այնտեղ գորգ (խալիչա) կը տամ:

ՃԵՄԱՐԻՏ ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ:

Մէկ գիւղի քահանայ երկար ժամանակ քահանայութիւն էր անում և իր եկեղեցու եկամտից ժողովել էր հարկեր մանէլծ: Նա ուզում էր այն փողէրով նոր սկիհ առնել, որովհետեւ իրանց եկեղեցու սկիհը բոլորովին հնացել էր և էլ յարմար չէր ֆրիստոսի սուրբ արիւնի և մարմնի մէջը պահելու: Քահանան շուտով ճանապարհ ընկաւ դէպի քաղսք և քաղաքումը սկիհի խանութի հարցումիորձ անելիս, մէկ տան բակիցը ձայներ լսեց ու կամեցաւ իմանալ, թէ ինչի՞ համար են գոռում, գոչում: Մտաւ տուն, տեսաւ որ պօլիցիական աստիճանաւորը կանգնած մուրճը (չաքուճը) ձեռին ծախում է սեղանի վրայ դարձած մէկ խեղճ մարդու պղնձները, ամանները, շորերը և տան

զանազան ուրիշ հարկաւոր քաները: Եւ ի՞նչ մարդը
կանգնած էր դռան առջևը և լայով նայում էր այն
քաների ծախելուն: Քահանան գնաց այն մարդու մօտ
և քաղցր ձայնով տասց նրան, թէ «ինչի՞ ես ծախում
քո տան կարգն ու սարգը:»

— Ոչ, թէ ես եմ ծախում, տէր հայր, պատասխան
տու եյ խեղճը, այլ պոլեցիան, որովհետեւ տանտերս գան-
գատ էր գնացել ինձ վրայ: Այս երկու տարի է, ինչ
որ հիւանդ պառկած էի և չէի կարողանում փող աշ-
խատել, պարտքի տակն ընկայ և այդ պատճառով ծա-
խում եմ իմ տան սարգն ու կարգը, պարտքերիս վճա-
րելու համար: Բայց ի՞նչ պէտք է անեմ յետոյ, միայն
Աստուած գիտէ:»

Քահանան ասաց այն րոպէին պոլեցիականին, թէ
«համբերեցէք, ի՞նչ քան է պարտական այս մարդը:»

Հարիւր ու հինգ մանէթով երեսուն ու հինգ կո-
պէկ: Քահանան հանեց գրպանիցը ակիհի հարիւր ման-
թը և իրա փողիցն էլ աւելացրուց պակաս շուտեց
այն խեղճ մարդու պարտատիրոջը: Մեծ զիջն ցած իւր

Եւ ի՞նչ մարդը վեր առաւ իրա տան սարգն ու կարգը
և արտասուք թափելով շնորհակալութիւն արաւ քա-
հանային:

Յետոյ առաւ քահանան իրանց գիւղը և գլխովեց
իրա ժողովրդին այս անցքը վերջն էլ աւելացրուց, թէ
«մաս չունէ, ես առաջունաւ պէս, հին ակիհի մեծակը
պահեմ արքունի թիւերս: Ես կարծում եմ, որ ամբողջով
ծնած մեր Աստուծուն աւելի հաճելի կը լինին մեր աշ-
րած բարեգործութիւնը, քան թէ նրա մարմնի և ար-

ըրևնի պահելու համար նոր ոսկէ օկիհի առնելը։»

ԱՌՄԵ.

Մարդ այնպիսի բան պիտի անէ՞, որ մէկ անուռն
պստեղ թողնէ, մէկն էլ այնտեղ տանէ։

ԵՐԵՒԱՅԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ:

1

Լուսացաւ, լուսացաւ,

Լուսն է բարին,

Ծիտն է ծառին,

Հաւն է թառին։

Ծոյլ մարդկանց քունն է տարի։

Աշխատաւոր, վեր կաց բանիդ։

Երկնքի դռները բաց էր,

Ոսկէ աթուռն դրած էր,

Քրիստոս վերէն նրստած էր,

Լուսաւորիչն կանգնած էր,

Ոսկէ դրիչն բռնած էր,

Մեծ ու պըտիկ գրում էր,

Մեղաւորներն լալում էին,

Արդարներն խաղում էին։

2

Արդաի, արեգակ, դուս արի,

Հէրն ու մերդ եկիլ է,

Օսկէ քլիթ բերիլ է,

Պատի ծակը դիւի է,
Մուկն էկիլէ տարիլէ,
Կատուն էղնէն վազիլէ,
Գոմշի վուտը կոտրիլէ,
Աղամանը վիթիլէ:

3

Էգուց կիրակի է,
Կոկոմ քաղելու է.
Կոկոմ քաղեմ, դէդին տամ.
Դէդէն մէ ինձ դառը տայ.
Գառը տանեմ Աստծուն տամ.
Ասառած ինձ մէկ ախպէր տայ:
Ախպէր, ախպէր, ես քու շուն,
Գօտկի ծերին արբեշում,
Արբեշում չըլի, կազ ըլի,
Սուփրի ծերին սազ ըլի:

4

- Ինչո՞ւ կուլաս դուն, գառնիկ:
«Խիստ ծեծ կերայ ես, մարիկ»:
- Ո՞վ ծեծեց քեզ, գառնիկ:
«Մէկ ծեր կախարդ մը կընիկ»:
- Ընտո՞ր ծեծեց քեզ, գառնիկ:
«Ծառին տակը, իս, մարիկ»:
- Ինչո՞վ ծեծեց քեզ, գառնիկ:
«Մէկ պասթօնով մը մարիկ»:

— Ո՞ր տեղի վարկեց քեզ, գառնիկ:

«Ուռընէրուս, իմ մարիկ»:

— Ինչպէ՞ն լացիր դուն, գառնիկ:

«Մէ, մէ, մէ, մէ, իմ մարիկ»:

5

Մեզնից շատ առաջ կար մի թագաւոր,

Հողւով դեռ արի, գլխով ալւոր:

Մեծ ծով էր պատել նորա աշխարհը,

Ոսկի ասացին գիտունք այն դարը:

Ունէր նա երկու մատաղհաս աղջիկ,

Մինը խիստ տրգեղ, միւսը գեղեցիկ:

Մի օր տրգեղը ասաց միւսին,

«Երթամք ծովի ակի, քուրիկ միասին»:

Սիրունը գնաց առաջից արտում, մ

Տրգեղը ետնից ոխ պահած արտում:

Հագիւ թէ ծովի ափին էր հասած,

Իր սիրուն քրորջ դուրեց նա ցած:

Կանչեց կիսամեռ սիրունը ջրից:

«Քուրիկ իմ, քուրիկ, փրկէ՛ ինձ մահից:

Ես ունիմ տանը գեղեցիկ մանեակ,

Ա՛ռ, էն քեզ լինի, պարգեւէ՛ ինձ կեանք»...

— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,

Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի՛ յուսալ:—

«Քուրիկ, թէ այդ էլ քեզ չէ բաւական,

Կուտամ քեզ ոսկի պրսակ պատուական»:

— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,

Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի՛ յուսաւ :
 « Բուրիկ մի՛ Թողնիլ դու ինձ անտէրունչ,
 Բեզ սիրուն փեսայ կուտամ անորաունջ :
 Տըգեղի սիրտը դարձել էր ժեռ քար,
 Բրոջ խնդիրքը Թողեց անկատար :
 Ձկնորսը ծովը ձրգեց մեծ ուռկան,
 Բռնեց մարմինը սիրուն աղջկան,
 Ջրոհցր հանեց, ցրեց ակի մօտ,
 Շատ ծաղիկ ցանեց վերան ու շատ խոտ :
 Մի աշուղ անցաւ, տեսաւ աղջկան,
 Լացեց ու առաւ զրեց ուսի վրան :
 Տարաւ իրա սուն այդ անգին գիւտը,
 Զորացրուց նորա դիմ մարմնու հիւթը :
 Գեղեցիկ տաւիղ շինեց ոսկերից,
 Քաղցրաճայն լարեր հիւտեց մագերից :
 Երբ որ ամեն բան պատրաստեց կարգին,
 Գնաց արքունիք տաւիղը ձեռքին :
 Երբ մտաւ դահլիճ շքեղ վարդարած,
 Տեսաւ տրգեղին փեսի մօտ կանգնած :
 Բացեց բերանը, լարերին խփեց,
 Հիւրերի առջև քաղցրաճայն երգեց :
 « Հնչէ, իմ տաւիղ, հնչէ համարձակ,
 « Հարազատ քոյրս խըլեց իմ փեսան :
 « Գնա՛ւ ընէ՛ Ժողովուրդ, լսէ՛ անխռով :
 « Հարազատ քոյրս զլրեց ինձ ծով ու :
 Միւս օր դահլիճ խարոյկ վառեցին,
 Մահապարտ քրոջ մէջը գլորեցին :
 Հորը սրբալաց, աղջիկը կանչեց :
 « Երբ ամենայն համար Աստուած ինձ պատժեց :

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԻՑ ՔԱՂՈՒՍԾ:

ՀԱՅԿ:

Մենք, հայրերս սրանից 4000 տարի առաջ մէկ նախահայր, մեծ պապ ունէինք, որի անունն էր Հայկ: Դա շատ քաջ մարդ էր ու ճշմարիտ Աստուած էր պաշտում և որովհետեւ այն ժամանակուան թագաւոր Բէլն ուզում էր իրան ճշմարիտ Աստուծու տեղ պաշտել տալ, սրա համար էլ մեր պապ Հայկը ժողովեց իր որդեքերանցն ու թոռներին ու եկաւ Արարատ սարի մօտ բնակուեցաւ: Թագաւորն իմանալով, որ Հայկն իրան Աստուծու տեղ չէ ուզում պաշտել, բարկացաւ, մեծ զօրք ժողովեց ու եկաւ Հայկին հնազանդեցնելու: Բայց Հայկն իր որդեքերանցովն ու թոռներովը դուրս գնաց նրա դէմ պատերազմելու: Կռուի ժամանակը Հայկը զրոյցեց նետը, թագաւորի կուրծքի պինձէ տախտակը, վահանը, ծակուեց ու նետը խրուեց նրա արտամուտի կոյն նեոսպայն ու թեղ թագաւոր Բէլը և նրա զօրքն էլ տեսնելով իրանց ահրոջ մեռնելը՝ վախաւ, դնաց իրանց երկիրը: Հայկն այդ պատերազմի դաշտում մէկ քաղաք շինեց, անունը դրեց Հայք և մեռած թագաւորի մարմինը մէկ բարձր տեղ թաղեց, որ ամենքն էլ տեսնեն և միտք բերեն Հայկի քաջութիւնը: Մեր աշխարհը Հայկի անունով Հայաստան ասուեցաւ և մինք

էլ, նրա թոռներս ասվում ենք՝ հայ: Հայկը մէկ թոռն
ունէր անունը Շարայ, որ սաւաթիկ շատակեր մարդ էր և
այս պատճառով էլ Շարան իրա տնով տեղով գնաց
Հայաստանի պտղաւէտ երկրումը բնակուեց: Նրա կա-
ցած երկրի անունն իրա անունով Շիրակ ասուեցաւ: Շի-
րակին հիմի Շորագեալ ենք ասում: Մինչև այժմ էլ
սովորութիւն կայ, որ Հայաստանումը շատակեր մարդ-
կանցը ասում են, թէ Վեթէ քո փորը Շարայի փորն է,
մեր ամբարները Շերակայ կամ Շորագեալի ամբարնե-
րը չեն: »

ԱՐԱՅ ԳԵՂԵՑԻԿ:

Ասորեգտանի թագուհի Շամիրամը լսելով, որ մեր
թագաւոր Արան շատ գեղեցիկ մարդ էր, մարդ ուղար-
կեց բարեխօսելու, որ իրան ուզէ: Բայց Արան չըկամե-
ցաւ: Շամիրամը բարկացաւ ու մտքումը դրեց ուժով
Արային իր մարդ շինել: զօրքով ներաւ Հայաստան, որ
Արայի հետ կռուի, յաղթէ ու նրան բռնէ: Թագուն էլ
հրամայեց իր զօրքին, որ պատերազմի ժամանակն աշ-
խատեն Արային չըսպանել ու կենդանի բերեն իրա մօտ:
Բայց կռուի ժամանակն Արան այնպէս բարկացած կա-
տաղած վրայ վազեց իր թշնամուն, որ Շամիրամի զին-
ւորները չըճանաչելով ապանեցին Արային: Շամիրամը
հրամայեց, որ մեռածների մէջը գտնեն Արայի մարմի-
նը: Բերել տուեց մարմինը և վրէժն սուգ արաւ ու յու-
սա հատած յետ գնաց Հայաստանիցը: Շամիրամը Հայաս-
տանումը Անայ ծովի մօտ մէկ բարձր տեղ բերդ ու-

քաղաք շինեց, մեծ մեծ պալատներով ու պարտէզներով և այնտեղ բնակվում էր ամառը: Քաղաքի անունունը կոչուեցաւ Շամիրամակերտ, որ մինչև այժմ էլ կայ և Շամիրամակերտի փոխարէն, վան քաղաք է ասվում:

ՎԱՀԱԳՆ:

Մեր Տիգրան թագաւորի որդեքերանց մէկի անունը Վահագն էր: Վահագն այնքան զարմանալի քաջութիւններ էր անում, որ այն ժամանակուան կռապաշտ հայերը Վահագնին, քաջութեան համար, Աստուած համարեցին ու վրաստանումն էլ վրացիքը նրա անունով արձաններ շինեցին ու պաշտեցին: Ժողովուրդը պատմում էր, թէ Վահագն վիշապների հետ կռուել է ու յաղթել է ու էլի շատ երևելի քաջութիւններ է արել: Հայաստանումը հին ժամանակուան երգիչները Վահագնի վրայ շատ երգեր շինեցին ու երգելով ման էին գալիս ու երգերի մէջ ասում էին, իբրև թէ Վահագըն կրակի միջիցն է ծնուել, նրա մազերը կրակի պէս է փայլում ու աչքերն արեգակի նման:

Ա Բ Գ Ա Ր:

Արգարը հայոց թագաւոր էր Արշակունեաց ազգից: Սրա ժամանակները Հրէաստանումը մեր Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսը քարոզում էր և հրաշքներ էր անում: Արգարը Քրիստոսի հրաշքները լսելով, նամակ ուղարկեց Երուսաղէմ Քրիստոսին, որի մէջ գրել էր, թէ «ես

լսեցի, որ Դու կոյրերին աչք ես տալիս, կաղերին՝ ոտը, ամեն տեսակ հիւանդներին լաւացնում ես ու էլի շատ երեւելի հրաշքներ ես անում, այս պատճառով ես Քեզ ճանաչում եմ Աստուած ու Աստուծու որդի: Խնդրում եմ Քեզ, որ գաս ինձ առողջացնես, որովհետեւ ես եօթը տարի է, որ հիւանդ եմ: Բացի այդ լսեցի, որ հրէաները Քեզ ուզում են չարչարել, արի՛ ինձ մօտ, ես մէկ փոքր ու գեղեցիկ քաղաք ունիմ, Եդեսիայ անունով. սա երկուսիս էլ բաւական է:

Քրիստոսն Եդեսիա գնալ չըկամեցաւ ու Արգարի ուղարկած նամակին պատասխան գրեց, թէ « Ես ինքս չեմ կարող գալ, բայց երբ որ երկինքը համբառնամ, իմ համբարձումից յետոյ քեզ մօտ կուղարկեմ իմ աշակերտներից մէկին, քեզ առողջացնելու »: Քրիստոսն այս նամակի հետ ուղարկեց Արգարի համար կտաւի վրայ հանուած իր պատկերը, դաստառակը:

Քրիստոսի համբարձումից յետոյ, Նրա հրամանով Թադէոս առաքեալը, որ Քրիստոսի աշակերտներից մէկն էր, եկաւ Արգարին քարոզեց, բժշկեց ու մկրտեց՝ թէ Թադաւորին, թէ պալատականներին ու թէ քաղաքի միւս բնակիչներին: Կուռքերը կոտորեցին ու ամենքն սկսեցին քրիստոնէական սուրբ հաւատը դաւանել: Թադէոս առաքեալը Թադաւորի հրամանով ման էր դալիս Հայաստանի ամեն կողմերն ու մկրտում էր ժողովուրդին ու զօրքին:

Արգար Թադաւորը հռովմայեցոց կայսերը նամակ գրեց ու խնդրում էր, որ նա Քրիստոսի չարչարող հրէաներին պատժէ: Բացի այդ նա Ասորեստանի և Պար-

Թե ազգի Թագաւորներին էլ նամակներ գրեց և հը-
լաւիրում էր նրանցը քրիստոնէութիւնն ընդունելու.
բայց դեռ նրանց պատասխանը չըստացած վախճանուից:
Այսպէս հայոց Թագաւոր Արգարն այն ժամանակուան
Թագաւորներից առաջինն էր, որ քրիստոնէական հա-
ւատն ընդունեց և այս պատճառով էլ կոչվում է սա
Անդրանիկ քրիստոնեայ Թագաւոր:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԵՐԿՐՈՐԴ:

Արտաշէս երկրորդի ժամանակն Ալանաց Թագա-
ւորը կովկասի բնակիչների հետ միասին հայերի դէմ
կռիւ բաց արեց: Արտաշէսը հայ զօրքով դուրս գը-
նաց նրա դէմ ու ջարդեց նրանցը: Թշնամին անց կա-
ցաւ կռիւ գետն ու միւս ափումը վէր եկաւ. հայերն
էլ նրանց գէմուդէմը, ջրի այս կողմը: Ալանաց Թագա-
ւորի որդուն հայերը գերի էին տարել, այս պատճա-
ռով ալանացիքը շատ խնդրեցին Արտաշէսին, որ գե-
րուն յետ տայ, բայց Արտաշէսը չէր համաձայնում:
Այն ժամանակ ալանաց Թագաւորի աղջիկ Սաթինիկն
եկաւ գետի ափն ու Արտաշէսին շատ խնջօք խօսքե-
րով համոզեց, որ նա իր գերի եղբօրը բաց Թողնէ:
Արտաշէսն այնքան հաւանեց Սաթինիկին, որ շուտով
սիրահարուեց նրան և պսակուեց էլ: Արտաշէսի Սա-
թինիկի հետ պսակուելու վրայ այն ժամանակուան մեր
երգիչները գեղեցիկ խաղ շինեցին ու միշտ երգում էին,
թէ «Արտաշէս Թագաւորն իր գեղեցիկ սև ձիու վրայ
նստեց ու արծուի պէս կտրեց գետն, անցկացաւ ու

այնտեղ ալանաց աղջկան ձիու վրայ նստեցնելով, ջրի այս կողմը դուրս բերեց ու հարսանիքի ժամանակը թագաւորը շատ ոսկի բաժանեց ու թագուհին էլ՝ շատ մարգարիտ բաշխեց ժողովրդին:

Քառասուն ու մէկ տարի թագաւորութիւն անելուց յետոյ Արտաշէսը մեռաւ ու մեծ հաղէսով թաղուեց: Նրա դագաղն ոսկուցն էր, անկողինը և շորերը ոսկով էր դործած, գլխի թագը և գէնքը ոսկով զարդարուած, նրա դէմուդէմն էր շարուած. դագաղի չորս կողմն իր որդիքն ու ազգականներն էին պատել ու նրանց յետևիցը բոլոր թագաւորական նախարարներն էին շարուել իրանց զօրքով: Զօրքն այնպէս էր շարուած ինչպէս պատերազմ գնալիս: Հանդէսի առաջը գնում էին երաժիշտները, յետոյ սև հագնուած սգաւոր կանայք ու նրանց յետևիցը անթիւ ժողովուրդն էր գնում: Այսպիսի փառաւոր հանդէսով թաղեցին Արտաշէսին ու նրա գերեզմանի վրայ սիրեկաններից և ազգականներից շատերն իրանց ձեռքով սպանեցին իրանց գլուխը:

ԱՐՏԱՎԱԶԴ. ԵՐԿՐՈՐԴ:

Արտաշէսից յետոյ հայոց թագաւոր նստեց նրա որդի Արտաւազը: Հայոց երգիչները սրա վրայ էլ պատմում են այս գրոյցը: «Երբ որ Արտաշէսի գերեզմանի վրայ նրա սիրուցը շատերը իրանցը սպանեցին, այն ժամանակն Արտաւազը, հօր վրայ գանգատուելով, ասաց, թէ դու գնալուդ ժամանակը բոլոր աշխարհը հեռո՞ տարար ու ես աւերակների վրայ ի՞նչպէս թագաւորութիւն ա-

նեմ: Արտաշէսը մեռած ժամանակը սրան անիծեց ու ասաց, թէ “երբ որ դու որսի գնաս, քեզ քաջերը (ղեկերը) բռնեն ու Մասիս սարը տանեն, այնտեղ բռնուած մնաս ու էլ լոյս չըտեսնես: Այս պատմութիւնն երգիչները հիմնում էին այն բանի վրայ, որ Արտաւազդը մէկ անգամ, երբ Մասիս սարի վրայ որս էր անում, ցնորուեց, ու ձին այս կողմն այն կողմը քշելով մէկ խորը փոսի մէջ ընկաւ ու կորաւ:

Հին ժամանակուան պառաւանդներն էլ պատմում էին, թէ Արտաւազդը մէկ այրի մէջ շղթայով կապած է ու երկու շուն շղթան լիզելով ուզում են կտրել, որ Արտաւազդը դուրս գայ ու աշխարհին վերջը տայ. բայց դարբինները, իրանց զնդանի վրայ երկաթ ծեծելով, Արտաւազդի շղթաները նորից պնդացնում են:

ՏՐԴԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ԴՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՋԸ:

Հայոց խոսքով թագաւորը մէկ անգամ որսի էր գնացել: Որսի ժամանակն Անակ անունով մէկը, պարսից թագաւորից գրաւուած լինելով, խփեց թագաւորին, սպանեց ու փախաւ: Հայերն Անակի յետեւիցը հասան, իրան էլ սպանեցին ու նրա տունն ու տեղն էլ քարուքանդ արին ու որդքերանցն էլ կոտորեցին. ողջ մնաց միայն նրա փոքր որդի Գրիգորը, որին իր ծծմայր Սոփիոն կարողացաւ թաքուն փախցնել Կեսարիայ: Խոսքովի մահից յետոյ Հայաստանի մէջ շատ խառնակութիւններ եղան, այս պատճառով էլ մեր թագաւորի որդի Տրդատին հայ նախարարներից մէկը տարաւ Հռոմ:

ու այնտեղ կայսեր դէմնը մեծացնում էր: Տրդատն այստեղ իր երկտասարդութեան ժամանակը շատ քաջութիւնների արեց և ճշմարիտ, որ ինքը շատ ուժով տրդամարդ էր: Մէկ անգամ գոթաց թագաւորը մեծ զօրքով Հռովմի վրայ կռիւ եկաւ ու Հռովմայեցւոց կայսերն ապսպրեց, թէ մեր զօրքի միմեանց հետ կռուելու փոխանակ, արի՛, մենք երկուսս կռուենք և ով որ յաղթէ, նա լինի տիրող: Կայսրն ինքը չէր կարող կրուուիլ գոթաց թագաւորի հետ և իրա տեղ, իր մեծամեծների խորհրդով, Տրդատին հրամայեց կռուիլ: Տրդատը կայսեր շորեր հագած, ձին քշեց ու գնաց սկսեց կրուուիլ գոթաց թագաւորի հետ. յաղթեց նրան, կապեց ու կայսեր առաջը բերեց: Այս քաջութեան համար կայսրը Տրդատին թագաւորական զգեստ հագցրուց, թագ դրեց գլխին ու շատ զօրքով Հայաստան ուղարկեց, որ իր երկրի վրայ թագաւորութիւն անէ:

Անակի որդի Գրիգորն երբ որ մեծացաւ, իմացաւ, որ իր հայրը հայոց թագաւորի սպանողն է եղել, ուզեց իր հօր յանցանքն իրանից վեր առնել. այս պատճառով գնաց Հռովմ ու Տրդատին ծառայում էր: Տըրդատը, Հայաստան գալիս, Գրիգորին էլ հետը բերեց ու երբ որ եկան Նրիպա անունով գիւղը, այստեղ Տրդատը կռուքին երկրպագութիւն տուեց ու Գրիգորին էլ հրամայեց միւսնոյնը կատարել. բայց Գրիգորը Քրիստոնեայ էր ու այս պատճառով չը համաձայնեց թագաւորի հրամանը կատարելու: Տրդատն առաջ խրատաներով ու քաղցրութենով, յետոյ վախեցնելով ու սպառնալիքներով աշխատեց Գրիգորին թողնել առաջ քրիս-

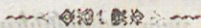
տոնէութիւնը, բայց բոլորն իզուր անց կացաւ: Այն ժամանակ թագաւորը անտանելի տանջանքներ տուեց Գրիգորին, բայց սուրբ Գրիգորն աղօթք անելով, Աստուծու վրայ յոյս դնելով, զիմացաւ այդ չարչարանքներին ու ամենեւին չը կամեցաւ կուռքերին երկրպագութիւն տալ:

Այս ժամանակ թագաւորն իմացաւ, որ սուրբ Գրիգորն իր հօր սպանողի որդին է. այդ պատճառով աւելի բարկացած հրամայեց, որ սուրբ Գրիգորին տանեն զցեն խոր վիրապի, փոսի մէջ, որ մահապարտներին համար էր շինած ու մէջն օձերով ու կարիճներով լիքն էր: Ամենքը կարծում էին ՚ի հարկէ, որ այս վերապումը նա կը մեռնի, բայց սուրբ Գրիգորն այս տեղ մօտ տասն ու հինգ տարի մնաց կենդանի: Մէկ քրիստոնեայ կին Աստուծու հրամանով, ամեն օր թագուն հաց էր բերում, վերապումը զցում ու նրան կերակրում էր:

Սուրբ Գրիգորին վերապը զցելուց տասն ու հինգ տարի էր անց կացել, որ Տրդատը Հռիփսիմեանք անունով սուր կոյսերին քրիստոնէութեան համար նահատակել տուեց ու մէկ քանի օրից յետոյ ինքը որս գրնալու ժամանակը ցնորուեց ու սաստիկ հիւանդացաւ: Տրդատի հետ էլ շատ իշխաններ ցնորուեցան: Թագաւորի քոյրը գիշերը մէկ քանի անգամ երազումը տեսաւ, որ հրեշտակն իրան ասում էր, թէ միմիայն Գրիգորը կարող է բժշկել ձեզ, հանեցէք նրան վերապից: Ոչ ում չէր հաւատում, որ սուրբ Գրիգորն այնքան տարի օձերի մէջ կենդանի մնացած լինէր. բայց երբ որ զը-

նացին ու ձայն տուին, տեսան որ կենդանի է: Իսկոյն հանեցին սուրբ Գրիգորին վերապից, լաւ շորեր հագցրին ու մեծ պատուով վաղարշապատ քաղաքը բերին: Երբ որ քաղաքին մօտկացան, Թագաւորն ու բոլոր հիւանդ իշխանները նրա առաջ եկան ու սուրբ Գրիգորն, Աստուծոց խնդրելով, նրանց ցաւերը հանդարտացրուց: Յետոյ լսելով սուրբ կոյսերի նահատակելը, զնաց, ժողովեց նրանց մարմինները. բերեց, Թաղեց ու նրանց գերեզմանների վրայ երեք հատ եկեղեցի շինեց: Այս շինութիւններին ինքը Տրդատ Թագաւոր էլ օգնում էր: Պատմում են, որ Թագաւորը եօթն օրուան ճանապարհ զընաց ու Մասիս սարիցն ութը հատ մեծ մեծ քարեր ուսին դրած բերեց այն եկեղեցու շինութեան համար: Սուրբ Գրիգորը Թագաւորի և նախարարների դարձ գալը տեսնելով, աղօթք արեց ու բժշկեց ամենքին, մըկրտեց նրանցն ու սկսեց կռքատունները կործանելով, ամեն տեղ էլ քրիստոնէութիւն տարածել:

Տրդատն իր վերջին տարիքը ճգնաւորի կեանք վարեց ու սուրբերի կարգումը դասուեց ու սուրբ Գրիգորն էլ, հայոց ազգի Քրիստոնէութեան լուսովը պայծառացնելու համար, լուսաւորիչ կոչուեցաւ:

ՀԱՅՈՅ ՏԱՌԵՐԻ ԳՏՆԵՂԸ:

Վառանգապուհ անունով հայոց Թագաւորի ժամանակը հայոց կաթողիկոս Սահակն էր: Սահակը սուրբ մարդ էր և շատ աշխատում էր Հայաստանը պայծառա-

ցնելու համար: Այդ ժամանակները դեռ հայոց տառեր
չը կար, հայերն ասորոց ու յունաց տառերով էին գրում
մեր թագաւորական դիւանատներում: Սահակ կաթո-
ղիկոսն ուզէց, որ այս բանին մէկ ճար անէ. այդ պատ-
ճառով բոլոր եպիսկոպոսներին ժողովեց ու սուրբ Մես-
րոպ վարդապետի հետ միասին խորհուրդ արին այս
մասին ու վճռեցին, որ Մեսրոպը զնայ Միջագետք եր-
կիրը, Դանիէլ անունով եպիսկոպոսի մօտ, որովհետեւ
ասում էին, թէ սա հայոց հին տառերի ձևն ունէր:
Քայց Մեսրոպը, Դանիէլի մօտ եղած ժամանակը, տե-
սաւ, որ այն տառերը բոլորովին յարմար չէին մեր լե-
զուի համար, և այդ բանիցն էլ յոյսը կտրեց: Սուրբ Մես-
րոպն Աստուծու օգնութեանը դիմեց ու աղօթքի ժա-
մանակը տեսիլք տեսաւ, որի մէջ մէկ աներեւոյթ ձևը
հայոց տառերի ձևը ցոյց տուեց նրան: Չարթեց թէ
չէ, իսկոյն այն տառերը թղթի վրայ գրեց: Վռամշա-
պուհի, մեր հայոց թագաւորի, հրամանով Մեսրոպը
Հայաստանումն ամեն տեղ ուսումնարաններ բաց արեց
ու հայոց տառերով կարդալ սովորցրեց ու վերջը շատ
հայ շնորհալի երեխաներին ուղարկեց Հայաստանից
Հռովմ ու Աթէնք, այն ժամանակուան երեւելի քաղաք-
ները, բարձր գիտութիւններ սովորելու ու ճշմարիտ, որ
այդ ուղարկած հայերը վերջը Հայաստանի համար պար-
ծանք դառան իրանց շնորհալի աշխատութիւններով:
Սուրբ Մեսրոպը վերջը վրաց ու աղուանից համար էլ
տառեր գտաւ:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ:

Մեր Արշակունեաց Թագաւորութեան վերջանալուց յետոյ Հայաստանը պարսից ձեռն ընկաւ: Պարսից Յազկերտ Թագաւորը կամենում էր բոլոր իր հպատակ ազգերին կռապաշտ շինել: Այս մտքով հայոց ղլխաւոր իշխաններին ու նախարարներին կանչեց իրա մօտ ու հրամայեց, որ քրիստոնէութիւնն ուրանան: Հայոց իշխաններն ՚ի հարկէ այդ բանին ընդդիմացան և այս պատճառով էլ նրանցից մէկ քանիսը նա հատակուեցան, միւսները մուծը բերդերի մէջ վերջացրին իրանց կեանքը: Հայ իշխանները, տեսնելով եկեղեցին ու ազգը մեծ վտանգի մէջ, երեսանց համաձայնեցան կատարել Յազկերտի հրամանը: Բայց հայ իշխաններից մէկը, Վասակ Սիւնեաց իշխանը, որ իր որդիքը գրաւ էր դրել պարսից Թագաւորի մօտ, սրտանց ուրացաւ հայոց հաւատը և պարսիկներին էլ խոստացաւ, թէ հայերին զոռով կռապաշտ կըշինէ: Երբ հայ իշխանները պատուով յետ էին գալիս Հայաստան, նրանց հետն էլ եկան մեր երկիրը շատ քուրմեր ու զօրք, որ հայերի հաւատը փոխեն, բայց իշխանները Հայաստան մտան թէ չէ, միացան հայերի հետ ու պարսից քուրմերին ու զօրքը ջարդեցին: Բայց միայն սրանով չըվերջացաւ բանը: Վասակ Սիւնին, պարսից զօրքի հրամանատարը, յետ եկաւ ու Հայաստանը սկսեց քարուքանդ անել: Մեր ազգին ու հաւատին հաւատարիմ իշխանները հաւաքուեցան իրանց զօրքովը և ուզեցին կամ մեռնիլ հաւատի ու ազգութեան համար և կամ ազատել Հայաստանը վասակի չարութիւններից ու պարսից բարբարոսութենից:

Քաջ վարդան Մամիկոնեան իշխանը հայոց զօրքի հրամանատար դառաւ ու 66,000 զօրք ժողովելով, բերեց Աւարայրի դաշտը, Տղմուտ գետի ափերումը: Ղևնդ երեցն առաջին գիշերը շատ սրտաշարժ ու ոգևորող ճառասաց զօրքին ու միւս օրը հանդիսաւոր պատարագից յետոյ ամենքը հաղորդուեցան ու պատրաստուեցան պատերազմի համար: Հոգեգալուստի օրը ջարդը սկսուեց: Պարսից զօրքը չորս անգամ մեր զօրքից աւելի էր ու բացի սրանից նրանք հետները շատ փղեր ունէին, որոնք մարդքերանցից աւելի սաստիկ էին պատերազմում: Բայց մեր փղերիկ զօրքը շատ մեծ քաջութենով դէմ գնաց թշնամուն: Այն օրն անպատճառ հայերը կը յաղթէին պարսից բայց կռուի թունդ ժամանակը վարդան Մամիկոնեանը, վասակի անհաւատարմութեան վրայ բարկացած, այնպիսի քաջութենով առաջ վազեց ու սկսեց ջարդել պարսից, որ մինչև անգամ ինքն էլ հայոց հաւատի ու ազգութեան համար սպանուեց: Զօրքն, իմանալով վարդանի մահը, թէպէտ շարունակեց պատերազմը, բայց մէկ օրինաւոր հրամանատար չունենալով, չըկարողացաւ օգուտ քաղել այս կռուից ու այն օրուան պատերազմը անորոշ մնաց, ոչ հայերն եղան յաղթող, ոչ էլ պարսիկները: Միւսեց թէ չէ, հայոց մնացած զօրքն այս կողմն այն կողմը ցրվուեց ու իրանց բերդերուսը ժողովուեց: Այն օրը հայերից 1036 հոգի մեռաւ, որոնք հայոց ազգի համար պարծանք դառան: Վարդան Մամիկոնեանի հետ միասին նահատակուեցան այն օրը շատ ուրիշ քաջ իշխաններ մեր հայոց ազգից. Խորեն Խորխոռունին, Արտակ Պալու-

նին, Տաճատ Գնթունին, Հմայեակ Դիմաքսեանը, Ներսէ՛հ Քաջբերունին, Վահան Գնունին, Արսէն Ընծայեցին, Գարեգին Սրուանձտեանը և շատ ուրիշները: Հայոց ազգը դրանց իրա համար պարծանք է համարում և մեր եկեղեցին էլ միշտ տօնում է այդ պատերազմումը մեռնողներին, ինչպէս սուրբերին և հաւատի համար եղած նահատակներին ու սրանցը բոլորին էլ Վարդան Մամիկոնեանցի անունով Վարդանանց քաջնահատակներ յատուաւոր անունն է տալիս:

Իսկ Վասակ Սիւնեցի խարդախ և ուրացող իշխանն իր արդար հատուցումը ստացաւ էլի այն պարսիկներից, որոնց համար ուրացաւ իր ազգը և սուրբ հաւատը: Դա պարսից Թադաւորից պատժուեց ու բերդումը փտելով անարգ մահով մեռաւ ու հայոց ազգի նգովքի տակն ընկաւ: Այսպէս է միշտ ուրացողների վիճակը:

Պարսիկներն երկար ժամանակ էլի հայոցը նեղութիւններ էին տալիս ու հայոց մնացած երեւելի մարկանցը և գլխաւորապէս քաջ հոգեւորականներին գերի տարան ու նրանցն էլ Պարսկաստանումը նահատակեցին: Այդ նահատակների մէջ երեւելի էր սուրբ Ղեւոնդ երէցը, որի անունով դրանք էլ Ղևոնդեան նահատակներ անուանուեցան ու մեր ազգը, դրանց երախտիքն էլ ճանաչելով, Վարդանանց պէս տօնում է:

ԱՇՈՏ ՈՂՈՐՄԱԾ:

Բազրատունեաց ազգի Աշոտ Նրորդ անունով Թադաւորը բոլոր թշնամիներին Հայաստանից դուրս ա-

րաւ և աշխատում էր մեր երկիրը խաղաղութեան մէջը պահել. օտար ազգերն այնպէս վախենում էին սրանից, որ զանազան պարզեւներ ուղարկելով ցոյց տուին նրան իրանց սէրը: Մեր նախարարներն էլ, Աշոտին սիրելով, ուղեցան թափաւոր օծել տալ այդ հանդէսի համար էլ հրաւիրեցին ազուանից ֆիլիպոս թաղաւորին ու նրանց կաթողիկոսին: Անի մայրաքաղաքի մէջը ժողովուրդն ունեցան 40 հայ եպիսկոպոսներ, բոլոր իշխաններն ու Աշոտին մեծ փառաւոր հանդէսով թաղաւոր օծեցին: Աշոտն ամեն կերպով աշխատում էր, որ ժողովուրդը խեղճութենից դուրս գայ ու թշնամիներից ապահովացնելու համար շատ բերդեր շինեց: Անի մայրաքաղաքն էլ պարսպով պատեց ու մէջը նոր բերդ շինեց: Այս ժամանակները մեր Անի մայրաքաղաքը շատ ծաղկեց ու մեծացաւ, այնպէս որ ասում են թէ մէջը մէկ միլիօն բնակիչ է եղել և հազար ու մէկ եկեղեցի: Աշոտ թաղաւորն իր գանձն աղքատներին բաժանեց և այն պատիւ ճանի ողորմած էր, որ առանց աղքատների հաց չէր ուտում: Ամեն օր քաղաքի մէջ եղած կոյրերին ու կաղերին հաց էր տալիս ու ամենքի կարիքը հոգում էր: Շատ քաղաքներումն աղքատանոցներ շինել տուեց և այդ Աստուածահաճոյ շինութիւնների համար ռոճիկ կտրեց ու ինքը միշտ սյցելութիւն էր գնում նրանց և երբեմն էլ մինչև անգամ ինքն էր աղքատներին ծառայում: Այսպիսի ազնիւ գործի համար մեր ազգն էլ շրան արժանաւոր պատուանուն տուեց, Ուղո՛րմած անուանելով:

ԼՆԻՈՆ ԵՐԿՐՈՐԻ ԿԻԼԻԿԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԱԳԱԽՈՐԸ:

Երբ որ անթիւ թշնամիների ձեռով Հայաստանը քարուքանդ եղաւ ու մէկ կողմից մեր Բագրատունեաց Թագաւորութեան ցեղը վերջացաւ, միւս կողմից հայերն անտէր մնալով սկսեցին ցրվուել ու օտար երկիրներ գնալ, որ գոնէ իրանց կեանքը ազատեն: Հայերի մէկ մեծ մասն էլ գնաց Ցաւրոսի լեռների կողմը, Կիլիկեայ ասած երկրումը բնակուեց և այնտեղ նոր Թագաւորութիւն կազմեցին, որ Ռուբեն առաջին Թագաւորի անունով, Ռուբենեանց Թագաւորութիւն կոչուեց: Ռուբենեանց ցեղի Թագաւորներից երեւել է մանաւանդ Լեոն Բ. անունով Թագաւորը: Սրա առաջին գործն էր իր երկրից թշնամիներին դուրս անել ու շատ երկիրներնին էլ տիրելով, հարևան երկիրների վրայ այնպիսի ահ ու դող գցեց, որ ամենքն սկսեցին վախենալ նրանից ու պատուել նրան: Այս ժամանակ Եւրոպայի քրիստոնեայ Թագաւորները մեծ զօրքով գալիս էին Երուսաղէմ, Քրիստոսի սուրբ գերեզմանը Թուրքերի ձեռիցն ազատելու: Մեր Լեոն Թագաւորն էլ զրանցն ամեն կերպ օգնութիւն էր հասցնում, թէ զօրքով և թէ նրանց զօրքի համար ամեն հարկաւոր բաներն ուղարկելով: Սրա երախտիքը չմոռանալու համար Հռովմի պապն իր եպիսկոպոսի ձեռով Թագաւորական Թագ ուղարկեց մեր Լեոնի համար: Բայց հայ եպիսկոպոսները, իշխաններն ու զօրքը հաւաքուեցան Սիս անունով մայրաքաղաքումը և այնտեղ մեծ եկեղեցու մէջ հայոց կաթողիկոսը մեծ հանդէսով Լեոնին Թագաւոր օծեց: Լեոն արժանի էր այն պատուին: Նա ինչպէս որ քաջ զօրավար էր ու անթիւ

պատերազմներումը միշտ յաղթում էր թշնամիներին. նմանապէս ինչպէս մարդ՝ շատ բարեպաշտ ու ողորմած թագաւոր էր: Մէկ կողմից իր երկրումը բերգեր էր շինում, միւս կողմից խեղճերի ու թշուառների համար ազքատանոցներ: Ամենի հետ քաղցրութենով էր վարվում և արդար ու ողորմած դատաստան անում: Մեր հայերը դրան շատ սիրում էին: Լեոնը, մեռնելիս տղայ ժառանգ չունենալով, իր թագաւորութիւնը յանձնեց իր տասնութեց տարեկան Զապել (Իգաբելայ) անունով աղջկան: Բայց հայերը նոր էլ թշնամիների խաղաղէր դառան ու մէկ քանի ժամանակ շարունակուելուց յետոյ, մեր Ռուբենեանց թագաւորութիւնն էլ վերջացաւ ու հայերն անտէր ու անտիրական ցրվուեցան աշխարհի ամեն կողմերը:

ՀԱՅՈՑ ԱՅԺՄԵԱՆ ՎԻՅԱԿ:

Մեր թագաւորութիւնների վերջանալուց յետոյ շատ ցաւալի դրութեան մէջն էր Հայաստանը: Այն վայրենի ազգերը, որ Ասիայի խորը տեղերիցն եկան ու տակըն ու վրայ արին Եւրոպան, բոլորն էլ համարեա թէ Հայաստանի վրայ անց կացան, որովհետեւ մեր երկիրը Ասիայից Եւրոպայ անցկենալու դուռն է: Ով եկաւ, քանդեց ու աւերակ դարձրուց մեր մեծ մեծ քաղաքները. ով եկաւ, արիւնով ներկեց մեր դաշտերը ու հազարաւոր գերիներ տարաւ, ոչնչացրուց ու մէկ ժամանակուան տասը, քսան միլիոնաւոր ժողովուրդը քիչ մնաց, որ բոլորովին անհետանար աշխարհի երեսից: Պէտք է զարմանալ, որ գոնեա մենք հիմի մնացել ենք կենդանի:

Հայերի տեղն ուրիշ ազգ լինէր, այնքան նեղութիւններ
իր կրելուց յետոյ, այժմ վաղուց կորած կրկնէր: Բայց
հայերը կենդանի են, որովհետեւ չընայելով իրանց դա-
ռը վիճակին ու հաւատի համար կրած նեղութիւն-
ներին, էլի հաստատ մնացին իրանցսուրբ հաւատին ու
լեզուին: Հայերը ստիպուած էին իրանց կեանքը գոնեա
ազատելու համար տուել, տեղը թողնել ու գնալ ու-
րիշ երկիրներ, որ իրանց հաւատի հալածողներից ազատ
մնային: Այսպէս հայերն այժմ տարածուած են աշխար-
հի ամեն կողմերը, բայց գլխաւորապէս երեք մեծ տե-
ղութիւնների ձեռի տակն են:

Հայերի այժմեան թիւը համեմատ է մօտ $4\frac{1}{2}$ մի-
լիոնի, որոնցից մօտ $2\frac{1}{2}$ միլիոնը գտնւում է այժմ Օս-
մանեան թագաւորութեան ձեռի տակը: Այս վերջին
տարիներումը Սուլթանը սիրեց հայերին ու դրանցը շատ
իրաւունքներ տուեց: Ազգային գործերը և նմանապէս
դատաստանն իրանց ձեռով անելու իրաւունքն այն տե-
ղե հայերին յանձնեց: Յոյս կայ, որ Օսմանցի հայերն
աշխատեն իրանց մէջ լուսաւորութիւն տարածելու ու
երբ որ լուսաւորութիւն և գիտութիւն կըստանան, իհարկ
է իրանք էլ խեղճ ու աղքատ չեն լինիլ:

Հայերի միւս մեծ մասը, որ մօտ $1\frac{1}{2}$ միլիոնի է
համեմատ, Ռուսաց մեծ կայսերութեան ձեռի տակն է:
Մեր Ռուսաց թագաւորն իրա բոլոր հպատակների հետ
հաւասար սիրում է մեզ ու այն ամեն իրաւունքները տը-
ուած ունէ, ինչ որ վայելում է իր ազգը:

Հայերի երրորդ մասն էլ, որ մէկ քանի հարիւր
հազար հոգի կրկնի, պարսից թագաւորութեան ձեռի

տալն է: Բայց որովհետև տէրութիւնն էլ դեռ չէ լուսաւորուած ու այդ ազգն էլ խեղճ ազգ է, այդ պատճառով այն տեղի հայերն էլ յետ են մնացած Ռուսաստանի ու Օսմանեան հայերից:

Բաց ՚ի այդ երեք տէրութիւններից, Եւրոպայի, Ասիայի, Ափրիկայի և մինչև անգամ Ամերիայի զանազան մեծ քաղաքներումը կան բաւական հայեր, որոնք վաճառականութենով են պարսպաւոր:

Մեր ազգն իր իշխանութիւնը կորցնելուց յետոյ, Էջմիածնումը նստող կաթողիկոսին ճանաչում է իբրև հոգևոր գլուխ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ:

1

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,

Դու դարնան սիրուն թրռչնակ .

Դէպի ուր ինձ ասա,

Թրռչում ես այդպէս արագ:

Ա՛խ, թրռիւր, ծիծեռնակ,

Ծընած անդրս Աշտարակ .

Անդ շինիր քո բունը,

Հայրենի կտուրի տակ:

Դու պատմէ՛ թէ ինչպէս

Աստ անտէր ու խեղճ եմ ես .

Միշտ լալով, ողբալով,

Կեանքս մաշուել, եղել կէս:

Ինձ համար ցերեկը

Մութ է շրջում արեգը,

Գիշերը թաց աչքիս

Քունը մօտ չի գալիս:

Անդ հեռու ալևոր,

Հայր ունիմ սրգաւոր,

Որ միակ իւր որդուն,

Սպասում է օր է օր:

Երբ տեսնես դու նորա՝

Ինձնից շատ բարեւ արա՛,

Ասա՛ թող նրստի լայ,

Իւր անբաղդ որդու վրայ:

Ասիր որ չի բացուած,
Թառամեցայ միացած,
Ես ծաղիկ գեղեցիկ՝
Հայրենի հողից զրկուած:

Դե՛հ՝ սիրուն ծիծեռնակ,
Հեռացիր, թռիր արագ
Դեպ 'ի հայոց երկիրը,
Ծնած տեղս — Աշտարակ:

2

Մայրենի՛ լեզու, մայրենի բարբառ,
Ասորժ, ընտանի իմ հոգու համար՝
Առջին դու խօսք, ականջիս հասած,
Դու սիրոյ քաղցրիկ առաջին յօդուած.

Մանկական լեզուիս թոթովանք տրկար,
Հնչումես իմ մէջ դու միշտ անդադար:

Գեղեցիկ լեզու, հրաշալի լեզու,
Այդ ինչպէս քաղցրը հնչումես ինձ դու.
Կամիմ աւելի քաջ ծանօթանալ

Քո ծոխ գանձերին, հողուլ հայանալ,
Ասես թէ ահա դանչում էին ինձ,
Պապիր ու հայրեր խոր գերեզմանից:

Հընչի՛ր դու, հընչի՛ր այժմ և յաւիտեան,
Մայրենի լեզու, բարբառ սիրական.
Աւի՛, բարձրացիր հնու թեան փոշուց,
Դու իմ հայ լեզու, մոռացուած վաղուց.
Ըզգեցիր նոր կեանք սուրբ գրուածներով,
Որ ամենայն սիրտ վառուի քո սիրով:

Ամեն տեղ փչում է Աստուծոյ շունչը,
Սուրբ է այն միւս, այլ ձև ու ոճը,
Բայց թէ աղօթել, գոհանալ պէտք էր,
Իմ սրբտիս սէրը յայտնել արժան էր,
Իմ երանական մտածութիւնքը—
Ապա կրիստիմ իմ մօրըս խօսքը:

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻՑ:

Գ Ի Ր Ք Ծ Ն Ն Դ Ո Յ:

Կլուխ Ա. 1—29:

Իսկզբանէ արար Աստուած զերկին և զերկիր: Եւ երկիր էր աներևոյթ և անպատրաստ, և խաւար էր ի վերայ անշնորոց և հոգի Աստուծոյ չըջէր ի վերայ ջրոց: Եւ ասաց Աստուած. եղիցի լոյս, և եղև լոյս: Եւ ետես Աստուած զլոյսն զի բարի է և մեկնեաց Աստուած ի մէջ լուսոյն և ի մէջ խաւարի: Եւ կոչեաց Աստուած զլոյսն տիւ, և զխաւարն կոչեաց գիշեր, և եղև երեկոյ և եղև վաղորդեան՝ օր մի: Եւ ասաց Աստուած. եղիցի հաստատութիւն ի մէջ ջուրցոյ, և եղիցի մեկնիլ ի մէջ ջուրցոյ և ջրոց, և եղև այնպէս: Եւ արար Աստուած զհաստատութիւնն, և անջրպետեաց Աստուած ի մէջ ջրոյն, որ էր ի ներքոյ հաստատութեանն, և ի մէջ ջրոյն, որ ի վերայ հաստատութեանն: Եւ կոչեաց Աստուած զհաստատութիւն երկին, և ետես Աստուած զի բարի է, և եղև երեկոյ և եղև վաղորդեան, օր երկրորդ: Եւ ասաց Աստուած. ժողովեցին ջուրքոյ, որք ի ներքոյ երկնից ի ժողով մի. և երևեցի ջամաքն, և եղև այնպէս, և ժողովեցան ջուրքն, որք ի ներքոյ երկնից ի ժողովս իւրեանց, և երևեցաւ ջամաքն: Եւ կոչեաց Աստուած զջամաքն երկիր և զժողովս ջուրցն կոչեաց ծովս և ետես Աստուած զի բարի է:

Եւ ասաց Աստուած. բղխեսցէ երկիր զբանջար խոտոյ,
սերմանել սերմն ըստ ազգի եւ ըստ նմանութեան. ծառ
պտղաբեր՝ առնել պտուղ ըստ ազգի իւրում. որոյ սեր-
մն իւր ինմին ըստ ազգի ի նմանութիւն ի վերայ երկ-
րի եւ եղև այնպէս: Եւ եհան երկիր զբանջար խոտոյ,
սերմանել սերմն ըստ ազգի եւ ըստ նմանութեան, որ է
՛ի վերայ ամենայն երկրի. եւ փայտ պտղաբեր՝ առնել
պտուղ, որոյ սերմն իւր ինմին ազգի ՛ի վերայ երկրի,
եւ ետես զի բարի է: Եւ եղև երեկոյ. եւ եղև վաղորդեայն,
օր երրորդ: Եւ ասաց Աստուած. եղիցին լուսաւորք ՛ի
հաստատութեան երկնից ՛ի լուսաւորութիւն ՛ի վերայ
երկրի. եւ մեկնել ՛ի մէջ տունջեան եւ ՛ի մէջ գիշերոյ,
եւ եղիցին ՛ի նշանս, եւ ՛ի ժամանակս, եւ յաւուրս,
եւ ՛ի տարիս: Եւ եղիցին ՛ի լուսաւորութիւն ՛ի հաս-
տատութեան երկնից՝ ծագել յերկիր եւ եղև այն-
պէս: Եւ արար Աստուած զերկուս լուսաւորսն զմեծա-
մեծս, զգլխաւորն մեծ յիշխանութիւն տունջեան, լու-
սաւորն փոքր՝ յիշխանութիւն գիշերոյ եւ զատերդս: Եւ
եղ զնոսա Աստուած ՛ի հաստատութեան երկնից, լու-
սաւոր լինիլ յերկիր: Եւ իշխել տունջեան եւ գիշերոյ,
եւ մեկնիլ ՛ի մէջ լուսոյն եւ ՛ի մէջ խաւարին, եւ ետես
Աստուած զի բարի է: Եւ եղև երեկոյ եւ եղև վաղորդ-
եայն, օր չորրորդ: Եւ ասաց Աստուած. հանցեն ջուրք
զեռունս շնչոց կենդանեաց, եւ թռչունս թռաւորս ՛ի
վերայ երկրի ըստ հաստատութեան երկնից եւ եղև այն-
պէս: Եւ արար Աստուած կէտս մեծամեծս, եւ զամե-
նայն շունչ զեռնոց կենդանեաց, զոր հանն ջուրք ըստ
ազգի իւրեանց եւ զամենայն թռչունս թռաւորս ըստ
ազգի, եւ ետես Աստուած զի բարի են: Եւ օրհնեաց զնո-

սա Աստուած, և ասէ. աճեցէք, և բազմացարուք, և լցէք
 զջուրսդ որք 'ի ծովս, և թռչունքդ բազմացին 'ի վե-
 րայ երկրի: Եւ եղև երեկոյ, և եղև վաղորդեայն օր հինգ-
 երորդ: Եւ ասաց Աստուած. հանցէ երկիր շունչ կեն-
 զանի ըստ ազգի չորքոտանի, և սողունս, և զազանս
 երկրի ըստ ազգի, և եղև այնպէս: Եւ արար Աստուած
 զգազանս երկրի ըստ ազգի, և զանասունս ըստ ազգի,
 և զամենայն սողունս ըստ ազգի իւրեանց և ետես Աս-
 տուած զի բարի եմ: Եւ ասաց Աստուած. արացուք
 մարդ ըստ պատկերի մերում և ըստ նմանութեան, և
 իշխեսցէ ձկանց ծովու և թռչնոց երկնից և անասնոց,
 և ամենայն երկրի, և ամենայն սողնոց, որք սողին 'ի վե-
 րայ երկրի: Եւ արար Աստուած զմարդն 'ի պատկեր իւր
 ըստ պատկերի Աստուծոյ արար զնա, արու և էգ արար
 զնոսա: Եւ օրհնեաց զնոսա Աստուած՝ և ասէ. աճեցէք
 և բազմացարուք՝ և լցէք զերկիր, և տիրեցէք զմա, և
 իշխեսցէք ձկանց ծովու, և թռչնոց երկնից և ամենայն
 անասնոց, և ամենայն երկրի և ամենայն սողնոց, որք
 սողին 'ի վերայ երկրի:

Գ Ի Ր Ք Ծ Ն Ն Դ Ո Յ:

ԳԼ. Բ. 1—4, 7—10 և 15—25:

Եւ կատարեցան երկինք և երկիր և ամենայն զարդ
 նոցա: Եւ կատարեաց Աստուած յաւուրն վեցերորդի
 զգործս իւր՝ զոր արար: Եւ օրհնեաց Աստուած զօրն
 եօթներորդ, և սրբեաց զնա, զի 'ի նմա հանգեաւ յա-
 մենայն գործոց իւրոց՝ զոր սկսաւ առնել Աստուած: Եւ

ստեղծ Տէր Աստուած զմարդն հող յերկրէ, և փշեաց
յերեսս նորա շունչ կենդանի, և եղև մարդն հողի կեն-
դանի: Եւ տնկեաց Աստուած զգրախտն յեղեմ ընդ ա-
րևելս, և եդ անդ զմարդն, զոր ստեղծ: Եւ բուսոյց ևս
Տէր Աստուած յերկրէ զամենայն ծառ գեղեցիկ 'ի տե-
սանել և քաղցր 'ի կերակուր . և զծառն կենաց 'ի մէջ
դրախտին, և զծառն գիտելոյ գիտութիւն բարւոյ և
չարի: Եւ էառ Տէր Աստուած զմարդն, զոր արար, և եդ
զնա 'ի դրախտին փափկութեան, գործել զնա և պա-
հել: Եւ պատուիրեաց Տէր Աստուած Ադամայ և ասէ.
յամենայն ծառոց որք են 'ի դրախտիդ ուտելով կերի-
ցէք: Բայց 'ի ծառոյն գիտութեան բարւոյ և չարի մի՝
ուտիցէք, զի յորում աւուր ուտիցէք 'ի նմանէ՝ մահու
մեռանիցիք: Եւ ասաց Տէր Աստուած, ոչ է բարւոք մար-
դոյդ միայն լինել, արասցուք զմա օգնական ըստ զմա:
Եւ ստեղծ ևս Տէր Աստուած զամենայն գազանս փայրի,
և զամենայն թռչունս երկնից, և էա՞ծ զնոսա առ Ա-
դամ, տեսանել զինչ կոչեսցէ զնոսա, և ամենայն շնչոց
կենդանւոյ, զինչ և անուանեաց Ադամ, այն անուն է
նորա: Եւ կոչեաց Ադամ անուանս ամենայն անասնոց,
և ամենայն թռչնոց երկնից, և ամենայն գազանաց փայ-
րի, բայց Ադամայ ոչ գտաւ օգնական նման նմա: Եւ
էարկ Տէր Աստուած թմրութիւն 'ի վերայ Ադամայ, և
ննջեաց, և էառ մի 'ի կողից նորա և ելից ընդ այնր
մարմին: Եւ շինեաց Տէր Աստուած զկոյն զոր էառ յԱ-
դամայ 'ի կին, և էա՞ծ զնա առ Ադամ, և ասէ Ադամ.
այս այժմիկ ոսկր յոսկերաց իմոց, և մարմին 'ի մարմ-
նոյ իմմէ, սա կոչեսցի կին, զի յառնէ իւրմէ առաւ: Վա-

սըն այնորիկ թողցէ այր զհայր իւր և զմայր իւր, և երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ: Եւ եղիցին Երկուքն ի մարմին մի. և էին երկոքեան մերկ՝ Ադամ և կինն իւր, և ոչ ամաչէին:

Գ Ի Ր Ք Ծ Ն Ն Գ Ո Ց:

ԴԼԵԽ Գ. 1—24.

Եւ օճն էր իմաստնադոյն քան զամենայն զազանս որ ի վերայ երկրի: Գոր արար Տէր Աստուած, և ասէ օճն ցկին. զի է զի ասաց Աստուած, թէ յամենայն ծառոց որք իցեն ի ներքս ի դրախտի այդր՝ մի՛ ուտիցէք: Եւ ասէ կինն ցօճն. ի պտղոյ ծառոց դրախտիդ կերիցուք: Բայց ի պտղոյ, որ է ի մէջ դրախտին, ասաց Աստուած, մի՛ ուտիցէք ի նմանէ, և մի հուպ լինիցիք՝ զի մի՛ մեռանիցիք: Եւ ասէ օճն ցկինն. ոչ եթէ մահ հու մեռանիցիք: Զի գիտէր Աստուած, թէ յորում աւուր ուտիցէք ի նմանէ, բանացեն աչք ձեր, և լինիցիք իբրեւ զԱստուածս, ծանաչել զբարի և զչար: Եւ ետեա կինն, զի բարի էր ծառն ի կերակուր, և հաճոյ աչաց հայելոյ, և գեղեցիկ ի տեսանել, և էառ ի պտղոյ նորա, և եկեր, և ետ առն իւրում քնդ իւր և կերին: Եւ բացան աչք երկոցունց, և դիտացին զի մերկ էին, և կարեցին տերես թղենուոյ և արարին իւրեանց սիւս ծանելիս: Եւ լուան զձայն զգնալոյ Տեառն Աստուծոյ ի դրախտի անդ քնդ երեկս և թազեան Ադամ և կինն իւր յերեսաց Տեառն Աստուծոյ՝ ի մէջ ծառոց դրախտին: Եւ կոչեաց Տէր Աստուած զԱդամ, ասէ ցնա. ո՞ր ես:

Եւ ասէ լուայ զձայն քո 'ի դրախտի աստ և երկեայ,
 քանզի մերկ էի և թագեայ: Եւ ասէ. ո՞ր պատմեաց թէ
 մերկ ես, բայց թէ 'ի ծառոյն, յորմէ պատուիրեցի
 քեզ անտի և եթ չուտել, կերեր արդեօք 'ի նմանէ:
 Եւ ասէ Ադամ. կինս զոր ետուր ընդ իս՝ սա ետ ինձ 'ի
 ծառոց անտի և կերի: Եւ ասէ Տէր Աստուած ցկինն,
 զի՞նչ գործեցեր զայդ, և ասէ կինն, օձն խաբեաց զիս
 և կերի: Եւ ասէ Տէր Աստուած ցօձն, փոխանակ զի ա-
 րարեր դու զայն, անիծեալ լիջիր դու յամենայն ա-
 նանոց և յամենայն դազանաց երկրի, 'ի վերայ լանջաց
 և որսվայնի քոյ գնասցիս, և հող կերիցես զամենայն
 առուրս կենաց քոց: Եւ եդից թշնամութիւն 'ի մէջ
 քոյ և 'ի մէջ կնոջդ, և 'ի մէջ զաւակի քոյ և 'ի մէջ
 զաւակի դորս, նա սպասեացէ քում գլխոյ, և դու սպա-
 սեցես նորա դարչապարի: Եւ ցկինն ասէ. բազմացու-
 ցանելով բազմացուցից զտրտութիւնս քո և զհե-
 ծութիւնս, տրտութեամբ ծնցիս որդիս, և առ այր քո
 դարձ քո, և նա տիրեցէ քեզ: Եւ ցԱդամ ասէ. փո-
 խանակ զի լուար ձայնի կնոջդ քոյ և կերեր 'ի ծառոց
 անտի, յորմէ պատուիրեցի քեզ անտի միայն չուտել,
 և կերեր 'ի նմանէ, անիծեալ լիցի երկիր 'ի գործս քոյ,
 տրտութեամբ կերիցես զնա զամենայն առուրս կենաց:
 Փուշ և տատասկ բուսուցէ՛ քեզ, և կերիցես զբան-
 ջար վայրի: Քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո
 մինչև դարձցիս յերկիր ուտտի առար, զի հող էիր և
 'ի հող դարձցիս: Եւ կոչեաց Ադամ զանուն կնոջ իւ-
 րոյ կեանս, զինս է մայր ամենայն կենդանեաց: Եւ արար
 Աստուած Ադամայ և կնոջ նորա հանդերձս մաշկեղենս,

և զգեցոյց զնոսա: Եւ ասէ Տէր Աստուած, ահա Աղամ
եղև իբրև մի 'ի մէնջ՝ զիտել զբարի և զչար, և արդ՝
գուցէ ձգիցէ զձեռն և առնուցու 'ի ծառոյն կենաց,
ուտիցէ և կեցցէ յաւիտեան: Եւ եհան արձակեաց զնա
Տէր Աստուած 'ի դրախտէն անտի փափկութեան՝ գոր-
ծել զերկիր՝ ուստի առաւ: Եւ եհան զԱղամ. և բնա-
կեցոյց յանդիման դրախտին փափկութեան և հրամա-
յեաց քրօթից և բոցեղէն սրոյ շուրջանակաւ պահել
զձանապարհս ծառոյն կենաց:

Գ Ի Ր Ք Ծ Ն Ն Գ Ո Ց:

Գլուխ ԻԲ. 1—15:

Եւ եղև յետ բանիցս այսոցիկ, փորձեաց Աստ-
ուած զԱբրահամ՝ և ասէ ցնա. Աբրահամ, Աբրահամ,
և նա ասէ. ահա եմս: Եւ ասէ ցնա. առ դու գոր-
դիդ քո սիրելի, զոր սիրեցեր, զիսահակ, և գնա դու
յերկիր բարձր և հանցես զդա անդ յողջակէզ 'ի վերայ
միոյ լեռանց՝ յորոց ասացից քեզ: Եւ յարեաւ Աբրա-
համ ընդ առաւօտն, համետեաց զէշ իւր, և էառ
ընդ իւր երկու ծառայս, զիսահակ զորդի իւր, և պա-
տառեաց փայտ յողջակէզ՝ յարեաւ և գնաց, և եկն 'ի
տեղին, զոր ասաց նմա Աստուած: Եւ յաւուրսն երրոր-
դի համբարձ Աբրահամ զլաշ իւր և ետես զտեղին 'ի
հեռաստանէ: Եւ ասէ Աբրահամ ցպատանիս իւր. նրս-
տարո՞ւք դուք այդր հանդերձ իշով, և ես և պատան-
եակս երթիցուք մինչև ցանդր, և երկիրպագցուք և
դարձցուք առ ձեզ: Եւ էառ Աբրահամ զփայտ ողջա-

կիզին, և եղ ՚ի վերայ իսահակայ որդւոյ իւրոյ, և էառ ՚ի ձեռն զհուրն և զսուր, և գնացին երկոքեան ՚ի միասին: Եւ ասէ իսահակ ցԱբրահամ, ցՀայր իւր. հայր և նա ասէ. զի՞ է որդեակ. և նա ասէ. ահա հուր և ահա փայտ, ո՞ր է ոչխար յողջակէզ: Եւ նա ասէ. Աստուած տեսցէ իւր ոչխար յողջակէզ որդեակ, գնացին երկոքեան ՚ի միասին: Եկին ՚ի տեղին, զոր ասաց նմա Աստուած, անդ շինեաց սեղան Աբրահամ, և եղ ՚ի վերայ զփայտն, և կապեաց իսահակ զորդի իւր, և եղ զնա ՚ի սեղանն ՚ի վերայ փայտին: Եւ ձգեաց Աբրահամ զձեռն առնուլ զսուրն և զենուլ զորդի իւր: Եւ կոչեաց զնա հրեշտակ Տեառն յերկնից և ասէ. Աբրահամ, Աբրահամ, և նա ասէ. ահա առաքիլ եմ:

Եւ ասէ. մի՛ միտեր զձեռն քո ՚ի պատանեակդ, և մի՛ ինչ առներ դմա, զի այժմ գիտացի թէ երկիւղած ես դու յԱստուծոյ, և ոչ ինայեցեր յորդիդ քո սիրելի վասն իմ: Համբարձ Աբրահամ զաչս իւր և ետես, և ահա խոյ մի կախեալ կայր զծառոյն Սաբեկայ զեղջերաց, և գնաց Աբրահամ և էառ զխոյն և էհան զնա յողջակէզ փոխանակ իսահակայ որդւոյ իւրոյ: Եւ կոչեաց Աբրահամ զանուն տեղւոյն այնորիկ Տէր ետես զի ասիցեն ցայսօր ՚ի լերին յայնմիկ Տէր երևեցաւ:

Գ ԵՐ Ք Ա Ռ Ա Կ Ա Ց:

Գլուխ Գ. 1—35:

Որդեակ՝ զօրէնս իմ մի՛ մոռանար, և զբան իմ պահեսցէ սիրտ քո: Զի ընդ երկայնութիւն կենաց և

ամբ կենդանութեան, և խաղաղութիւն յաւելցին քեզ։
 Ողորմութիւն և հաւատք 'ի քէն մի պախասեցին, արկ
 զնոսա ընդ պարանոց քոյ և զրեւ զնոսա յընդարձա-
 կութիւն սրտի քոյ։ Նւ գտցես շնորհս, և խորհեաց զբա-
 րիս առաջի Տեառն և մարդկան։ Լեր յուսացեալ 'ի Տէր
 յամենայն սրտէ քումմէ, և յիմաստութիւն քո մի' հը-
 պարտանար, յամենայն ճանապարհս քո ծանիր զնա, զի
 ուղիղ արասցէ շաւիղս քո, և ոտն քոյ մի' գայթա-
 կղեսցի։ Մի' լինիր իմաստուն յաչս անձին քոյ՝ այլ եր-
 կիր 'ի Տեառնէ, և խոտորեաց յամենայն չարութենէ։
 Ապա բժշկութիւն եղիցի մարմնոյ քում և դարման
 ոսկերաց քոց։ Պատուեալ՝ զՏէր 'ի քոյոց արդար վաստա-
 կոց, և հան նմա պտուղ 'ի քոց արդարութեան ար-
 մտեաց։ Զի լցցին շտեմարանք քո լիութեամբ ցորենոյ և
 հնձանք գինեաւ քով առաւել ևս բղխեսցին։ Որդեակ՝
 մի' լքանիր 'ի խրատու Տեառն և մի' լուծանիր յան-
 դիմանեալ 'ի նմանէ։ Զի զոր սիրէ Տէր՝ խրատէ, տան-
 ջէ զամենայն որդի, զոր ընդունի։ Նրանեալ է այր՝ որ ե-
 զիտ զիմաստութիւն և մահկանացու՝ որ ետես զհան-
 ճար։ Զի լաւ է զվաճառն զայն գտանել, քան զգանձս
 ոսկւոյ և արծաթոյ։ Պատուականագոյն է քան զակա-
 նըս պատուականս և ոչինչ է չար, հակառակ կայցէ նմա,
 յայտնի է ամենեցուն, որք մերձին առ նա, և ամենայն
 ինչ՝ որ պատուական է. չարժէ գնա։ Զի երկայն աւուրք և
 ամբ կենաց 'ի յաջմէ իւրմէ և յահեկէ իւրմէ փառք և մե-
 ծութիւն. 'ի բերանոյ նորա բղխի արդարութիւն. զօրէնս
 և զողորմութիւն 'ի լեզուի իւրում կրէ։ Ճանապահ՝ նո-
 րա, ճանապահ՝ բարեաց, շաւիղք նորա խաղաղութեամբ։

Փայտ կենաց է ամենեցուն, որք պատուաբարին 'ի նա, և որք յենուն 'ի նա, իբրև 'ի Տէր հաստատութեամբ: Աստուած իմաստութեամբ հիմունս էարկ երկրի, պատրաստեաց զերկինս խորհրդով: Եւ հանճարով իւրով զանդունդս պատառեաց, և ամաք հոսեցին զանձրև: Որդեակ՝ մի՛ լքանիր, պահեա զխորհուրդս իմ և զիմաստութիւն: Զի կեցցէ անձն քո, և շնորհք իցեն 'ի վերայ պարանոցի քում, եղիցի բժշկութիւն մարմնոյ քում և դարման ոսկերաց քոց: Զի գնասցես յուսով խաղաղութեան յամենայն ճանապարհս քո և ոտն քո ոչ գայթակղեսցի: Զի եթէ նստիցիս՝ աներկիւղ իցես. և եթէ ննջիցես՝ քաղցր 'ի քուն լիցիս: Եւ ոչ երկիցես 'ի զարհուրանաց 'ի վերայ հասելոց ամբարշտաց և յարշաւանաց 'ի վերայ եկելոց: Զի Տէր եղիցի 'ի վերայ ամենայն ծանապարհաց քոց և հաստատեսցէ զոտն քո, զի մի սասանեսցի: Մի՛ յապաղեր բարի առնել կարօտելոյն, յորտամ ձեռնհաս իցես օգնել նմա: Մի՛ ասիցես, թէ երթ' և եկեսջիր և վաղիւ տաց. զի կարող ես իցես բարի առնել, քանզի ոչ գիտես, զինչ վաղիւն ծնանիցի քեզ: Մի՛ նիւթեր բարեկամի քում չարիս, որ յեցեալ և յուսացեալ իցէ 'ի քեզ: Մի՛ թշնամանասէր լինիր մարդոյ 'ի տարապարտուց, զի մի՛ չար ինչ գործիցէ քեզ. մի՛ ստանար նախատինս յարանց չարաց և մի՛ նախանձիր ընդ ճանապարհս նոցա: Քանզի պիղծ է առաջի Տեառն ամենայն անօրէն և ընդ արդարս ոչ հաղորդին: Անէծք Տեառն 'ի տունս ամբարշտաց, յարկք արդարոց օրհնին: Տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, տայ շնորհս խոնարհաց: Զփառս իմաստունք ժառանգեսցեն, իսկ ամբարտիշտք բարձրացուցին զտնարդանս:

Գ Ի Ր Ք Ա Ռ Ա Կ Ա Ց :

Գլուխ Ժ. 1—32.

Որդի իմաստուն ուրախ առնէ զՏայր, որդի ան-
միտ տրտմութիւն է մօր: Ոչինչ օգնեցեն զանձք անօ-
րինաց, այլ արդարութիւն փրկէ 'ի մահուանէ: Ոչ սո-
վամահ առնէ Տէր զանձն արդարոյ, բայց զկեանս ամ-
բարշտաց կործանեցէ: Աղքատութիւն զայր խոնարհե-
ցուցանէ, ձեռք ժրաց մեծացուցանեն: Որ ջանայ ստու-
թեամբ, նա արածէ զՏողմն՝ նոյն իսկ ինքն հետեւի հա-
ւուց թռուցիւր: Որ ժողովէ ներ հնձում, որդի իմաս-
տուն է, այլ որ ննջէ յամարայնի՝ որդի պատկառանաց:
Որդի խրատեալ իմաստուն եղեցի և անմիտն 'ի ծառա-
յութիւն վարեցի, ապրեցաւ 'ի խորշակէ որդի իմաս-
տուն, խորշակահարլինի յամարայնի որդի անօրէն: Օրհ-
նութիւն Տեառն 'ի զլուստ արդարոց, զբերսնս ամբա-
րշտաց ծածկեցէ սուգ տալաժամ: Յիշատակ արդա-
րոց հանդերձ գովութեամբ, և անուն ամբարշտաց շիջ-
ցի: Իմաստունն սրտիւ ընկալցի զպատուիրանս և ցօփն
շրթամբք գայթակղելով կործանեցի: Որ գնայ միա-
մտութեամբ՝ գնայ յուսով, իսկ որ թիւրէ զճանապարհս
իւր՝ յայտնի եղեցի: Որ ակնարկէ ակամբ նենդութեան,
ժողովէ արանց գտրտմութիւն: Իսկ որ յտնդիմանէ հա-
մարձակութեամբ, առնէ զխաղաղութիւն: Աղբիւր կե-
նաց յԱստուծոյ բերան արդարոյ, զբերան ամբարշտի ծած-
կեաց կորուստ: Ատելութիւն զրգռէ զհակառակութիւն և
զամենեւին որք ոչն հակառակին, ծածկէ սէր: Որ 'ի
շրթանց իւրոց բղխէ զիմաստութիւն, իբրեւ գաւազան

նաւ հարկանէ զայր անմիտ: Իմաստունք ծածկեն զիմաստութիւն, բերան յանդուզն մերձ է ի բեկումն: Ստացուած մեծատանց քաղաք ամուր, և բեկումն ամբարշտաց՝ աղբատութիւն: Գործք արդարոց կեանս առնեն, և պտուղք ամբարշտաց՝ մեղք: Զճանապարհս կենաց պահէ Տէր, խրատ առանց յանդիմանութեան մուլար է: Ծածկեն զթշնամութիւն շրթունք արդարք, իսկ որք ՚ի վեր հանեն զբանբասանս, անզգամք են: Շատախօս լինելով ոչ զերծցիս ՚ի մեղաց, եթէ խնայես ՚ի շրթութունս քո, իմաստուն լինիս: Արծաթ ընտիր է լիզու իմաստնոյ, սիրտ ամբարշտի նուաղեացի: Շրթունք արդարոց ճանաչեն զբարձունս, իսկ անզգամք ՚ի կարօտութեան սատակեցին: Օրհնութիւն Տեառն ՚ի զլուխս արդարոց և նոյն մեծացուցանէ, և ոչ ևս յաւելանայ տրամութիւն ՚ի սիրտ նորա: Ծիծաղելով գործէ անզգամն զչարիս, իսկ իմաստութիւն առն նիւթէ զհանձար: Ի կորստեան շրջի ամբարիշտն, ցանկութիւն արդարոց ընդունելի է: Ի յանցանել մրկի՝ եղծանի ամբարիշտն, և արդարոցն խոյս տուեալ՝ կեցցէ յաւիտեան: Որպէս ազոխ ատամանց փնասակար է և ծուխ աչաց, նոյնպէս և անօրէնութիւն, որոց նովաւ վարին Նրկիւղ Տեառն յաւելու զաւուրս, ամբ ամբարշտաց նուազեցին: Յերկարի արդարոց ուրախութիւն, յոյս ամբարշտաց կորիցէ: Ամբութիւն արդարոց երկիւղ Տեառն, և խորտակումն այնոցիկ, որք գործիցեն զչարիս: Արդարն յաւտեան ոչ սասանեսցի և ամբարիշտք մի՝ բնակեցին յերկրի: Բերան արդարոց բզիս զիմաստութիւն, լեզու անիրաւ ի սատակեցի: Շուրթունք արանց արդարոց կաթեն շնորհս, բերան ամբարշտաց կործանի:

ՍՐԲՈՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՍ ՅԻՍՈՒՍԻ ԲՐԻՍՏՈՌԻ

որ ըստ մատթէոսի:

Գլուխ. Գ. 1—17:

Յաւուրսն յայնոսիկ դայ Յովհաննէս մկրտիչ քարոզել յանապատին Հրէաստանի: Եւ ասել. ապաշխարեցէ՛ք զի մերձեալ է արքայութիւն երկնից: Զի սա՛ է, վասն որոյ ասացաւ ի ձեռն Եսայեայ մարգարէի, որ ասէ. ձայն բարբառոյ յանապատի, պատրաստ արարէ՛ք զճանապարհս ճեառն, և ուղիղ արարէ՛ք զչաւիղս նորա: Եւ ինքն Յովհաննէս ունէր զհանդերձս ի ստեղծողու, և գօտի մաշկեղէն ընդ մէջ իւր, և կերակուր նորա էր մարախ և մեղր վայրենի: Յայնժամ ելանէին առ նա ամենայն երուսաղէմացիք. և ամենայն Հրէաստան, և ամենայն կողմն Յորդանանու: Եւ մկրտէին ի նմանէ ի Յորդանան, և խոստովան լինէին զմեղս իւրեանց: Եւ տեսեալ զբազումս ի սաղուկեցւոցն և ի փարիսեցւոց եկեալս ի մկրտութիւն նորա, ասէ ցնոսա. ծնունդք ի ժից՝ ո՞ր եցոյց ձեզ փախչել ի բարկութենէն՝ որ դալոցն է: Արարէ՛ք այսուհետեւ պտուղ արժանի ապաշխարութեան: Եւ մի՛ համարիցիք ասել յանձինս՝ թէ ունիմք մէք հայր զԱբրահամ. ասեմ ձեզ. զի կարող է Աստուած ի քարանցս յայսցանէ յարուցանել որդիս Աբրահամու: Զի ահաւասիկ տապար առ արմին ծառոց զնի. ամենայն ծառ, որ ոչ առնէ զպտուղ բարի, հատանի և ի հուր արկանի: Ես մկրտեմ զձեզ ջրով յապաշխարութիւն, բայց որ զինի իմ գայ՝ հզօրագոյն է քան զիս. և ես չեմ բա-

ւական բառնոյլ զկօշիկս նորա. նա մկրտեսցէ՝ զձեզ 'ի
Հոգին Սուրբ և 'ի Հօր: Արոյ Հեծանոցն 'ի ձեռին իւ-
րում, և սրբեսցէ զկալ իւր, և ժողովեսցէ զցորեանն
'ի շտեմարանս իւր, և զլարդն պրեսցէ անշէջ հրով:
Յայնժամ գայ Յիսուս 'ի Գալիլիէ 'ի Յորդանան առ Յով-
հաննէս մկրտիլ 'ի նմանէ: Եւ Յովհաննէս արգելու զնա՝
և ասէ. ինձ պիտոյ է 'իւքէն մկրտիլ՝ և դու առ իս
գաս: Պատասխանի ետ Յիսուս և ասէ ցնա, [Ժոյլ տուր
այժմ, զի այսպէս վայել է մեզ լնուլ զամենայն արդա-
րութիւն, և ասալ [Ժոյլ ետ նմա: Եւ իբրև մկրտեցաւ
Յիսուս, եւ վաղվաղակի 'ի ջրոյ անտի, և ահա բացան
նմա երկինք, և ետես զՀոգին Աստուծոյ, զի իջանէր
իբրև զաղաւնի, և գայր 'ի վերայ նորա: Եւ ահա ձայն
յերկնից՝ որ ասէր. դա է. Արդի իմ սիրելի, ընդ որ հա-
ճեցայ:

ՍՐԲՈՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՍ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ:

որ ըստ մարկոսի:

ԳԼ. ԺԴ. 1—25:

Եւ էր զատիկ և բաղարջակեր, յետ երկուց ա-
ւուրց խնդրէին քահանայապետքն, և դպիրք՝ եթէ զե-
մրդ զնա նենգութեամբ կալեալ սպանանիցեն: Բայց
ասէին [Թէ մի՝ 'ի տօնիս աստ, զի մի՝ խռովութիւն լինի-
ցի 'ի ժողովրդեանն: Եւ մինչէր 'ի Բեթանեայ՝ 'ի տան
Սիմօնի բորտի բաղմեալ, եկն կին մի, որ ունէր շիշ
իւղոյ. նարդեան ասնիւ մեծագոյն, և բեկեալ զշիշն,
եհեղ 'ի վերայ գլխոյ նորա: Եւ աշակերտքն զչարէին

և ասէին, ընդէն եղև կորուսա իւղոյդ այդորիկ: Մարթ
էր զայդ իւղ վաճառել աւելի քան զերեք հարիւր դա-
հեկանի, և տալ աղքատաց, և զայրանային նմա յոյժ:
Եւ Յիսուս ասէ ցնոսա. թոյլ տուք դմա, զի՛ աշխատ
առնէք, զի գործ մի բարի գործեաց դա յիս: Յամենայն
ժամ՝ զաղքատս ընդ ձեզ ունիք և յորժամ կամիք՝
կարող էք առնել նոցա բարիս. այլ զիս ոչ յամենայն
ժամ ընդ ձեզ ունիք: Դա զոր ունէր, արար, յառա-
ջագոյն խնկեաց զմարմին իմ՝ ի նշան պատանաց: Ամէն
ասեմ ձեզ. ուր և քարոզեսցի աւետարանս այս ընդ
ամենայն աշխարհ, և զոր արար դա՝ խօսեսցի յիշա-
տակի դորա: Եւ Յուդա Իսկարիօտացի մի յերկոտասա-
նից անտի, զնաց առ քահանայապետսն զի մատնեսցէ
զնա նոցա:

Նորա իբրև լուան՝ խնդացին և խոստացան տալ
նմա արծաթ, և խնդրէր թէ զիմոդ պարագով մատ-
նեսցէ զնա: Եւ յառաջնում՝ առուր բաղարջակերացն,
յորում զպասէքն զենուին, ասեն ցնա աշակերտքն. ուր
կամիս՝ երթիցուք՝ պատրաստեսցուք՝ զի կերիցես զզա-
տիկն: Եւ առաքէ երկուս յաշակերտաց անտի՝ և ասէ
ցնոսա, երթայք ի քաղաք, և իբրև մօանիցէք ի քաղա-
քն, պատահեսցի ձեզ այր մի, որ սափոր ջրոյ յունն ու-
նիցի, երթայք զհետ նորա: Եւ յոր տուն մօանիցէ, ա-
սասջիք ցտանուտէրն. վարդապետն ասէ՝ ուր են իջե-
ւանքն իմ, ուր աշակերտօքս ուտիցեմ զզատիկն: Եւ
նա ցուցցէ ձեզ վերնատուն մի մեծ զարդարեալ. անդ
պատրաստեսցիք մեզ: Եւ զնացին պատրաստել աշա-
կերտքն նորա. եկին ի քաղաքն և գտին որպէս ասացն

նոցա, և պատրաստեցին զղատիկն: Եւ իբրեւ երեկոյ եւ
ղև, գայ երկրաստանիւքն հանդերձ: Եւ իբրեւ բաղմեցան,
և դեռ ուտէին, ասէ, Յիսուս. ամէն ասեմ ձեզ, զի մի
ոմն 'ի ձէնջ մատնեւոց է զիս, որ ուտէ իսկ ընդ իս: Եւ
նոքա սկսան տրամիլ և ասել մի ըստ միջէ. միթէ ես
իցեմ և միւսն միթէ ես իցեմ: Եւ պատասխանի ետ
և ասէ ցնոսա. մի յերկրաստանից այտի, որ միեաց ընդ
իս 'ի սկաւառակդ: Այլ որդի մարդոյ երթայ՝ որպէս
զրեալ է վասն նորա, բայց վաճ իցէ մարդոյն այնմիկ՝
յոյր ձեռն որդի մարդոյ մատնեցի, լաւ էր նմա՝ թէ
չէր ծնեալ մարդն այն: Եւ մինչդեռ ուտէին՝ առեալ
Յիսուսի հաց, օրհնեաց և երեկ և ետ նոցա և ասէ, ա-
ռէք, այդ է մարմին իմ: Եւ առեալ բաժակ՝ զօհացաւ
և ետ նոցա, և արբին 'ի նմանէ ամենեքեան: Եւ ասէ
ցնոսա. այս է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ փոխանակ
բազմաց հեղանի:

ՍՐԲՈՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՍ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

որ ըստ մատթէոսի:

ԳԼ. ԻԷ. 1—66

Իբրեւ այդ եղև՝ խորհուրդ արարին ամենայն քա-
հանայապետք և ծերք ժողովրդեանն վասն Յիսուսի
սպանանել զնա: Կապեցին զնա, և առին զնացին և ե-
տուն 'ի ձեռն Պոնապացոյ Պիղատոսի դատաւորի: Եւ
ժամ տեսեալ Յուդայի որ մատնեաց զնա՝ թէ պարտա-
ւորեցաւ՝ զղջացաւ, և դարձոյց զարծաթն առ քահա-
նայապետն և ծերս ժողովրդեան: Եւ ասէ՝ մեղայ զի

մատնեցի զարինն արդար, և նորա ասին, մեզ չէ փոյթ,
դու գիտես: Եւ ընկից զարծաթն 'ի տաճարն՝ և զնաց
և չողաւ խեղդեցաւ: Իսկ քահանայապետիցն առեալ
զարծաթն՝ ասին, ոչ է արժան ընդունիլ զայդ 'ի կոր-
բանն, քանզի գինք արեան են: Խորհուրդ առեալ գը-
նեցին այնու զադարակն բրտի 'ի գերեզման օտարաց: Վա-
սրն այնորիկ կոչեցաւ ազարակն այն՝ ազարակ արեան՝
մինչև ցայսօր: Յայնժամ լցաւ՝ որ ասացաւ 'ի ձեռն Ե-
րեմիայի մարգարէին՝ առին զերեսուն արծաթին զգինս
վաճառելոյն, զոր առին յորդոցն Իսրայելի. եւ ետուն
զնա յազարակն բրտի, որպէս հրամայեաց ինձ Տէր: Եւ
Յիսուս եկաց առաջի դատաւորին, եհարց ցնա դատա-
ւորն՝ և ասէ. դ՞ու ես թագաւորն Հրէից, և Յիսուս ասէ.
դու ասես: Եւ 'ի չարախօսիլն նորա 'ի քահանայապետիցն
և 'ի ծերոց, ոչինչ ետ պատասխանի: Յայնժամ ասէ ցնա
Պիղատոս. ոչ լսես՝ որչափ դժբա հակառակ քո վը-
կայեն: Եւ ոչ ետ նմա պատասխանի՝ և ոչ բան մի
մինչև զարմանալ դատաւորին յոյժ: Բայց ըստ տօնի
սոյնոր էր դատաւորն արձակել Ժողովորդեանն կապեալ
մի, զոր կամէին: Ունէին յայնժամ կապեալ մի նշանա-
ւոր՝ որում անունն էր Յեսու Բարաբբայ: Իբրեւ Ժողո-
վեցան ասէ ցնոսա Պիղատոս. զո՞ կամիք յերկուց աստի
զի արձակեցից ձեզ՝ զՅեսու Բարաբբայ, եթէ զՅիսուս
զանուանեալն Քրիստոս: Քանզի գիտէր թէ առ նախան-
ձու մատնեցին զնա: Եւ մինչդեռ նստէր յատենին, ա-
ռաքեաց առ նա կինն իւր՝ և ասէ. չկայ ինչ քո և ար-
դարոյն այնորիկ, զի բազում անցք անցին ընդ իս ցայսօր

յանուրջս վասն նորա: Իսկ քահանայապետքն և ծերք
հաւանեցուցին զժողովուրդսն՝ զի խնդրեսցին զԲարաբ-
բայն և զՅիսուս կորուսցեն: Պատասխանի ետ դատա-
ւորն՝ և առէ ցնոսա զո՞ կամիր, զի արձակեցից ձեզ
յերկուց այտի, և նորա ասեն՝ զԲարաբբայ: Ասէ ցնոսա
Պիղատոս իսկ զի՞ արարից զՅիսուս զանուանեալն Բը-
րիստոս: Ասեն ամենեքեան խաչեսցի, և նա ասէ զի՞նչ
չար արար, և նորա առաւել ևս աղաղակէին և ասէին
խաչեսցի: Եւ տեսեալ Պիղատոսի՝ թէ ոչինչ օգնէ, այլ
ասաւել խռովութիւն լինի, առեալ ջուր՝ լուաց զձե-
ռս առաջի ժողովրդեանն՝ և ասէ քաւեալ եմ ես յա-
րենէ արդարոյդ պղծիկ, դուք գիտաջիք: Պատաս-
խանի ետ ամենայն ժողովուրդն՝ և ասէ արիւն դորա
'ի վերայ մեր և 'ի վերայ որդւոց մերոց: Յայնժամ ար-
ձակեաց նոցա զԲարաբբայն, և զՅիսուս զան հարեալ
ետ 'ի ձեռս, զի խաչեսցի: Յայնժամ զինուորք դատաւո-
րին առին զՅիսուս յապարանս, և ժողովեցին 'ի վերայ
նորա զամենայն զգուհչն: Մերկացուցին զնա և արկին
զնովա քղամիդ կարմիր: Եւ բոլորեալ պսակ 'ի փշոց՝
եղին 'ի գլուս նորա, և եղեգն յաջոյ ձեռին նորա, 'ի
ծունր իջեալ առաջի նորա՝ կատակէին և ասէին. ողջ
լնր, Թադաւոր չրէից: Եւ Թքեալ 'ի նա՝ առնուին զե-
ղեգն և ծեծէին զգլուխ նորա: Եւ յորժամ ձաղեցին
զնա՝ մերկացուցին 'ի նմանէ գքաղամիդն՝ և աղուցին
նմա զկւր հանդերձն և տարան զնա 'ի խաչ հասնել: Եւ
ելեալ արտաքս՝ դտին զայր մի կիւրենացի անուն Սի-
մոն, զնա կարն պահակ՝ զի բարձցէ զխաչն նորա: Եւ
եկեալ 'ի տեղին անուանեալ Գողգոթայ, որ է տեղի կա-

ռափելոյ: Ետուն նմա զինի ընդ լեղի խառնեալ և իբրեւ
ճաշակեաց՝ ոչ կամէր ըմպել: Եւ հանեալ զնա՝ ի խաչ-
բաժանեցին զհանդերձս նորա վիճակաւ, զի լոցն բանն
որ ասացաւ ի մարդարէէն: Բաժանեցին զհանդերձս իմ-
յիւրեանս՝ և ի վերայ պատմութեանի իմոյ վիճակս ար-
կանէին, եւ նստեալ պահէին զնա: Եւ մնացեալ զայս
Եւ եղին ի վերայ գլխոյ նորա՝ գրեալ զմասն նորա, թէ
այս է Յիսուս թաղաւորն հրէից: Յայնժամ հանին ընդ
նմա ի խաչ երկուս աւաղակս, մի յաջմէ նորա և մի յա-
հէկէ: Եւ որք անցանէինն, հայհոյէին զնա, շարժէին
զգլուխս իւրեանց, եւ ասէին. վաճ որ քակէիր զաւ-
ճարն և զերիս աւաղքս շինէիր զնա, ապրեցո՛ւ զքեզ:
Եթէ որդի ես Աստուծոյ՝ էջ ի խաչէդ: Նոյնպէս և քա-
հանայապետքն ձաղէին հանդերձ դպրօքն և ծերօք՝ և
ասէին. զայլ ապրեցոյց, լինքն ոչ կարէ ապրեցուցա-
նել. եթէ թաղաւոր է իորայելի՛ն իջցէ այժմ՝ ի խաչէդ՝ և
հաւատասցուք զմա: Եթէ յուսացաւ Աստուած, փրկեացէ
այժմ զդա՛: Եթէ կամի զդա, քանզի ասաց. եթէ Աստուծոյ
որդի եմ: Ձնոյն և աւաղակքն՝ որք խաչեալ էին ընդ նմա,
նախատէին զնա: Եւ ի վեց ժամէ աւուրն խաւար եղև
՝ ի վերայ ամենայն երկրի, մինչև ցինն ժամ: Եւ զինն
ժաման գոչեաց Յիսուս ի ձայն մեծ՝ և ասէ. էլի, էլի
լամասաբաբթանի. այսինքն է, Աստուած իմ, Աստուած
իմ, ընդէր թողէր՝ զիս: Ամանք յայնցանէ, որք անդն
կային՝ իբրև լուան, ասիին. զլեղիայ կարդայ: Եւ վաղ-
վաղակի ընթացաւ մի ոմն ի նոցանէ՝ հառ ապունդ լի
քացախով՝ և յարեալ յեղեգան՝ ետ ըմպել նմա: Եւ
կէսքն ասէին. Թող՝ անցուք եթէ դայ Եղիայ փրկել

զրա: Եւ Յիսուս դարձեալ սողազակեաց 'ի ձայն մեծ և արձակեաց զհոգին: Եւ ահա վարադոյր տաճարին ցե-
լաւ յերկուս՝ 'ի վերուստ մինչև 'ի վայր, երկիր շարժե-
ցաւ և վէմք պատառեցան. եւ գերեզմանք բացան և բա-
զում մարմինք ննջեցերոց որոց յարեան: Եւ ելեալ 'ի գե-
րեզմանացն՝ յետ յարութեանն նորա, մտին 'ի քաղաքն
սուրբ, և երևեցան բազմաց: Իսկ հարիւրապետն՝ և
որք ընդ նմա պահէին զՅիսուս՝ իբրև տեսին զշարժումն
և զեղեալսն՝ երկեան յոյժ՝ և ասեն. արդարև Աստու-
ծոյ որդի էր սա: Էին անդ կանայք բազումք, կային 'ի
հեռաստանէ և հայէին, որք եկին զկնի Յիսուսի ի Գա-
լիլիէ պաշտել զնա: Յորս էր Մարիամ Մագդաղենացի
և Մարիամ Բակոբայ և Յօսեպ մայր և մայրն որդւոցն Զե-
րեդեայ: Եւ իբրև երեկոյ եղև, եկն այր մի մեծատուն
Յարիմաթեայ՝ որում անունն էր Յօսէփ, որ աշակեր-
տեցաւ իսկ Յիսուսին: Սա մատուցեալ առ Պիղատոս,
խնդրեաց զմարմինն Յիսուսի յայնժամ Պիղատոս հը-
րամայեաց տալ զմարմինն: Եւ առեալ զմարմինն Յօսէփ
պատեաց սուրբ կտաւօք. եւ եղ 'ի նոր գերեզմանի՝ զոր
փորեաց 'ի վիմի և թաւալեցուցեալ կափարիչ զրան գե-
րեզմանին վէմ մի մեծ՝ և զնաց: Անդ էր Մարիամ
Մագդաղենացի և միւս Մարիամն, նստէին հանդէպ գե-
րեզմանին: Եւ 'ի վաղիւ անդր՝ որ էր յետ ուրբաթուն,
ժողովեցան քահանայապետքն և փարիսեցիք առ Պի-
ղատոս. եւ ասեն. Տէր յիշեցաք, զի մոլորեցուցին այն
ասէր, մինչ կենդանի էր. թէ յետ երկց աւուրց յառ-
նեմ: Արդ հրամայեա զգուշանալ գերեզմանին մինչև
ցերիս աւուրս, դուցի: Եկեալ աշակերտքն գիշերի գո-

ղանայցեն զնա՝ և ասիցեն ժողովորեանն՝ թէ յարեալ
'ի մեռելոց, և լինիցի յետին մոլորութիւնն չար քան
զառաջնն: Ասէ ցնոսա Պիղատոս. ունիք զգորականս,
երթայք զգուշացարուք՝ որպէս և գիտէք: Եւ նոքա եր-
թեալ զգուշացան գերեզմանին և կնքեցին զվէմն հան-
դերձ զօրականօքն:

ՍՐԲՈՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՍ ՅԻՍՈՒՄԻ ԲՐԻՍՏՈՍԻ

որ ըստ մատթէոսի:

Պ. ԻԸ. 1—20:

Եւ յերեկոյի շաբաթուն, յորում լուսանայր մի-
աշաբաթին, եկն Մարիամ՝ Մագդաղենացի և միւս Մա-
րիամն տեսանիլ զգերեզմանն: Եւ ահա շարժումն մեծ
եղև, զի հրեշտակ Տիառն իջեալ յերկնից՝ մատուցեալ
'ի բաց թաւալեցոյց զվէմն՝ ի դրանց անտի, և նստէր ի
վերայ նորա: Եւ էր տեսիլ նորա իբրև զփայլակն և
հանդերձ նորա սպիտակ իբրև զձիւն: Եւ յահէ անտի
նորա խռովեցան պահապանքն և եղեն իբրև զմեռեա-
լքս: Պատասխանի ետ հրեշտակն և ասէ ցկանայսն. մի՛
երկնչիք դուք, գիտեմ զի զիսուս զխաչելեալն ինդրէք:
Չէ աստ, քանզի յարեալ, որպէս ստացն, եկայք և տեսէք
զտեղին՝ ուր կայր: Եւ վաղվաղակի երթայք ասացէք ա-
շակերտացն նորա. թէ յարեալ՝ և ահա յառաջանայ
քան զձեզ ի Ղալիլեայ, անդ տեսանիցէք զնա, ահա ա-
սացի ձեզ: Եւ ելեալ վաղվաղակի ի գերեզմանէ անտի
ահիւ և ինդութեամբ բազմաւ, ընթանային պատմել

աշակերտացն: Եւ ահա պատահեցաւ. նոցա Յիսուս եւ
ասէ՝ աղջ էք, եւ նոքա մատուցեալ կալան զոտս նորս
եւ երկրպագին նմա: Յայժամ ասէ ցնոսա Յիսուս. մի՛
երկնչիք, երթայք ասացէք եղբարցն իմոց՝ զի երթիցեն
ի Ղալիլեայ եւ անդ տեսցին զիս: Իբրեւ նոքա գնացին,
ահա ոմանք ի զօրականացն եկին ի քաղաքն եւ պատմե-
ցին քահանայապետիցն զամենայն, որ ինչ եղեն: Եւ
նոքա ժողովեալ հանդերձ ձերօքն, խորհուրդ առեալ՝
արծաթ յոյժ ետուն զօրականացն. եւ ասեն, ասասջիք եթէ
աշակերտքն նորա եկեալ գիշերի, զողացան զնա՝ մինչ մեք ի
քուն էաք: Եւ եթէ լուր լիցի այդ առ դատաւորն, մեք հա-
ձեսցուք զնա՝ եւ զձեզ անհոգս արասցուք: Եւ նոցա առ-
եալ զարծաթն՝ արարին որպէս ուսանն եւ եւ համբաւս
այս ի շրէից մինչև ցայսօր: Իսկ մատասան աշակերտ-
քն գնացին ի Ղալիլեայ, ի լեառն, ուր ժամադիր եղև
նոցա Յիսուս: Իբրեւ տեսին զնա՝ երկրպագին նմա, եւ
ոմանք երկուացան: Եւ մատուցեալ Յիսուս խօսեցաւ
ընդ նոսա եւ ասէ. տուաւ ինձ ափնայն իշխանութիւն
յերկինս եւ յերկրի, որպէս առաքեաց զիս հայր եւ ես
առաքեմ զձեզ: Գնացէք այսուհետեւ աշակերտեցէք
զամենայն հեթանոսս, Որտեցէք զնոսա յանուն Հոր, եւ
Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Ուսուցէք նոցա պահել զա-
մենայն՝ զոր ինչ պատուիրեցի ձեզ, եւ ահա առիկ ես
ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս, մինչև ի կատարած
աշխարհի:

